

Kulturminnefondets samfunnsnytte 2017–2023

2024

NORSK KULTURMINNEFOND

AGENDA
KAUPANG

asplan
viak

OPPDRAKSGIVER: Norsk kulturminnefond

RAPPORTNUMMER: R1022757

RAPPORTENS TITTEL: Kulturminnefondets samfunnsnytte 2017–2023

ANSVARLIG KONSULENT: Martin Austvoll Nome

KVALITETSSIKRET AV: Astrid Storøy

FOTOGRAFI I RAPPORT: Kulturminnefondet

DATO: 28.06.2024

Forord

Kulturminnefondet ga i februar 2024 Agenda Kaupang (AK) og Asplan Viak (AV) i oppdrag å utrede Kulturminnefondets samfunnsnytte.

Utredningen er utført av en kjernegruppe med Taryn Ann Galloway (AV), Elisabeth Lackner (AK), Tom E. Markussen (AK) og Martin Austvoll Nome (AK, prosjektleder), med vesentlige bidrag fra en ekspertgruppe fra Asplan Viak med Anette Hansen, Bjørge Sandberg-Kristoffersen og Astrid Storøy. Astrid Storøy har vært kvalitetssikrer.

Vi vil takke alle som har stilt opp i intervjuer og brukt av sin tid for å delta i spørreundersøkelsen. Det inkluderer representanter for kommuner og fylkeskommuner, interesseorganisasjoner, håndverkere, andre fagpersoner og søkere til Kulturminnefondets tilskudd. Vi vil også takke Kulturminnefondet for nødvendig bistand i løpet av prosjektet.

Feil kan forekomme. Eventuelle faktafeil, samt alle vurderinger i evalueringen, står helt og fullt for Agenda Kaupangs regning.

Oslo, 28. juni 2024

Innhold

1	Sammendrag	4
2	Innledning	7
2.1	Problemstillinger	7
2.2	Avgrensinger	8
2.3	Kapitteloversikt	8
3	Samfunnsnytte	9
3.1	De nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken	9
3.2	Kulturminnefondets formål og strategi	10
3.3	Hva menes med samfunnsnytte?	11
3.4	Kulturmiljøenes nytte for samfunnet	12
3.5	Verdsetting av kulturminneverdier	13
3.6	Mulige virkninger av Kulturminnefondet	14
4	Datakilder	17
4.1	Kulturminnefondets database	17
4.2	Spørreundersøkelse til Kulturminnefondets søkere	17
4.3	Kvalitative intervjuer	18
4.4	Dialogseminar	19
5	Kulturminnefondets effekt på prosjektaktivitet	20
5.1	Bevilgninger til Kulturminnefondet	20
5.2	Aktivitet i prosjektene som fikk støtte	21
5.3	Kulturminnefondets effekt	22
6	Samfunnsgevinster	29
6.1	Virkninger for eiere	29
6.2	Virkninger for håndverkere	31
6.3	Virkninger for andre samfunnsgrupper og næringsliv	31
6.4	Samfunnsutviklingsprosesser og bærekraft	39
6.5	Vurdering av samfunnsverdiene	42
7	Hvordan kan Kulturminnefondet øke sin samfunnsnytte?	46
7.1	Kulturminnefondets tilskuddsforvaltning	46
7.2	Funn fra intervjuene	54
7.3	Våre vurderinger	55
8	Vedlegg	59

1 Sammen drag

Kulturminnefondet ga i februar 2024 Agenda Kaupang og Asplan Viak i oppdrag å utrede Kulturminnefondets samfunnsnytte. Utredningen belyser følgende problemstillinger:

- ▶ I hvilken grad utløser Kulturminnefondets tilskuddsordning privat innsats som gir økt bevaring av kulturminner, og i hvilken størrelsesorden er den tilhørende samfunnsverdien?
- ▶ Hva skjer med kulturminner som er bevart med støtte fra Kulturminnefondet, og hva er den tilhørende samfunnsverdien av disse kulturminnene?
- ▶ Hvilke samfunnsverdier bidrar Kulturminnefondets tilskudd og aktiviteter til?
- ▶ I hvilken grad utløser Kulturminnefondets tilskuddsordning tilskudd og/eller annen innsats fra kommuner og fylkeskommuner, og hvordan bidrar tilskudd fra Kulturminnefondet inn i samfunnsutviklingsprosesser regionalt og lokalt?

I tillegg inneholder utredningen vurderinger og anbefalinger om hvordan Kulturminnefondet kan øke samfunnsnyttan og sitt bidrag til de nye nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken.

Utredningen bygger på data fra Kulturminnefondets database, en spørreundersøkelse til Kulturminnefondets søkere, kvalitative intervjuer og et dialogseminar med fagpersoner og interessenter.

Utredningen tyder på at Kulturminnefondet mer enn doubler samfunnets innsats for å ivareta kulturminneverdiene til tilskuddsmottakerne

Bevaringsaktiviteten i prosjektene som ble omsøkt, fikk støtte og ble avsluttet i undersøkelsesperioden 2017–2023, utgjorde 1 810 millioner kroner. Tilskuddsmottakernes anslag og våre beregninger tyder på at bevaringsaktiviteten rundt de samme kulturminnene ville utgjort 824 millioner kroner *hvis Kulturminnefondet ikke hadde gitt tilskudd*. Det innebærer i så fall at Kulturminnefondets effekt er å øke bevaringsaktiviteten med 120 prosent. Kulturminnefondet har en slik effekt, dels på grunn av tilskuddsmidlene og dels fordi hver krone fra Kulturminnefondet utløser 0,84 kroner med privat innsats og supplerende tilskuddsmidler fra andre kilder.

Kulturminnefondet utløser privat innsats og tilskuddsmidler fra andre kilder

Våre analyser indikerer at Kulturminnefondets tilskudd utløste 451 millioner kroner i privat innsats og supplerende tilskuddsmidler i undersøkelsesperioden. Av de 451 millioner kronene var 79 millioner kroner tilskudd fra andre kilder som forutsatte at søkerne allerede hadde fått tilsagn fra Kulturminnefondet, det vil si at de var direkte utløst av Kulturminnefondet.

Kulturminner som istandsettes med støtte fra Kulturminnefondet, blir tatt i bruk

Kulturminnefondets visjon er vern gjennom aktiv bruk. Blant kulturminnene som fikk tilskudd fra Kulturminnefondet, stod 16 prosent ubrukt før istandsettelsen. Etter istandsettelsen var det bare 2 prosent av kulturminnene som ikke hadde noen bruk. Det er en relativ reduksjon på nesten 90 prosent. Kulturminnene ble for eksempel tatt i bruk som helårsbolig, fritidsbolig, lokale til servering, overnatting eller annen næringsvirksomhet, som museum eller utstilling, eller som fartøy til privat bruk eller næringsvirksomhet.

Allmenheten har mulighet til å oppleve de aller fleste kulturminnene som Kulturminnefondet støtter

Det er ikke bare eierne selv som får oppleve kulturminnene. Allmenheten har mulighet til å oppleve 95 prosent av kulturminnene som Kulturminnefondet støtter, enten de kan se kulturminnet fra tilgjengelige steder, gå inn på området, gå inn i en bygning, om bord i et fartøy, eller bruke kulturminnet. Et forsiktig anslag tilsier at mer enn 240 000 mennesker daglig opplever kulturminnene som Kulturminnefondet støttet i undersøkelsesperioden.

Kulturminnefondet hever den antikvariske kvaliteten på prosjektene, samtidig som tilskuddsordningen er relativt lavterskels

Kulturminnefondets veiledning og søknadsskjemaets krav til utfylling fører til at prosjektene får høyere antikvarisk kvalitet. I undersøkelsesperioden førte veiledning og krav til at 32 prosent av tilskuddsmottakerne la opp til å bevare mer enn de først så for seg. 42 prosent av tilskuddsmottakerne tok kontakt med håndverkere med høyere antikvarisk kompetanse enn de først hadde tenkt. Også søkere som fikk avslag ble påvirket i denne retningen, om enn i mindre omfang. At tilskuddsordningen samtidig er relativt lavterskels, kan underbygges med at et tydelig flertall av søkere skrev søknaden selv, uten å innhente hjelp fra fagfolk. Søkere som fikk tilsagn og søkere som fikk avslag delte seg imidlertid i synet på søknadsskjemaets brukervennlighet og Kulturminnefondets veiledning, informasjon og fagstoff. Andelen fornøyde blant de som fikk avslag var langt lavere enn blant de som fikk tilsagn.

Kulturminnefondet øker etterspørselen etter håndverkere og andre fagpersoners tjenester, og gjør at tradisjonshåndverket styrkes

Kulturminnefondet gir opphav til næringsaktivitet. Ved at Kulturminnefondet utløser prosjektaktivitet som ellers ikke ville funnet sted, økes etterspørselen etter håndverkstjenester, tilstandsanalyser, kursing og annen rådgivning. Samtidig realiseres prosjekter som blir arenaer for kompetanseutvikling innen tradisjonshåndverk. Håndverkere får anledning til å lære seg nye teknikker, lære opp andre håndverkere, få bedre oversikt over hvor de kan hente materialer, og styrke sitt nettverk med andre håndverkere. Det gjør at forutsetningene for å bevare kulturminner, som helhet styrkes.

Kulturminnefondet bidrar til kvalitetsforbedringer av kulturminner for næringsvirksomhet, selv om den økonomiske gevinsten ikke alltid er umiddelbar

I undersøkelsesperioden var det relativt lave andeler av de støttede kulturminnene som ble brukt i næringsvirksomhet før istandsettelsen. 3 prosent var båter som ble brukt til næringsvirksomhet, 2 prosent var lokaler med overnatting, 3 prosent servering og 7 prosent ble brukt til annen næringsvirksomhet. Etter istandsettelsen økte disse andelene med 0–5 prosentpoeng. Samtidig svarte de fleste at istandsettelsens effekt på bruksområdet til næringsvirksomhet og økte leieinntekter var svært liten eller beskjeden. Godt bevarte kulturmiljøer tiltrekker seg allikevel besøkende. Prosjekter støttet av Kulturminnefondet bidrar til den totale opplevelsen av et sted eller kulturlandskap. Næringslivet bruker kulturminner for å styrke sin merkevare og regionale identitet.

Tilskudd fra Kulturminnefondet er positivt for både sosial og miljømessig bærekraft

Kulturminnevern gjør lokalsamfunn til bedre steder å leve. Ifølge våre informanter skaper kulturminnevern identitet, tilhørighet, stolthet og samhold, som er viktige dimensjoner av sosial bærekraft. Det bidrar til aktive lokalsamfunn med dype røtter. Tilskuddet får flere til å reflektere over egne kulturminneverdier og hva de kan gjøre for å bevare dem. Våre informanter mener også å se at eiendomsutviklere viser økt interesse for kulturminneverdier. Kulturminnefondets bidrag til miljømessig bærekraft kommer først og fremst fra tilskuddets betydning for å forlenge kulturminnenes levetid og å ta dem i bruk. Store klimagassutslipp unngås ved å bevare fremfor å bygge nytt. Det er et innslag av ombruk i prosjektene som Kulturminnefondet støtter, men energieffektivisering synes å ha et relativt lite eller beskjedent omfang.

Tilskudd fra Kulturminnefondet har sine største virkninger på den direkte bruksverdien for eierne og på allmennhetens tilgang og opplevelse

Våre vurderinger av antall berørte og graden av positiv påvirkning per person, tilsier at det er eierne selv som opplever de største nyttevirkningene av Kulturminnefondets tilskudd, gjennom blant annet kvalitetsmessig forbedring for eget bruk, nytt eller utvidet bruksområde og at kulturminnet settes større pris på enn før. I tillegg har Kulturminnefondet store nyttevirkninger ved at flere kulturminner blir tilgjengelige for allmenheten, noe som gir høy samfunnsverdi gjennom opplevelser for mange mennesker. Vi vurderer den samfunnsøkonomiske verdien av andre virkninger som positiv, men noe mindre. Minst er den samfunnsøkonomiske verdien av økte leieinntekter og redusert energiforbruk og ombruk i prosjektene.

Det er flere tiltak som kan vurderes for å øke Kulturminnefondets samfunnsnytte og bidrag til målene for kulturmiljøpolitikken

Basert på funn i utredningen og fondets formål om å styrke bevaringsarbeid, bidra til mangfold og fremme sirkulær økonomi, har vi identifisert syv områder for tiltak som kan bidra til å øke fondets samfunnsnytte. Tiltakene er valgt for å adressere både styrkene og svakhetene som har kommet frem i datainnsamlingen.

- ▶ Kulturminnefondet kan vurdere å ytterligere innrette veiledning og tildelingskriterier for å premiere prosjekter som inkluderer miljøvennlige tilstandsanalyser, gjenbruk av eksisterende strukturer, ombruk av materialer og komponenter, og energieffektivisering.
- ▶ Kulturminnefondet kan vurdere om det er behov for mer omfattende og tilgjengelige veiledningsressurser. Dette kan bidra til å øke tilfredsheten med søknadsprosessen, gjøre det lettere for søkere å forstå og oppfylle kravene, og øke samfunnsnyttene av prosjekter som gjennomføres selv om de får avslag.
- ▶ Det kan vurderes om det er behov for å opprette en egen tilskuddsordning innen Kulturminnefondet som støtter tiltak for å forbedre energieffektiviteten i verneverdige bygninger.
- ▶ Det kan vurderes å øke støtten til utdanningsprogrammer og kurs innen tradisjonshåndverk og restaureringsteknikker.
- ▶ Kulturminnefondet kan vurdere om det er behov for å ytterligere forenkle søknadsprosessen, for eksempel gjennom veiledning, maler og automatisering.
- ▶ Blant søkere som får avslag er det en andel som helt eller delvis gjennomfører det omsøkte bevaringsprosjektet. Kulturminnefondet kan vurdere veilednings- og informasjonstiltak som kan bidra til å øke kvaliteten på disse prosjektene.
- ▶ Hvis det på et senere tidspunkt igjen blir aktuelt med en analyse av Kulturminnefondets samfunnsnytte, bør det vurderes om det i stedet skal gjennomføres en tilskuddsevaluering i tråd med regelverket for økonomistyring i staten. En tilskuddsevaluering vil kunne gå nærmere inn på Kulturminnefondets forvaltning av tilskuddsordningen, herunder hvordan informasjon, veiledning, tildelingskriterier og saksbehandling brukes for å få størst mulig samfunnsnytte av tilskuddet.

2 Innledning

Kulturminnefondet er en statlig støtteordning for private eiere av ulike typer kulturminner. Det ble opprettet av Stortinget i 2002 og er underlagt Klima- og miljødepartementet. Kulturminnefondets formål er å bidra til å styrke arbeidet med å bevare verneverdige kulturminner og kulturmiljø. Fondet skal bidra til at et mangfold av kulturminner og kulturmiljø kan benyttes som grunnlag for fremtidig opplevelse, kunnskap, utvikling og verdiskaping. Fondet skal også bidra til at kulturminner og kulturmiljø kan benyttes som ressurser i en sirkulær økonomi.¹

I 2017 utredet Menon Economics Kulturminnefondets samfunnsnytte.² Menon konkluderte med at Kulturminnefondet hadde bidratt til en betydelig økning i bevaring av kulturminner gjennom sine økonomiske tilskudd. Rapporten viste at Kulturminnefondet siden oppstarten hadde gitt mer enn 570 millioner kroner i støtte til mer enn 4100 bevaringsprosjekter, og at den totale investeringen i bevaring i de støttede prosjektene var nær 2 milliarder kroner. Ifølge Menon hadde tilskuddene også utløst privat innsats i bevaringsprosjektene. Videre hadde Kulturminnefondet bidratt til næringsutvikling og verdiskaping, for eksempel ved at kulturminner ble omgjort til næringsvirksomheter som hoteller, restauranter og museer. Kulturminnefondet bidro til samfunnsnytte, også ved å gjøre flere kulturminner tilgjengelige for offentligheten. Flere mennesker enn før kunne oppleve og ha glede av kulturminnene. Rapporten viste også at Kulturminnefondets støtte førte til bevaring av tradisjonelle håndverk og metoder, og til kunnskapsoverføring innen tradisjonshåndverk. I tillegg fant Menon at Kulturminnefondet har spilt en viktig rolle i å øke bevisstheten og engasjementet for kulturminnevern.

I tildelingsbrevet for 2024 ga Klima- og miljødepartementet Kulturminnefondet i oppdrag å levere en oppdatert analyse av Kulturminnefondets samfunnsnytte. Denne utredningen utgjør den oppdaterte analysen. Beregningene og vurderingene skal inngå som en del av kunnskapsgrunnlaget for departementets arbeid med videreutvikling av kulturmiljøpolitikken, oppfølging av regjeringens politikk på kulturmiljøfeltet og styringsdialogen mellom Kulturminnefondet og departementet.

2.1 Problemstillinger

Kulturminnefondet har bedt Agenda Kaupang og Asplan Viak belyse følgende problemstillinger:

- ▶ I hvilken grad utløser Kulturminnefondets tilskuddsordning privat innsats som gir økt bevaring av kulturminner, og i hvilken størrelsesorden er den tilhørende samfunnsverdien?
- ▶ Hva skjer med kulturminner som er bevart med støtte fra Kulturminnefondet, og hva er den tilhørende samfunnsverdien av disse kulturminnene?
- ▶ Hvilke samfunnsverdier bidrar Kulturminnefondets tilskudd og aktiviteter til?
- ▶ I hvilken grad utløser Kulturminnefondets tilskuddsordning tilskudd og/eller annen innsats fra kommuner og fylkeskommuner, og hvordan bidrar tilskudd fra Kulturminnefondet inn i samfunnsutviklingsprosesser regionalt og lokalt?

Kulturminnefondet har i tillegg bedt om vurderinger og anbefalinger om hvordan Kulturminnefondet kan øke samfunnsnyten og sitt bidrag til de nye nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken som kom med stortingsmelding 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*.

¹ Forskrift om vedtekter for Norsk kulturminnefond § 1.

² Menon-publikasjon 42/2017 *Kulturminnefondets samfunnsnytte*.

De nasjonale målene er:

- ▶ Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.
- ▶ Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging.
- ▶ Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

2.2 Avgrensinger

Utredningen er avgrenset i tid, ved at den baserer seg på søknader til Kulturminnefondet fra og med 2017 til og med 2023. Begrunnelsen er å skille undersøkelsesperioden tydelig fra forrige utredning. Analysene av prosjektaktivitet er også avgrenset til prosjekter avsluttet innen utgangen av 2023. Det innebærer at det vil være søknader innkommet i 2023 eller tidligere, som har fått tilsagn, men som ikke har inngått i datagrunnlaget fordi de ennå ikke var avsluttet.

Utredningen er ikke en full gjennomgang av Kulturminnefondets aktiviteter og tilskuddsforvaltning, slik man ville gjort i en tilskuddsevaluering etter regelverket for økonomistyring i staten. Derfor gir utredningen ikke et helhetlig bilde av Kulturminnefondets virksomhet. Utredningen er orientert mot å vurdere Kulturminnefondets samfunnsnytte gjennom å belyse virkningene av tilskuddet. På den måten vil utredningen kun indirekte kunne belyse tilskuddsforvaltningen. På generelt grunnlag vil vi bemerke at både et tilskudds utforming og dets forvaltning vil kunne ha betydning for samfunnsnyten til tilskuddsordningen.

2.3 Kapitteloversikt

I kapittel 3 forklarer vi hva som menes med samfunnsnytte, hvordan samfunnsnytte kan vurderes og hvilke virkninger Kulturminnefondet kan tenkes å ha. Kapittel 4 beskriver datagrunnlaget for utredningen. I kapittel 5 beskriver vi aktivitetsnivået i prosjektene som Kulturminnefondet støttet i perioden 2017–2023, og vi gjør vurderinger av Kulturminnefondets effekt. Kapittel 6 beskriver og vurderer samfunnsgevinstene av Kulturminnefondet. I kapittel 7 drøfter vi hvordan Kulturminnefondet kan øke sin samfunnsnytte.

3 Samfunnsnytte

I dette kapittelet forklarer vi begrepene vi bruker for å vurdere Kulturminnefondets samfunnsnytte. Nyten av en tilskuddsordning må ses i sammenheng med målene den skal bidra til. Vi begynner derfor kapittelet med å beskrive de nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken og hva målene innebærer. Deretter beskriver vi Kulturminnefondets formål og valgte strategi, og drøfter sammenhengen med de nasjonale målene. Med målene som bakteppe, forklarer vi hva som menes med samfunnsnytte, hvilke begreper som kan beskrive kulturminners nytte og hvordan kulturminneverdier kan verdsettes. Til sist i kapittelet setter vi opp en teoretisk oversikt over hvilke virkninger Kulturminnefondet kan tenkes å ha, og hvilke samfunnsgrupper som kan bli berørt av virkningene. Oversikten over mulige virkninger er retningsgivende for hva vi belyser med spørreundersøkelsen og intervjuene.

3.1 De nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken

Med stortingsmelding 16 i 2019–2020 ble tre nye nasjonale mål i kulturmiljøpolitikken presentert, med vekt på engasjement, bærekraft og mangfold.³ Meldingen beskriver status, utfordringer, muligheter og tiltak i kulturmiljøpolitikken. Begrepet «kulturmiljø» er innført som en samlebetegnelse som understreker betydningen av helhet og sammenheng. Samtidig gjøres tilknytningen til den øvrige klima- og miljøpolitikken tydeligere. De tre nasjonale målene er:

- ▶ Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.
- ▶ Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging.
- ▶ Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

Det første nasjonale målet – *alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø* – bygger på menneskers rett til å ha en kulturarv, at kulturmiljø er et felles gode, og at det er et felles ansvar å forvalte disse verdiene.⁴ Når målet også understreker at alle skal ha mulighet til å engasjere seg, har staten et ansvar for å legge best mulig til rette for dette.⁵ Kulturminnefondet kan bidra på ulike måter. Kulturminnefondet kan sette innbyggere i stand til å ta ansvar for kulturmiljø ved å støtte prosjekter som ellers ikke ville blitt realisert. Ved å sørge for at Kulturminnefondet er best mulig kjent og har lavest mulig terskel for å søke, vil flere ha mulighet til å engasjere seg for kulturmiljø.

Det andre nasjonale målet – *kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging* påpeker at samfunns- og arealplanlegging har stor betydning for å kunne ivareta et mangfold av kulturmiljø, og beskriver hvordan kulturmiljøene kan bidra til *miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft*. Målet understreker også Norges ansvar for å følge opp FNs bærekraftsmål og Agenda 2030.

Ivaretagelse av et mangfoldig utvalg av kulturmiljø kan bidra til

- ▶ *miljømessig bærekraft* ved å redusere energibruken og klimagassutslippene fra for eksempel nybygging. Kulturmiljøene kan være del av en sirkulær økonomi som legger vekt på vern gjennom bruk, videre bruk og innovativt ombruk. Bevaring av kulturmiljøer og kulturlandskap antas også å være positivt for naturmangfoldet.⁶

³ Meld.St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*.

⁴ Meld.St. 16 (2019–2020), s. 8.

⁵ Meld.St. 16 (2019–2020), s. 8.

⁶ Meld.St. 16 (2019–2020).

- ▶ *sosial bærekraft* gjennom betydningen kulturarven har for identitet, tilhørighet, livskvalitet og helse.⁷ Her retter stortingsmeldingen oppmerksomhet mot de positive virkningene kulturmiljøer kan ha på innbyggernes bomiljøer og livskvalitet. Kulturmiljøer kan bidra til forhold som er gode for mennesker å bo og leve i.⁸
- ▶ *økonomisk bærekraft* ved å danne grunnlag for næringsutvikling. Stortingsmeldingen peker på at vern gjennom bruk kan gi nye utviklingsmuligheter. Stortingsmeldingen viser også til at det er større betalingsvillighet for å bo i verneverdige boliger og kulturmiljøer.⁹

Årsakssammenhengene som stortingsmeldingen legger til grunn, tilsier at å bidra til bevaring av kulturminner i seg selv er tilstrekkelig for å bidra til bærekraftig utvikling. Jo større Kulturminnefondets bidrag til bevaring er, jo større vil den positive effekten på bærekraftig utvikling bli. Hvilke prosjekter Kulturminnefondet velger å støtte, og hvilke krav, føringer, informasjon og veiledning Kulturminnefondet gir, vil også ha betydning. Kulturminnefondet kan styrke kulturmiljøenes betydning for en bærekraftig utvikling ved å bidra til bevaring av ulike typer kulturmiljøer og ved å stimulere til sirkulære praksiser.

Det tredje nasjonale målet – *et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk* – innebærer at kulturmiljøene skal vise et kulturelt, sosialt og geografisk mangfold fra ulike perioder, og bidra til å dokumentere og forstå den historiske utviklingen.¹⁰ Ut fra denne forståelsen av målet, kan Kulturminnefondet bidra, blant annet gjennom tiltak for å tiltrekke seg søknader om et mangfold av kulturminner fra hele landet, og ved å gi støtte til prosjekter som til sammen bidrar til mangfoldet.

3.2 Kulturminnefondets formål og strategi

Kulturminnefondets formål passer godt med de nasjonale målene i kulturmiljøpolitikken. I forskrift om vedtekter for Norsk kulturminnefond § 1, står det:

Norsk kulturminnefond skal bidra til

- a. å styrke arbeidet med å bevare verneverdige kulturminner og kulturmiljø
- b. at et mangfold av kulturminner og kulturmiljø kan benyttes som grunnlag for framtidig opplevelse, kunnskap, utvikling og verdiskaping
- c. at kulturminner og kulturmiljø kan benyttes som ressurser i en sirkulær økonomi.¹¹

I tillegg er Kulturminnefondets strategi i tråd med de nasjonale målene i kulturmiljøpolitikken. Kulturminnefondet vil «være et lavterskeltilbud for private eiere».¹² Det skal være enkelt for eiere å søke om tilskudd, og det skal være enkelt å kontakte Kulturminnefondet. Kulturminnefondet vil finne gode, gjennomførbare og bærekraftige løsninger sammen med eierne. Kulturminnefondet kobler denne delen av strategien eksplisitt til det første nasjonale målet om at alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.

Kulturminnefondet vil «videreutvikle organisasjonen til det beste for de private eierne».¹³ Kulturminnefondet kobler også denne delen av strategien til det første nasjonale målet om at alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.

⁷ Meld.St. 16 (2019–2020), s. 54.

⁸ Meld.St. 16 (2019–2020), s. 54.

⁹ Meld.St. 16 (2019–2020)

¹⁰ Meld.St. 16 (2019–2020), s. 70.

¹¹ Forskrift om vedtekter for Norsk kulturminnefond § 1.

¹² Kulturminnefondet (2021) *Vern gjennom aktiv bruk – Strategiplan*

¹³ Kulturminnefondet (2021) *Vern gjennom aktiv bruk – Strategiplan*.

Kulturminnefondet vil også «formidle mulighetene for ny bruk, gjenbruk og transformasjon til private eiere». ¹⁴ Kulturminnefondet ser på tilskuddene som et klimavennlig virkemiddel for å ta vare på og bruke kulturminner og kulturmiljøer snarere enn å rive og bygge nytt. Kulturminnefondet kobler denne delen av strategien til det andre nasjonale målet om at kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling, ut fra at bevaring i seg selv har positive ringvirkninger for bærekraft. Strategien er orientert mot å kommunisere samfunnsnytte og miljøgevinstene av bevaring, samt tydeliggjøre Kulturminnefondets rolle. Slik vi leser strategien, omtaler den ikke hvordan Kulturminnefondet mer konkret kan påvirke det enkelte bevaringsprosjekt til å få enda større bærekraftseffekter.

Kulturminnefondets formål og Kulturminnefondets strategi støtter opp om de nasjonale målene i Kulturmiljøpolitikken. De viser at Kulturminnefondet både har en formell forpliktelse (forskriften) og en uttalt vilje (strategien) til å rette virksomheten sin mot aktiviteter som bidrar til å nå de nasjonale målene. Hvor godt Kulturminnefondet lykkes, avhenger av i hvilken grad formålet og strategien omsettes til konkret handling som har de ønskede effektene. Denne utredningen er ikke en full gjennomgang av Kulturminnefondets aktiviteter og tilskuddsforvaltning, og vil derfor ikke kunne gi et helhetlig bilde av Kulturminnefondets virksomhet. Utredningen er orientert mot å vurdere Kulturminnefondets samfunnsnytte gjennom å belyse virkningene av tilskuddet. På den måten vil utredningen kun indirekte belyse tilskuddsforvaltningen.

3.3 Hva menes med samfunnsnytte?

Samfunnsnytte av en tilskuddsordning som Kulturminnefondet, er summen av alle nyttevirkningene som bruken av ordningen har for *alle* aktører i samfunnet, og ikke bare kulturminnenes eiere eller mottakerne av tilskudd.

I en komplett samfunnsøkonomisk analyse er det oftest snakk om «virkninger», fordi man vanligvis undersøker hvordan nytten eller kostnader endres som følge av et tiltak eller en endring, for eksempel at noe bygges ut. I en utredning av Kulturminnefondets samfunnsnytte vil «tiltaket» være Kulturminnefondet i seg selv, det vil si at fondet er opprettet og brukes som virkemiddel for å oppfylle eller støtte opp om en viss funksjon eller mål. I denne utredningen vil den overordnede rammen for å forstå og vurdere Kulturminnefondets samfunnsnytte ta utgangspunkt i følgende spørsmål: Hva ville vært situasjonen for ivaretagelse av kulturminneverdier i privat eie hvis Kulturminnefondet ikke fantes? Det handler med andre ord om å analysere virkninger av Kulturminnefondets tilskudd ved å tenke kontrafaktisk og fange opp hva Kulturminnefondet tilfører av merverdi *utover hva som ellers ville ha vært*. Slike virkninger kan også omtales som Kulturminnefondets «addisjonalitet». Vi utdyper addisjonalitetsbegrepet og hvordan det kan analyseres i delkapittel 5.3.

En virkning anses som en *nyttevirkning* når den innebærer at velferden for personer eller grupper i samfunnet øker. En nyttevirkning er i så fall per definisjon en positiv virkning for samfunnet. En virkning blir kalt en *kostnadsvirkning* når den innebærer en reduksjon i velferden for personer eller grupper i samfunnet. Alle negative virkninger omtales dermed som «kostnadsvirkninger», uansett om de representerer en utgift som noen faktisk betaler direkte i kroner eller andre negative virkninger. Negative virkninger for miljø eller klima vil for eksempel også oppfattes som kostnadsvirkning etter denne definisjonen. Oppsummert er nyttevirkninger alle fordeler forbundet med et tiltak eller en ordning, mens kostnadsvirkningene er ulemper.

I utredningen av Kulturminnefondets samfunnsnytte retter vi oppmerksomheten mot nyttevirkningene, det vil si de positive virkningene eller fordelene av fondets aktiviteter. Kostnadsvirkninger blir ikke belyst. Innledningsvis kan det likevel nevnes at det også vil være samfunnskostnader knyttet til Kulturminnefondet.

¹⁴ Kulturminnefondet (2021) *Vern gjennom aktiv bruk – Strategiplan*.

Kulturminnefondet finansieres over statsbudsjettet, og innebærer en overføring av ressurser fra for eksempel skattebetalere til tilskuddsmottakere. Dette representerer i så måte en kostnad for den ene gruppen (skattebetalerne), men har en nyttevirkning for andre (tilskuddsmottakere eller andre som får nytte eller glede av kulturminnet som støttes). Kulturminnefondet medfører også en såkalt skattefinansieringskostnad, fordi finansiering gjennom skatter og avgifter ofte innebærer et samfunnsøkonomisk effektivitetstap.¹⁵

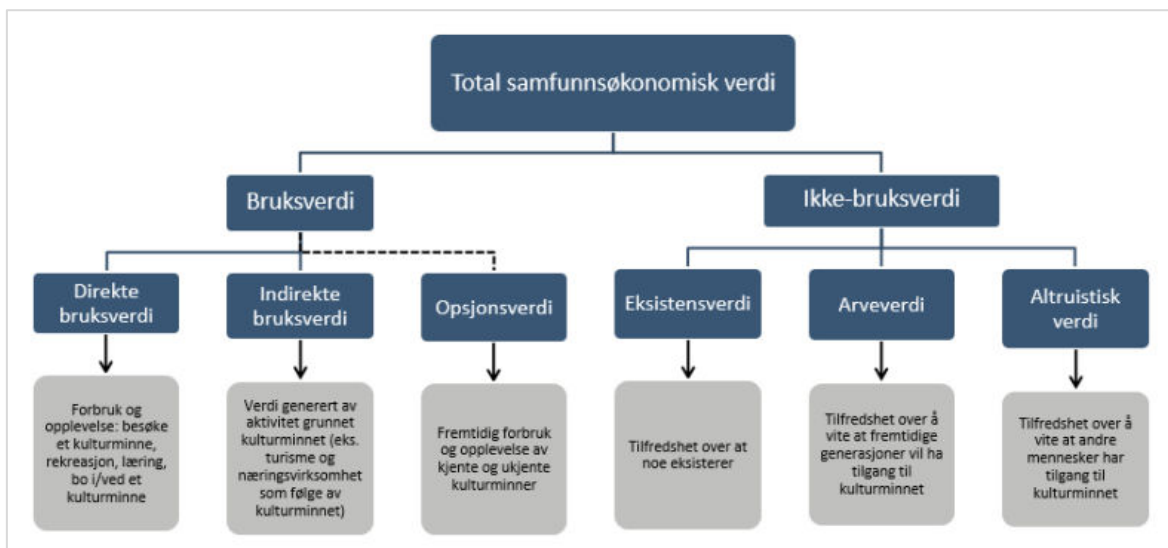
For å kunne belyse samfunnsnyten på en god måte, trenger man i første omgang å identifisere alle vesentlige nyttevirkinger som fondet kan ha for samfunnet. Å identifisere alle vesentlige virkninger er i seg selv ingen enkel oppgave, men det er et viktig ledd i arbeidet med å utvikle gode forståelsesrammer for mulige årsakssammenhenger og mekanismer. Vi vil samtidig introdusere et grunnleggende begrepsapparat for å systematisere og snakke om ulike typer virkninger, slik at vi langt på vei kan identifisere alt som vurderes som relevant.

3.4 Kulturmiljøenes nytte for samfunnet

Kulturminnefondets samfunnsnytte er knyttet tett opp mot verdien eller nytten av kulturminnene og kulturmiljøene som Kulturminnefondets støtte bidrar til å bevare. I forrige utredning av Kulturminnefondets samfunnsnytte ble det brukt verdi- eller nyttebegreper basert på en inndeling ofte brukt om naturverdier i samfunnsøkonomisk forskning.¹⁶

På øverste nivå skiller dette begrepsapparatet mellom «bruksverdier» og «ikke-bruksverdier», som deretter deles inn i flere underkategorier (Figur 1).

Figur 1 Kategorisering av ulike typer samfunnsøkonomisk verdi av kulturminner i Menon-publikasjon 42/2017

Note: Faksimile av figur i Menon-publikasjon 42/2017, s. 5. Menons kilde er NOU 2013:10, og figuren er deretter tilpasset av Menon.

Bruksverdi omfatter direkte bruksverdi, indirekte bruksverdi og opsjonsverdi. Direkte bruksverdi viser til verdien knyttet til forbruk og opplevelser, som for eksempel betaling for å bo i eller besøke et kulturminne. Indirekte bruksverdi inkluderer fordelene som følger av bruken, som økt turisme og økonomisk aktivitet. Opsjonsverdi er verdien av å ha muligheten til fremtidig bruk av kulturminnet.

¹⁵ Se omtalen av slike virkninger, for eksempel i kapittel 3.4.7 i DFØs *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*.

¹⁶ Menon-publikasjon 42/2017 *Kulturminnefondets samfunnsnytte*. Begrepsapparatet synes å ha blitt innført i norsk sammenheng gjennom NOU 2013:10 *Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester*.

Ikke-bruksverdi består av eksistensverdi, altruistisk verdi og arveverdi. Eksistensverdi er verdien av å vite at kulturminnet eksisterer, selv uten planer om å besøke det. Altruistisk verdi handler om verdien av å vite at andre har tilgang til kulturminnet. Arveverdi er verdien av å bevare kulturminnet for fremtidige generasjoner.

Disse verdiene kan summeres for å gi den totale samfunnsøkonomiske verdien av kulturminner. Ikke-bruksverdier er vanskeligere å verdsette, da de ikke har markedspriser, og derfor krever spesifikke undersøkelser som betalingsvillighetsundersøkelser. For å få en helhetlig forståelse av samfunnsnyttene av kulturminner, er det viktig å vurdere disse fra flere perspektiver.

3.5 Verdsetting av kulturminneverdier

Når en ønsker å drøfte kulturminners verdi eller nytte for samfunnet som ledd i å utrede Kulturminnefondets samfunnsnytte, trenger man en metode for å verdsette nyttevirkningene. Utgangspunktet for verdsetting av nyttevirkinger gjennom en samfunnsøkonomisk analyse er vanligvis folks betalingsvillighet, det vil si prisen de er villig å betale for et gode. Tanken er at betalingsvillighet gjenspeiler velferdsøkningen forbundet med et gode fordi folk vil være villige til å betale for en velferdsøkning.

Hvis det er snakk om noe som omsettes i nokså veldefinerte markeder, vil markedspriser kunne tolkes som uttrykk for betalingsvillighet. Mange viktige samfunnsvirkninger gjelder imidlertid goder som ikke omsettes i et vanlig marked. Slik er det for kulturminneverdier. Det finnes ikke et klart marked for kulturminneverdier, selv om noen former for kulturminner – som boliger – omsettes i et marked der markedspriser kan påvirkes av kulturminneverdier.

Når det ikke finnes markedspriser, vil det noen ganger settes i gang «verdsettingsstudier» for å avdekke folks betalingsvillighet. Da verdsettingsstudier kan være ressurskrevende å gjennomføre, blir de i all hovedsak kun gjennomført for problemstillinger hvor samfunnsøkonomiske analyser ofte utarbeides.¹⁷

Det skilles mellom to hovedtilnærminger for å anslå betalingsvillighet:

- ▶ **Avslørte preferanser:** Betalingsvillighet avledes av studier som viser hva folk velger eller gjør i visse situasjoner.
- ▶ **Oppgitte preferanser:** Eksperimenter eller spørreundersøkelser der folk blir bedt om å anslå hvor mye de er villig til å betale for noe.

Begge tilnærminger har styrker og svakheter.¹⁸ Avslørte preferanser vil kunne brukes hvis en har gode data om adferd. Tilslag i boligmarkedet er et eksempel. Det finnes for eksempel studier som viser høyere boligpriser for boliger som er kulturminner. Boligpriser indikerer at kulturminner har en verdi utover hva som ellers gjelder for lignende boliger.¹⁹

Hvis man ikke har eller kan utvikle verdsettingsmetoder som gjør det mulig å uttrykke betalingsvillighet med et kronebeløp, vil man være nødt til å ta i bruk metoder for «ikke-prissatte» virkninger.

¹⁷ Se kapittel 3.4.4 i DFØs *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser* for noen eksempler.

¹⁸ For videre diskusjon, se for eksempel Magnussen, K. et al (2016) *Indikatorer for kulturarvens samfunnsnytte*, Rapport 2016/54 Vista analyse AS.

¹⁹ Se for eksempel Gierløff, C.W. mfl. (2017) *Verdien av kulturarv: En samfunnsøkonomisk analyse med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljøer*. Menon-Publikasjon Nr. 72/2017; Krohn, C. mfl. (2022) *Hva er kulturminner egentlig verdt? – et forprosjekt*. TØI-rapport 1902/2022; Nome, Martin Austvoll, og Morten Stige (2016) *Verdien av kulturminner – økonomisk merverdi på boliger i Oslo 2004–2013*. Fortidsminneforeningen årbok 2016.

En anbefalt tilnærming til ikke-prissatte virkninger er å først prøve å anslå antall personer som blir berørt, det vil si opplever den aktuelle virkningen, og deretter gjøre kvalitative vurderinger av virkningen for den enkelte.²⁰ Tilnærmingen bruker en verdimatrise. Verdimatrisevurderinger er en systematisk metode som kan brukes for å analysere og vurdere de ulike virkningene av prosjekter på kulturminneområdet. Vi omtaler metoden nærmere i delkapittel 6.5.

3.6 Mulige virkninger av Kulturminnefondet

Vi har satt opp en teoretisk oversikt over hvilke virkninger Kulturminnefondet kan tenkes å ha, og hvem som kan bli berørt av virkningene. Oversikten over mulige virkninger har vært retningsgivende for datainnsamlingen. Den er ikke nødvendigvis dekkende for alle virkninger Kulturminnefondet kan ha. Undersøkelsen vil gi svar på om det også er andre virkninger av betydning. Oversikten er organisert etter hvilke kulturminneverdier det er snakk om, og hvilke underkategorier som gjør seg gjeldene:

Tabell 1 Mulige virkninger av Kulturminnefondet (KMF)

Hvem berøres?	Virkning	Mekanismer	Addisjonalitet
Bruksverdi – Direkte bruksverdi			
Eiere av private kulturminner	Økt markedsverdi gjennom bedre funksjonalitet	Oppussing eller bedre vedlikehold	KMF utløser mer/bedre oppussing som øker funksjonaliteten til kulturminnet
	Økt markedsverdi pga. markedspremie for godt bevarte kulturminner	Økt markedsverdi, fordi mulige kjøpere setter pris på kulturminner	KMF bidrar til å utløse markedspremien
	Økt funksjonalitet gjennom kunnskap om bedre løsninger	Pengestøtte gir økonomisk handlingsrom til å utforske og ta i bruk andre løsninger enn de som er lettest tilgjengelige i markedet	KMFs støtte gjør at bedre / mer effektive løsninger velges
	Økte leieinntekter eller lignende	Objekter er i bedre stand eller fremstår som mer attraktive	Attraktiviteten eller tilstanden er bedre enn hva eieren ville ha oppnådd alene, uten KMFs støtte
Håndverkere	Økt etterspørsel – flere oppdrag	Folk betaler for tilpassede løsninger fremfor standardprodukter	Håndverkere får flere oppdrag enn de ville ha fått hvis eiere ikke hadde fått støtte fra KMF
Brukere som ikke eier kulturminnet	Økt funksjonalitet for brukerne/leietakerne	Oppussing eller bedre vedlikehold	KMF utløser mer oppussing eller vedlikehold. Hvis effekten ikke tas helt ut i høyere leie- eller brukspriser, er det en tilleggsverdi utover hva eierne får gjennom økte priser.
Næringsdrivende i, eller som bruker, kulturminner direkte	Økte inntekter/omsetning	Mer attraktive lokaler eller tjenester gjør at flere besøker/kjøper	Virkning utover hva som ellers ville ha vært med tilsvarende bedrift/tjeneste som ikke brukte et kulturminne

²⁰ Se kapittel 3.4.5 i DFØs *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*.

Hvem berøres?	Virkning	Mekanismer	Addisjonalitet
Naboer / folk i nærheten	Eksterne virkninger i form av økt markedsverdi for andre i nærheten	Bedre bevarte kulturmiljøer i nærheten utløser høyere markedsverdi for naboer	Virkning utover hva som ellers ville ha vært. Naboer har ikke selv kostnader til oppussing eller lignende, de får kun en positiv virkning.
	Økte leieinntekter (ved utleie)	Bedre bevarte kulturmiljøer i nærheten gir høyere attraktivitet og dermed høyere leiepriser	Virkning utover hva som ellers ville ha vært. Attraktiviteten av eget hus/leieobjekt øker som følge av en positiv utvikling i nabolaget.
Besøkende/brukere av et kulturminne	Økt glede eller sterkere opplevelse av å være i eller ved et kulturminne	Kulturminnet skaper en opplevelse av tilhørighet eller identitet eller utløser undring, refleksjon eller følelser	Utover hva som ville gjelde med «vanlige» lokaler eller andre opplevelser/aktiviteter.
Bruksverdi – Indirekte bruksverdi			
Eiere av private kulturminner	Bedre kunnskap om gamle håndverkstradisjoner	Involvering i eget prosjekt og kontakt med håndverkere og andre fagpersoner	Bedre innsikt og mer kunnskap enn hva eieren selv ville/kunne oppnå alene. Kan føre til mer effektive løsninger eller større glede.
Håndverkere	Økt produktivitet/lønn for håndverkere	Noen håndverkere blir mer spesialiserte og kan tjene mer (per time) som følge av det.	Utover hva som håndverkeren ellers ville ha tjent hvis kunder ikke hadde tilgang til KMF.
	Innovasjon	Gjenbruk og sirkulære løsninger har blitt mer aktuelle igjen. Noe kalles innovasjon, selv om det egentlig er å gå tilbake til tradisjonelle metoder hvor tanken om gjenbruk var mer fremtredende	KMF gjør det litt lettere for folk å prøve alternative løsninger, noe som også gir grunnlag for håndverkere å utforske disse.
Forbipasserende	Fin opplevelse på turer (til fots, på sykkel, i bil osv.)	Bedre bevart kulturmiljø	KMF gir bedre og mer bevaring. Gleden av dette tilfaller forbipasserende uten at de betaler for det direkte
Næringsdrift i, i nærheten av eller ved bruk av kulturminnet	Tiltrekke flere besøkende/turister	Kulturminnet øker attraktivitet for turistvirksomhet.	Internasjonale turister bringer mer aktivitet til Norge og dermed økt verdiskaping, flere jobber osv. En effekt kan også oppstå hvis flere nordmenn velger å feriere i eget land fremfor å dra til utlandet.
Ikke-bruksverdi			
Beboere eller faste brukere av kulturminner	Bedre kunnskap	Kunnskap har egenverdi	Kulturminnet gir mer kunnskap enn hva som ville vært tilfellet uten KMFs støtte.
Alle i Norge	Opplevelse av tilhørighet og identitet	Bevaring av kulturminner er med på å skape felles historie og forståelse av norsk kultur.	KMF bidrar til at det er et stort nok antall godt bevarte kulturminner. Det kan ikke tas for gitt at omfanget av bevaring vil

Hvem berøres?	Virkning	Mekanismer	Addisjonalitet
			være tilstrekkelig hvis det overlates til den enkelte.
Eiere av private kulturminner	Økt glede for eiere av kulturminner	Kunnskap skaper affeksjonsverdi	KMF gjør det lettere for eiere å bli kjent med sitt objekt og skaper et forhold på den måten.
Beboere eller faste brukere av kulturminner	Økt glede for andre som bruker kulturminnet	Kunnskap skaper affeksjonsverdi	KMF gjør det lettere for brukere å bli kjent med sitt objekt og skaper et forhold på den måten.

4 Datakilder

Utredningen bygger på data fra følgende kilder: Kulturminnefondets database, en spørreundersøkelse til Kulturminnefondets søkere, kvalitative intervjuer og et dialogseminar med fagpersoner og interessenter.

4.1 Kulturminnefondets database

Kulturminnefondets database inneholder strukturert informasjon om hver enkelt søknad, saksbehandlingen og det enkelte prosjekt som får støtte. Databasen har vært en viktig datakilde for utredningen, blant annet fordi prosjektrekskapene har gjort det mulig å beregne omfanget av prosjektaktivitet og hvilke ulike kilder prosjektreksursene kommer fra. For eksempel skiller prosjektrekskapene mellom prosjektreksurser fra Kulturminnefondets tilskudd, andre tilskuddsordninger og egeninnsats i form av dugnad, egne materialer og egenkapital.

For å skille undersøkelsen tydelig fra forrige utredning av Kulturminnefondets samfunnsnytte, som dekket perioden 2003–2016, har vi avgrenset utvalget til prosjekter som ble omsøkt i perioden 2017–2023. Kulturminnefondet har gitt oss tilgang til samtlige søknader fra perioden 2017–2023, og for samtlige søknader som fikk tilsagn – prosjektrekskapene til de avsluttede prosjektene.

Datasettet med søknader omfattet 9 272 saker. Av disse hadde 3 636 prosjekter fått tilsagn og var avsluttet eller igangsatt, mens 4 574 søknader hadde fått avslag. Av prosjektene som hadde fått tilsagn var 3 227 avsluttet innen utgangen av 2023.

4.2 Spørreundersøkelse til Kulturminnefondets søkere

En spørreundersøkelse til Kulturminnefondets søkere har vært en viktig kilde til informasjon om søkerens opplevelse av Kulturminnefondet og prosjektenes virkninger.

For å skille undersøkelsen tydelig fra forrige utredning av Kulturminnefondets samfunnsnytte, som dekket perioden 2003–2016, har vi avgrenset utvalget av respondenter til søkere fra perioden 2017–2023. Vi har sendt spørreskjema til samtlige søkere som fikk tilsagn om støtte og samtlige søkere som fikk avslag. Erfaringer med å få avslag og hvilke konsekvenser det har for de omsøkte prosjektene, er et viktig referansepunkt for vurderinger av Kulturminnefondets samfunnsnytte.

En del søkere har hatt flere saker i Kulturminnefondet. Noen har fått tilsagn i noen saker og avslag i andre saker. For å begrense belastningen på søkere som har hatt mange saker i Kulturminnefondet, trakk vi tilfeldig etter følgende regler: For søkere som hadde fått to eller flere tilsagn, trakk vi én tilfeldig sak. For søkere som hadde fått to eller flere avslag, trakk vi én tilfeldig sak. Det innebærer at disse søkerne ikke fikk tilsendt mer enn to spørreskjemaer.

Blant de som fikk tilsagn, fikk 2 772 søkere tilsendt et spørreskjema. 1 103 av disse fullførte spørreskjemaet, mens 116 svarte på deler av spørreskjemaet. Til sammen utgjorde svarandelen 44 prosent.

Blant de som fikk avslag, fikk 3 634 søkere tilsendt et spørreskjema. 1 183 av disse fullførte spørreskjemaet, mens 184 svarte på deler av spørreskjemaet. Til sammen utgjorde svarandelen 38 prosent.

Slik vi vurderer det, er svarandelene tilfredsstillende. Det høye antallet svar gir grunnlag for generalisering til hele Kulturminnefondets prosjektportefølje i perioden.

Både i følgebrevet og spørreskjemaet knyttet vi spørsmålene eksplisitt til aktuelt prosjektnummer og prosjektnavn ved å opplyse om dette.

Vi ba søkerne svare med utgangspunkt i det spesifikke prosjektet. På den måten har det vært mulig å koble respondentenes svar til informasjon om prosjektet i Kulturminnefondets database. Denne koblingsmuligheten har vært viktig for å kunne gjøre vurderinger av Kulturminnefondets utløsende effekter, slik vi beskriver i delkapittel 5.3.

Vi tilpasset spørreskjemaene etter om mottakeren hadde fått tilsagn eller avslag. Vi har gjenbrukt enkelte av spørsmålene fra forrige utredning slik at leseren skal kunne sammenligne resultater. Vi har også tilført noen spørsmål, både for å kunne gjøre mer konkrete vurderinger av Kulturminnefondets virkninger, og for å tilpasse spørreundersøkelsen til de nye målene i kulturmiljøpolitikken. Kulturminnefondet kommenterte utkast til spørreskjemaene og deltok i testingen av de elektroniske versjonene. Vedleggene til rapporten inneholder utskrifter av spørreskjemaene.

Spørreundersøkelsen ble gjennomført som følger: Vi sendte først ut spørreskjemaer til 150 søkere med tilsagn og 150 søkere med avslag 17. april 2024. Denne utsendingen fungerte som en pilotundersøkelse for å teste om mottakerne opplevde feil eller mangler. Vi sendte ut spørreskjemaer til resten av søkerne 19. april 2024. Mottakere som ikke svarte etter noe tid, fikk en påminnelse 26. april 2024. Vi fulgte med på utviklingen i innkomne svar gjennom hele perioden og konkluderte med at det ikke var nødvendig med flere påminnelser. Vi avsluttet spørreundersøkelsen 10. mai 2024.

4.3 Kvalitative intervjuer

Kvalitative intervjuer har vært en viktig kilde til informasjon om Kulturminnefondets virkninger. Hovedmålsetningen har vært å undersøke hvordan bevaring av kulturminner, støttet av Kulturminnefondet, kan bidra til samfunnsutviklingsprosesser og hvordan bevaring av kulturminner kan bidra til bærekraftig utvikling. I tillegg har vi brukt intervjuer for å innhente synspunkter på hvordan Kulturminnefondet kan utvikle seg videre for å øke sin samfunnsnytte.

Vi har intervjuet utvalgte fylkeskommuner, kommuner, interesseorganisasjoner, fagpersoner og håndverkere. Vi gjorde utvalget på bakgrunn av følgende forhåndsdefinerte kriterier: ulike landsdeler, sentrale og mindre sentrale kommuner, store, mellomstore og små kommuner, utbyggingspress, fjell/innland og kyst, verdensarv, KULA, NB! eller lignende.

Vi sendte til sammen 32 forespørsler. Det ble gjennomført 14 dybdeintervjuer over en periode på 4 uker. Intervjuene ble som hovedregel gjennomført som digitale Teams-møter og hadde en varighet på ca. én time. Enkelte av intervjuene ble utført per telefon.

Tabell 2 Informanter. Forespurt og intervjuet.

Informantprofil		Forespurt	Intervjuet
	Fylkeskommuner	5	2
	Kommuner	11	4
	Interesseorganisasjoner	10	5
	Håndverkere/fagpersoner	6	4
SUM		32	15

Vi utarbeidet egne intervjuguider til hver informantprofil. Referat fra intervjuene dannet grunnlag for det videre analysearbeidet.

4.4 Dialogseminar

Vi arrangerte et dialogseminar 16. mai 2024 for å validere og forankre våre foreløpige analyser, funn og vurderinger. Målgruppen var nøkkelaktører som er kjent med Kulturminnefondets arbeid. Fordi det kan være ulike perspektiver på hvordan Kulturminnefondet påvirker lokale og regionale samfunnsutviklings-prosesser, samt bidrar til bærekraftig utvikling, ville vi tilby en plattform for å drøfte dette og mulige strategier for forbedring.

Vi inviterte informantene i de kvalitative intervjuene til å delta i dialogseminaret. I tillegg til teammedlemmene fra Agenda Kaupang og Asplan Viak, fikk dialogseminaret ti deltakere. De representerte kommuner, interesseorganisasjoner og Kulturminnefondet selv.

Vi la opp programmet slik at deltakerne fikk en orientering om utredningen, datainnsamlingen så langt og en gjennomgang av våre foreløpige funn og vurderinger. Deretter gjennomførte vi gruppearbeid med deltakerne, der de fikk mulighet til å kommentere analysene våre, og drøfte hvordan Kulturminnefondet kan øke sin samfunnsnytte.

Vi tok notater fra gruppearbeidene, som vi har brukt som en del av datagrunnlaget for rapporten.

5 Kulturminnefondets effekt på prosjektaktivitet

De fleste nyttevirkningene som Kulturminnefondet har, kan spores tilbake til aktivitetene i prosjektene som Kulturminnefondet støtter. Det er i øyeblikket det blir aktivitet knyttet til for eksempel istandsettingen av et kulturminne, at prosjektet kan ha virkninger for prosjektdeltakere og de som opplever det istandsatte kulturminnet.

I dette kapittelet belyser vi prosjektaktivitet i perioden 2017–2023 på ulike måter. Vi bruker kronebeløp som et uttrykk for aktivitet. Vi begynner med å beskrive bevilgningene til Kulturminnefondet over statsbudsjettet. Deretter beskriver vi prosjektene som fikk Kulturminnefondets støtte. Vi analyserer tilskuddets del av prosjektene, og vi beskriver hvilke andre finansieringskilder prosjektene har hatt.

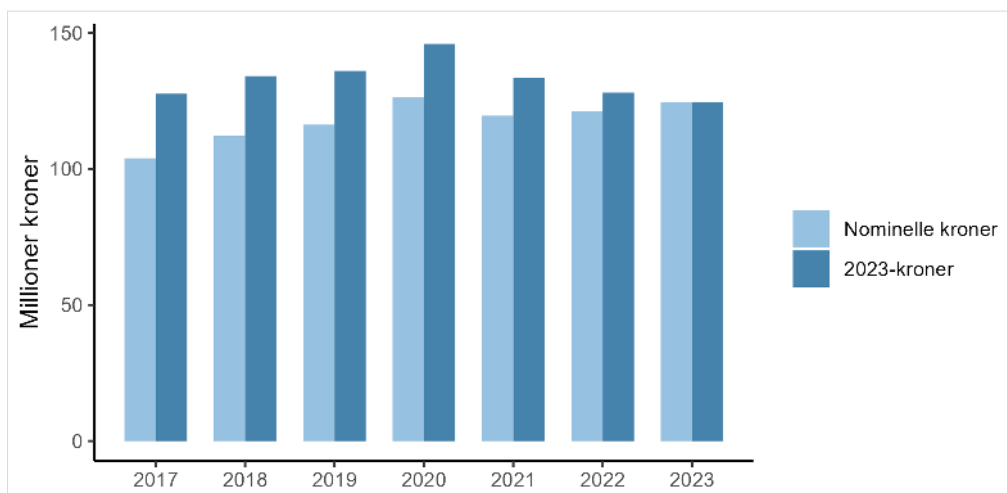
Til slutt stiller vi spørsmålet «hvor mye prosjektaktivitet har Kulturminnefondet utløst?» Vi bruker data for å anslå hvor mye prosjektaktivitet som ville vært gjennomført uansett, uten Kulturminnefondets støtte, og vi sammenligner dette med det faktiske aktivitetsnivået i perioden.

5.1 Bevilgninger til Kulturminnefondet

I perioden 2017–2023 ble Kulturminnefondet tildelt totalt 824 millioner kroner til disposisjon for kulturminnetiltak.²¹ Justert for inflasjon, tilsvarer det 930 millioner i 2023-kroner.²²

Bevilgningene endret seg noe fra år til år. Figur 2 viser utviklingen.

Figur 2 Bevilgninger til kulturminnetiltak, nominelle og 2023-kroner

Kilde: tildelingsbrev for Kulturminnefondet 2017–2023.

I nominelle kroner, økte tildelingen fra 104 millioner i 2017 til 126 millioner i 2020, før den gikk ned til 120 millioner i 2021 og deretter økte igjen til 125 millioner i 2023. Når vi justerer for inflasjon, er utviklingen en annen. I 2023-kroner økte tildelingen fra 128 millioner i 2017 til 146 millioner i 2020, før den år for år ble redusert til 125 millioner i 2023.

²¹ Kilde: tildelingsbrev for Kulturminnefondet 2017–2023.

²² Inflasjonsjusteringen her og andre steder er basert på SSBs konsumprisindeks (SSB-tabell 03014).

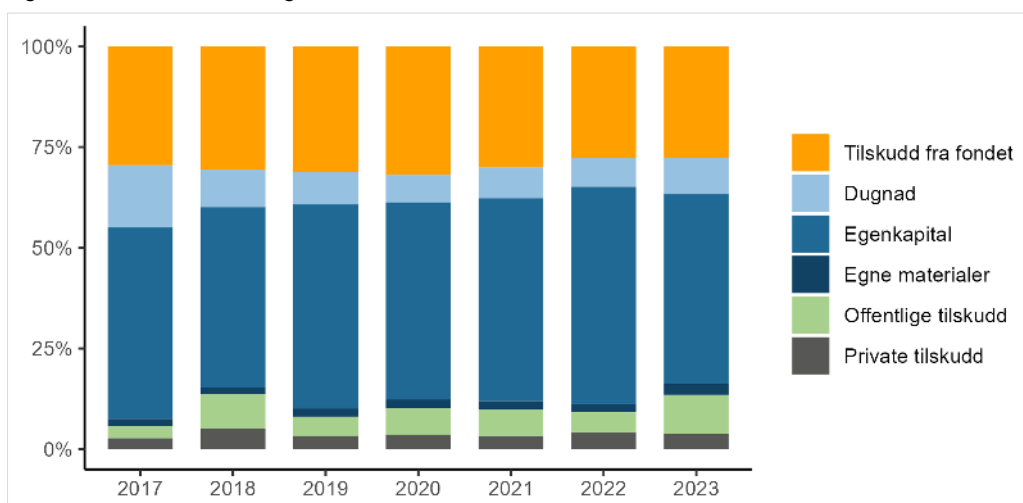
5.2 Aktivitet i prosjektene som fikk støtte

Kulturminnefondet mottok om lag 9300 søknader om tilskudd i årene 2017–2023. Vi har avgrenset våre analyser til prosjekter som ble omsøkt, fikk tilsagn og ble gjennomført i perioden 2017–2023. Det var til sammen 3 227 prosjekter.²³ For disse prosjektene foreligger det regnskaper som gir innrapportert informasjon om beløpene som faktisk ble brukt.

Prosjektregnskapene viser at den totale prosjektaktiviteten i perioden utgjorde 1 825 millioner kroner, justert for inflasjon. Av totalen på 1825 millioner kroner, utgjorde Kulturminnefondets tilskudd 536 millioner kroner. Dugnadstimerne som ble lagt ned i prosjektene, tilsvarer 142 millioner kroner. Verdien av egne materialer brukt i prosjektene, var 41 millioner kroner. Prosjektene fikk 123 millioner kroner fra andre offentlige tilskuddsordninger og 69 millioner kroner fra private tilskuddsordningen. Den største finansieringskilden var egenkapital, som totalt beløp seg til 916 millioner kroner.

I Figur 3 viser vi prosentfordelingen av de ulike finansieringskildene, etter prosjektenes avslutningsår. Fordi analysen er avgrenset til søknader fra og med 2017, er antall prosjekter i datagrunnlaget for de første årene relativt lavt. Det gjelder spesielt 2017 der det er 40 prosjekter i grunnlaget.

Figur 3 Prosentvis fordeling av midler

Hovedinntrykket er at fordelingen av finansieringskildene var relativt stabil fra år til år (Figur 3). Kulturminnefondets tilskuddsmidler utgjorde i gjennomsnitt 30 prosent av finansieringskildene. Andelen varierte relativt lite fra år til år. Andelen var størst i 2020 med 32 prosent, og minst i 2022 og 2023 med 28 prosent.

Tilskudd fra private tilskuddsordninger utgjorde mellom 3 og 5 prosent hvert år (Figur 3). Tilskudd fra andre offentlige tilskuddsordninger varierte mer, mellom 3 prosent i 2017 og 10 prosent i 2023.

Egen innsats og finansiering utgjorde den største andelen av ressursbruk samtlige år (Figur 3). Det besto av dugnadstimer, egne materialer og egenkapital. Dugnadstimerne bidro med 7–15 prosent av innsatsen. Egne materialer utgjorde 2–3 prosent. Finansiering med egenkapital dekket 45–54 prosent av prosjektkostnadene.

²³ Avgrensninger: søknadsår og avslutningsår 2017–2023, omsøkte kostnader > 0 kr, status «ProsjektAvsluttet», regnskapsførte kostnader > 0 kr.

5.3 Kulturminnefondets effekt

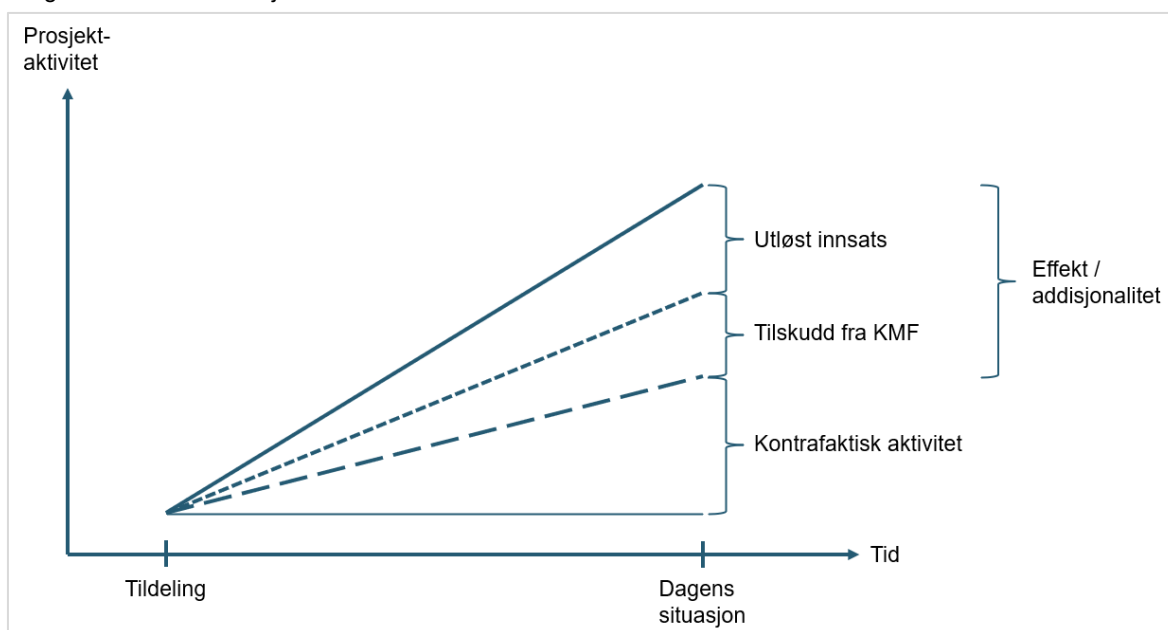
Ovenfor har vi vist at det var et betydelig innslag av egeninnsats og andre finansieringskilder i prosjektene som Kulturminnefondet støttet. Som hovedregel bidro Kulturminnefondet med 30 prosent. 70 prosent av prosjektaktiviteten var finansiert av andre enn Kulturminnefondet, hvorav det aller meste var i form av egenkapital, dugnad og egne materialer.

Hvor mye av prosjektaktiviteten ble utløst av Kulturminnefondets tilskudd? Spørsmålet er sentralt fordi det handler om Kulturminnefondets addisjonalitet. Som vi skrev i delkapittel 3.3, skal utredningen av Kulturminnefondets samfunnsnytte ta utgangspunktet i følgende spørsmål: Hva ville vært situasjonen for ivaretagelse av kulturminneverdier i privat eie hvis Kulturminnefondet ikke fantes? Med andre ord – hva er effekten av Kulturminnefondet?

Ifølge DFØs veileder i evaluering av statlige tilskuddsordninger, er effekten av et tilskudd «en endring i tilstand som kan tilskrives tilskuddet. Effekten er forskjellen mellom faktisk og kontrafaktisk utvikling på dagens tidspunkt.»²⁴ Betegnelsen «kontrafaktisk» brukes om utviklingen i en tilstand som ville ha skjedd uten et tiltak, det vil si hvis tiltaket ikke hadde blitt iverksatt.²⁵ Det innebærer at vi må vurdere hvilket arbeid som ville vært gjennomført på kulturminnene i Kulturminnefondets portefølje hvis prosjektene ikke hadde fått Kulturminnefondets støtte.

Figur 4 illustrerer forskjellen mellom faktisk utvikling i et prosjekt med Kulturminnefondets støtte og kontrafaktisk utvikling hvis prosjektet ikke hadde fått støtte.

Figur 4 Modell av addisjonalitet

Note: Tilpasning av figur i *Veileder – Evaluering av statlige tilskuddsordninger* (Senter for statlig økonomistyring 11/2007), s. 19.

Figur 4 illustrerer blant annet forholdet mellom kontrafaktisk prosjektaktivitet og faktisk prosjektaktivitet, hva som er Kulturminnefondets innsats, hva som er direkte utløst ressursinnsats fra andre kilder, og hva som er Kulturminnefondets addisjonalitet.

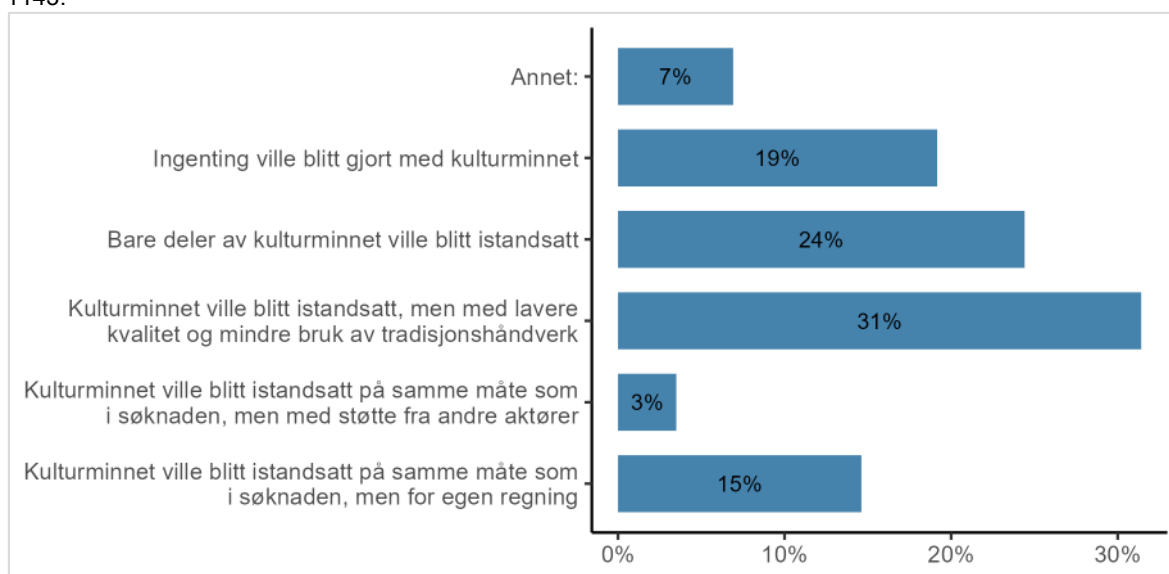
²⁴ Veileder – *Evaluering av statlige tilskuddsordninger* (Senter for statlig økonomistyring 11/2007), s. 18.

²⁵ Veileder – *Evaluering av statlige tilskuddsordninger* (Senter for statlig økonomistyring 11/2007), s. 49.

Prosjektregnskapene fra perioden 2017–2023 gir oss data om faktisk prosjektaktivitet og størrelsen på Kulturminnefondets tilskudd i disse prosjektene. Den kontrafaktiske prosjektaktiviteten må anslås.

Vårt utgangspunkt for å anslå kontrafaktisk prosjektaktivitet, har vært å spørre tilskuddsmottakerne «Hva ville skjedd med kulturminnet hvis prosjektet ikke hadde fått tilskudd fra Kulturminnefondet?» Figur 5 viser svarfordelingen.

Figur 5 Hva ville skjedd med kulturminnet hvis prosjektet ikke hadde fått tilskudd fra Kulturminnefondet? N = 1143.

Det ene ytterpunktet i fordelingen er respondentene som svarte at kulturminnet allikevel ville blitt istandsatt på samme måte som i søknaden, enten for egen regning eller med støtte fra andre aktører (Figur 5). Disse utgjør til sammen 18 prosent. Slik vi vurderer det, var dette prosjekter som strengt tatt ikke var avhengige av Kulturminnefondets støtte for å bli realisert. Vi antar at Kulturminnefondets støtte var et velkomment bidrag, men ikke avgjørende for at prosjektet skulle bli gjennomført. Satt på spissen, var dette prosjekter der Kulturminnefondet ikke hadde addisjonalitet.

Det andre ytterpunktet i fordelingen er respondentene som svarte at ingenting ville blitt gjort med kulturminnet (Figur 5). Disse utgjorde 19 prosent. Slik vi vurderer det, var dette prosjekter som var helt avhengige av Kulturminnefondets støtte for å bli realisert. Kulturminnefondets addisjonalitet i disse prosjektene tilsvarte den totale aktiviteten. Uttrykt som et prosenttall, var addisjonaliteten 100 prosent av prosjektaktiviteten.

Mellom de to ytterpunktene er respondentene som svarte at noe ville blitt gjort, men ikke alt. Det inkluderer respondenter som svarte at prosjektet ville blitt kvalitativt forringet av manglende støtte, med mindre bruk av tradisjonshåndverk. 31 prosent svarte dette. Det var i tillegg 24 prosent som svarte at prosjektet ville blitt nedskalert ved at bare deler av kulturminnet ville blitt istandsatt. I disse tilfellene var Kulturminnefondets addisjonalitet proporsjonal med den kvalitative eller kvantitative reduksjonen i prosjektet som ville skjedd hvis Kulturminnefondet ikke ga støtte. For å kunne gjøre anslag av omfanget av dette, stilte vi følgende spørsmål, avhengig av hva respondenten hadde svart:

- «Du har svart at kulturminnet ville blitt istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk. Vi ber deg anslå hvor mye bruken av tradisjonshåndverk ville blitt redusert i forhold til det realiserste prosjektet.»

- «Du har svart at bare deler av kulturminnet ville blitt istandsatt. Vi ber deg anslå hvor mye omfanget av prosjektet ville blitt redusert.»

Respondentene kunne velge mellom svaralternativene «om lag [25 / 50 / 75 / 100] prosent redusert». Ved å gjøre slike anslag, indikerte respondentene samtidig hva som var Kulturminnefondets addisjonalitet i det enkelte tilfellet. Dataene viser at alle svaralternativene ble brukt (Tabell 3). Det indikerer at respondentene vurderte konkret hvilket svaralternativ som passet best for sitt prosjekt.

Tabell 3 Respondentenes anslag av redusert kvalitet eller omfang hvis de hadde fått avslag. N = 358.

	Vi ber deg anslå hvor mye bruken av tradisjonshåndverk ville blitt redusert i forhold til det realiserste prosjektet	Vi ber deg anslå hvor mye omfanget av prosjektet ville blitt redusert
om lag 25 prosent redusert	26 %	15 %
om lag 50 prosent redusert	41 %	45 %
om lag 75 prosent redusert	20 %	36 %
om lag 100 prosent redusert	13 %	3 %

Fordi samtlige svar i spørreundersøkelsen var knyttet til prosjektnummer i Kulturminnefondets portefølje, var det mulig å koble svarene til prosjektenes regnskapsdata. Vi har derfor brukt tilskuddsmottakernes anslag av Kulturminnefondets addisjonalitet til å beregne et uttrykk for prosjektaktiviteten som ville funnet sted uten Kulturminnefondets støtte. Det utgjør vårt anslag av kontrafaktisk prosjektaktivitet. Tabell 4 illustrerer metoden med et fiktivt prosjekt, og viser hvordan vil har beregnet kontrafaktisk prosjektaktivitet avhengig av hva respondentene har svart.

Tabell 4 Eksempel på anslag av kontrafaktisk aktivitet i et fiktivt prosjekt, etter mulige svar i spørreundersøkelsen

Prosjekt-nummer	Faktisk aktivitet	Respondentens mulige svar	Addisjonalitet	Kontrafaktisk aktivitet	
xxxxxx	kr 400 000	Kulturminnet ville blitt istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning	0 %	kr 400 000	
		Kulturminnet ville blitt istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører	0 %	kr 400 000	
		Kulturminnet ville blitt istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk	om lag 25 prosent redusert	25 %	kr 300 000
			om lag 50 prosent redusert	50 %	kr 200 000
			om lag 75 prosent redusert	75 %	kr 100 000
			om lag 100 prosent redusert	100 %	kr 0
		Bare deler av kulturminnet ville blitt istandsatt	om lag 25 prosent redusert	25 %	kr 300 000
			om lag 50 prosent redusert	50 %	kr 200 000
			om lag 75 prosent redusert	75 %	kr 100 000
			om lag 100 prosent redusert	100 %	kr 0
		Ingenting ville blitt gjort med kulturminnet	100 %	kr 0	
		Annet:		—	

Note: *Faktisk aktivitet* viser her til et tenkt eksempel der et gjennomført prosjekt har regnskapsført 400 000 kroner i prosjektutgifter.

Tabell 4 viser et eksempel på et fiktivt prosjekt, der den faktiske, regnskapsførte aktiviteten, utgjorde 400 000 kroner. Tabellen viser videre hvilke ulike svar og anslag som respondenten for dette prosjektet kunne gi, og hvordan svarene gir en anslått prosentsats for addisjonalitet. Ved å trekke fra addisjonaliteten, står vi igjen med kontrafaktisk aktivitet.

For eksempel innebærer 75 prosent addisjonalitet at vi trekker 75 prosent fra 400 000 kroner og står igjen med 100 000 kroner. Med andre ord, kontrafaktisk aktivitet beregnes med formelen

$$\text{kontrafaktisk aktivitet} = \text{faktisk aktivitet} - \text{addisjonalitet i prosent} \times \text{faktisk aktivitet}$$

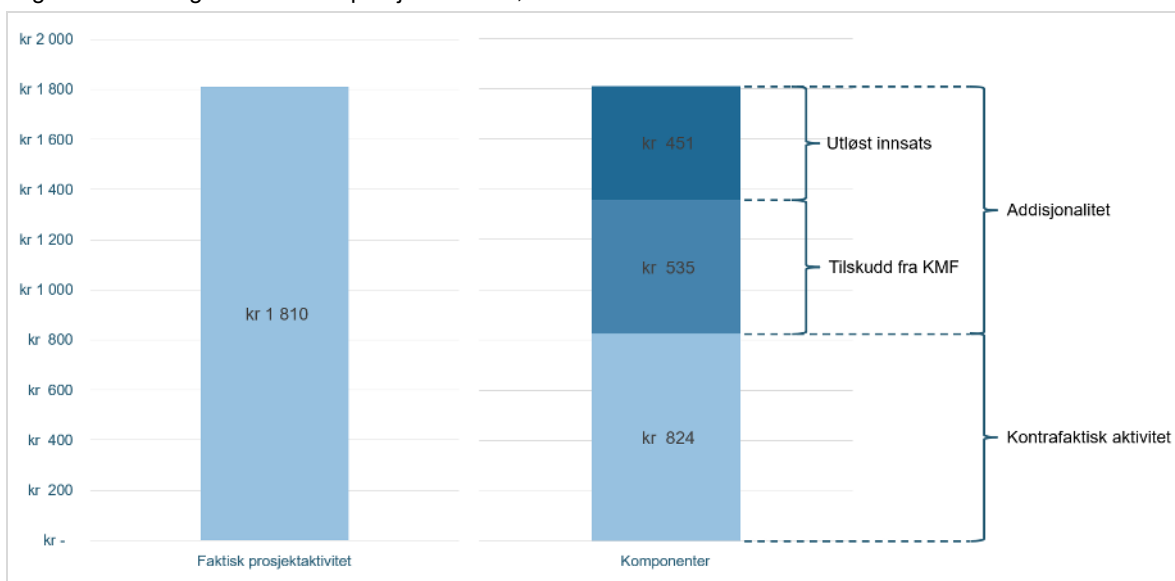
Når vi kobler respondentenes svar med prosjektenes regnskapsdata, gir det grunnlag for å beregne kontrafaktisk aktivitet i 921 prosjekter.²⁶ Tabell 5 gjengir gjennomsnittlig faktisk og kontrafaktisk aktivitet i de 921 prosjektene.

Tabell 5 Gjennomsnittlig faktisk og kontrafaktisk aktivitet i respondentenes prosjekter

Antall prosjekter	Faktisk aktivitet (gj.snitt)	Kontrafaktisk aktivitet (gj.snitt)
921	kr 560 934	kr 255 488

For å komme frem til et uttrykk for den totale faktiske og kontrafaktiske prosjektaktiviteten i undersøkelsesperioden, har vi multiplisert gjennomsnittsverdiene i Tabell 5 med det totale antall prosjekter som ble omsøkt, fikk tilsagn og ble gjennomført i perioden 2017–2023, det vil si 3227 prosjekter. Det innebærer i praksis at vi generaliserer fra respondentenes svar til hele prosjektporteføljen. Vi antar med andre ord at de 921 prosjektene som vi har beregnet kontrafaktisk aktivitet i, er rimelig representative for samtlige prosjekter. Antakelsen støttes av at respondentenes prosjektstørrelse – 560 934 kroner i gjennomsnitt – kun avviker marginalt fra prosjektstørrelsen til de som ikke har svart – 567 355 kroner i gjennomsnitt. Figur 6 viser vår beregning av den totale faktiske og kontrafaktiske prosjektaktiviteten i undersøkelsesperioden.

Figur 6 Faktisk og kontrafaktisk prosjektaktivitet, 2017–2023. Millioner kroner. 2023-kroner.

Note: Total prosjektaktivitet og totalt tilskudd fra Kulturminnefondet avviker marginalt fra tallene presentert tidligere i dette kapittelet fordi figur tallene er multiplisert opp fra gjennomsnittsbetøpene i respondentenes prosjekter. At tallene ikke avviker mer, er en indikasjon på at respondentenes prosjekter er rimelig representative for samtlige prosjekter. Tallet for kontrafaktisk aktivitet er et anslag basert på respondentenes svar, jf. metodebeskrivelsen ovenfor. Tallet for utløst innsats er differansen som står igjen når faktisk prosjektaktivitet er fratrøkket summen av kontrafaktisk aktivitet og Kulturminnefondets tilskudd.

²⁶ Blant prosjektene som ble omsøkt, fikk tilsagn og ble avsluttet i perioden 2017–2023 var det 921 prosjekter der eierne svarte på de aktuelle spørsmålene i spørreundersøkelsen. Totalt antall svar i spørreundersøkelsen er høyere enn 921 fordi spørreskjemaet også ble sendt til tilskuddsmottakere med prosjekter som ikke var avsluttet på undersøkelsestidspunktet.

Vi innledet dette kapittelet med å stille spørsmålet «hvor mye prosjektaktivitet har Kulturminnefondet utløst?» Respondentenes anslag og våre beregninger tyder på at kontrafaktisk prosjektaktivitet ville utgjort 824 millioner kroner, mens faktisk prosjektaktivitet var 1 810 millioner kroner (Figur 6). Forskjellen mellom de to størrelsene er 986 millioner kroner, som er Kulturminnefondets addisjonalitet, eller Kulturminnefondets effekt. Addisjonaliteten er 120 prosent av den kontrafaktiske prosjektaktiviteten (Figur 6).

Med andre ord – resultatene tyder på at Kulturminnefondet mer enn dobler samfunnets innsats for å ivareta kulturminneverdiene til tilskuddsmottakerne, selv om tilskuddet i seg selv utgjør en mindre del av prosjektfinansieringen. Dette er mulig fordi Kulturminnefondets tilskudd direkte utløser egeninnsats i form av egenkapital, dugnadstimer og egne materialer som ellers ikke ville blitt brukt, i tillegg til noen tilskuddsmidler fra andre kilder. Resultatene tyder på at den direkte utløste innsatsen utgjorde 451 millioner kroner (Figur 6).

Samlet sett, kan vi si om Kulturminnefondets del i prosjektene og Kulturminnefondets effekt:

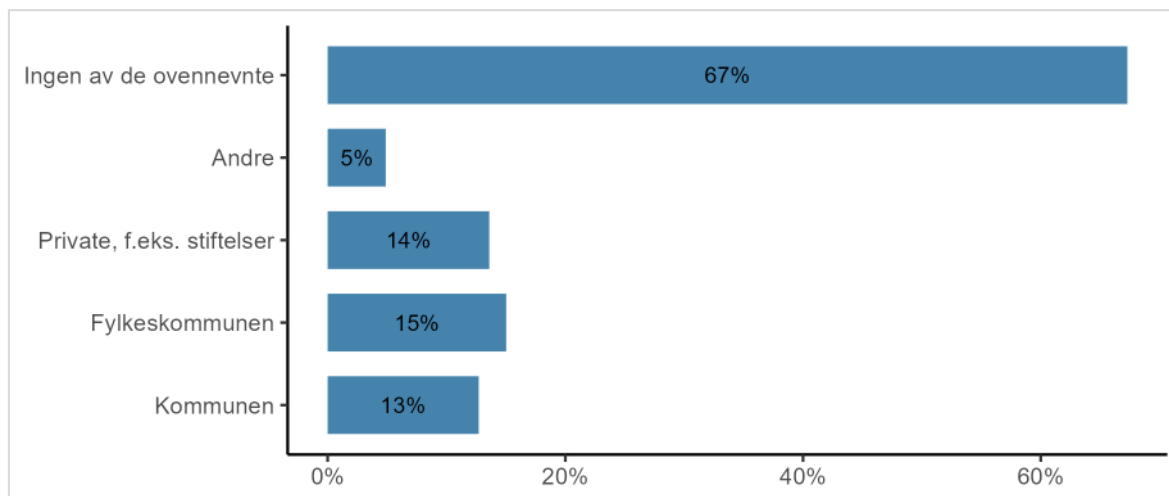
- ▶ Hver krone fra Kulturminnefondet har gått til prosjektaktivitet tilsvarende 3,38 kroner.
- ▶ Hver krone fra Kulturminnefondet har utløst prosjektaktivitet tilsvarende 1,84 kroner som ikke ville funnet sted uten Kulturminnefondets støtte.
- ▶ Det er mulig, fordi hver krone fra Kulturminnefondet har utløst 0,84 kroner med egeninnsats og supplerende tilskuddsmidler fra andre kilder.

Vi vil understreke at disse vurderingene er basert på anslag, og at de derfor er usikre. Hvis vi antar at unøyaktighetene ved anslag er tilfeldig fordelt, det vil si at sjansen er like stor for å anslå for lavt som å anslå for høyt, vil gjennomsnittet av et stort antall anslag allikevel gi relativt gode beregninger.²⁷

Det siste kulepunktet ovenfor peker på at Kulturminnefondets utløsende effekter ikke bare gjelder egeninnsats fra tilskuddsmottakerne. Kulturminnefondet kan også utløse tilskuddsmidler fra andre kilder. For å belyse omfanget av dette, brukte vi spørreundersøkelsen til tilskuddsmottakerne til å stille spørsmålet «Fikk prosjektet tilskudd fra andre aktører som forutsatte at dere allerede hadde fått tilsagn fra Kulturminnefondet? Hvis ja, ber vi deg indikere hvilke aktører.» Figur 7 viser svarfordelingen.

²⁷ Det er mulig at respondentene vil ha en tendens til å overdrive de negative konsekvensene av manglende tilskudd, for eksempel ved å anslå at prosjektet ville blitt 50 prosent redusert i stedet for 25 prosent redusert. Det vil i så fall innebære at addisjonaliteten fremstår som større enn den er. Det vil i så fall føre til at våre beregninger av tilskuddsordningens effekt går i Kulturminnefondets favør.

Figur 7 Fikk prosjektet tilskudd fra andre aktører som forutsatte at dere allerede hadde fått tilsagn fra Kulturminnefondet? Hvis ja, ber vi deg indikere hvilke aktører. N = 1125

De fleste respondentene – 67 prosent – svarte at de ikke hadde mottatt tilskudd fra andre kilder som var utløst av Kulturminnefondets støtte (Figur 7). Det innebærer at det var 33 prosent som hadde mottatt andre, utløste midler. Disse respondentene kunne peke på en eller flere aktører som kilde for de utløste midlene. Fylkeskommunen var den aktøren som flest pekte på (15 prosent). 14 prosent pekte på private aktører, 13 prosent pekte på kommunen og 5 prosent pekte på kategorien «andre». Det var med andre ord en betydelig andel av respondentene som hadde erfart å motta tilskudd fra andre offentlige og private aktører som forutsatte at prosjektet allerede hadde fått Kulturminnefondets tilsagn.

Vi har forsøkt å anslå omfanget av utløste tilskuddsmidler fra andre kilder. Vår primære datakilde er respondentene i spørreundersøkelsen. Vi spurte de det gjaldt: «Du har svart at dere fikk tilskudd som var utløst av støtten fra Kulturminnefondet. Hvor stort var det samlede støttebeløpet fra aktørene du har krysset av for? Tilskudd som dere uansett hadde fått, skal ikke regnes med.»

Dataene tyder på at spørsmålet var krevende å svare nøyaktig på. Det var til sammen 343 respondenter som oppga et utløst tilskuddsbeløp på over 0 kroner. En kryssjekk av respondentenes svar mot prosjektrekskapene viser at til sammen 226 respondenter oppga et beløp som var høyere enn summen av prosjektets regnskapsførte tilskudd fra andre offentlige og private kilder. Vi har tolket det som en indikasjon på at disse oppgitte beløpene var for høye. For å nærme oss et riktigere anslag av utløste tilskuddsmidler, har vi vasket dataene som følger: I tilfellene der respondenten oppga et beløp som er lavere enn de regnskapsførte tilskuddene, har vi beholdt det oppgitte beløpet. I tilfellene der det oppgitte beløper var høyere enn de regnskapsførte tilskuddene, har vi brukt de regnskapsførte beløpet i stedet.

Alt i alt, innebærer det at tallene er usikre og må tolkes med varsomhet. Dataene tyder på følgende:

- Prosjekter som mottok utløste tilskuddsmidler fra andre kilder enn Kulturminnefondet, mottok i gjennomsnitt 117 000 kroner.
- Overført til samtlige prosjekter som Kulturminnefondet støttet, innebærer det at Kulturminnefondet utløste totalt 79 millioner kroner i tilskuddsmidler fra andre kilder.²⁸

²⁸ Basert på følgende regnestykke: For samtlige respondenter i spørreundersøkelsen til tilskuddsmottakerne var gjennomsnittlig utløst tilskuddsbeløp 24394 kroner. Gjennomsnittet er multiplisert med det totale antall prosjekter som ble omsøkt, fikk tilsagn og ble gjennomført i perioden 2017–2023, det vil si 3227 prosjekter.

Fordi tallene for utløste tilskuddsmidler er usikre, har vi ikke innarbeidet dem i Figur 6 ovenfor som en komponent av prosjektaktiviteten. Hvis vi skulle gjort det, ville de utløste tilskuddsmidlene inngått i komponenten «utløst innsats» og blitt regnet som en del av Kulturminnefondets addisjonalitet. De 79 millioner kronene i utløste tilskuddsmidler utgjør 18 prosent av den utløste innsatsen på 451 millioner kroner. Andelen er ikke neglisjerbar. Samtidig tyder det på at det er privat egenfinansiering som utgjør det meste av ressursene som utløses av Kulturminnefondets støtte.

6 Samfunnsgevinster

Mens vi i forrige kapittel beskrev aktivitetsnivået i prosjektene som Kulturminnefondet har støttet, og vurderte Kulturminnefondets effekt, vil vi i dette kapitlet rette oppmerksomheten mot prosjektenes virkninger.

Undersøkelsen viser at Kulturminnefondet bidrar til verdien av kulturminner og kulturmiljøer. Det inkluderer både bruksverdi og ikke-bruksverdi, og det berører flere ulike grupper i samfunnet. Samtidig peker dataene på noen mulige forbedringsområder, som vi undersøker nærmere i kapittel 7.

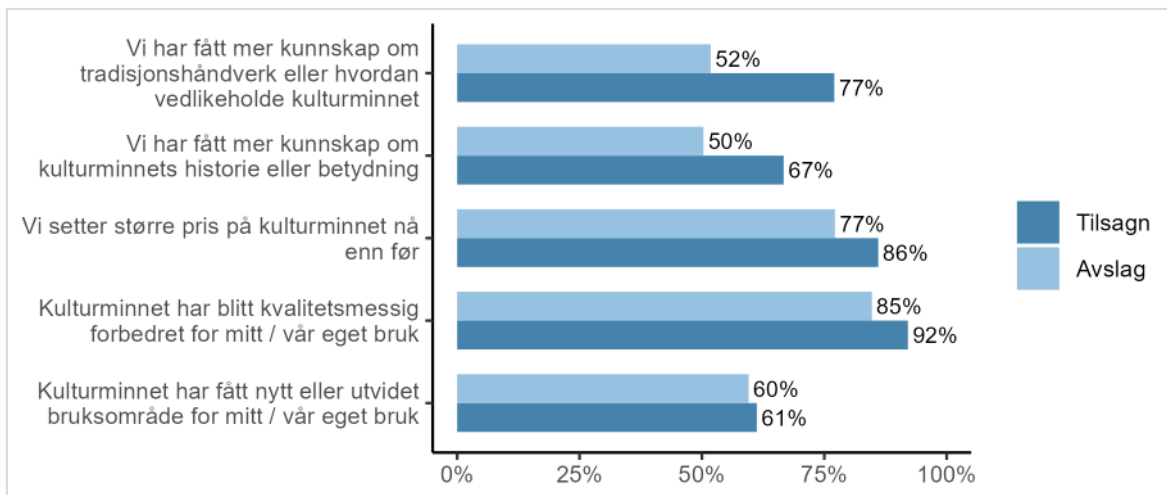
Nedenfor begynner vi med å beskrive effekter for de som er nærmest det enkelte kulturminnet, det vil si eiere og de som forvalter kulturminnet. Deretter beskriver vi effekter for de som berøres direkte av prosjektaktiviteten, det vil si håndverkere og andre fagpersoner som bidrar ved gjennomføringen. Til slutt vender vi blikket videre utover, til prosjektenes effekter for mennesker og aktører i omgivelsene, til samfunnsutviklingsprosesser og til bærekraft.

6.1 Virkninger for eiere

Vi har brukt spørreundersøkelsen til søkerne av Kulturminnefondets tilskudd til å belyse virkninger på ulike måter. Blant annet har vi stilt spørsmål om situasjonen før og etter, og vi har lagt til rette for enkelte sammenligninger mellom prosjektene som fikk tilsagn og prosjektene som fikk avslag.

I flere spørsmål har vi også bedt respondentene direkte om å vurdere effekter. Et slikt spørsmål handlet om prosjektenes effekter på respondentene selv. Figur 8 oppsummerer prosentandelene som svarte at effekten var stor eller svært stor.

Figur 8 Istandsettelsens effekt for søkerne. Andelen som svarte stor eller svært stor effekt. Tilsagn (N = 1152) og avslag (N = 690).

Svarene viser at istandsetting av kulturminner generelt sett har positive virkninger for eiere og forvaltere (Figur 8). Mer enn halvparten av alle respondentene, også blant de som fikk avslag og allikevel valgte å utføre arbeid på kulturminnet, svarer at istandsettingen har hatt en stor eller svært stor positiv effekt.

Samtidig er det noen forskjeller som det er verdt å se nærmere på. Forskjellen mellom de som fikk tilsagn og de som fikk avslag i opplevelsen av at kulturminnet har fått nytt eller utvidet bruksområde for eget bruk, er neglisjerbar. Henholdsvis 61 og 60 prosent av respondentene svarte dette.

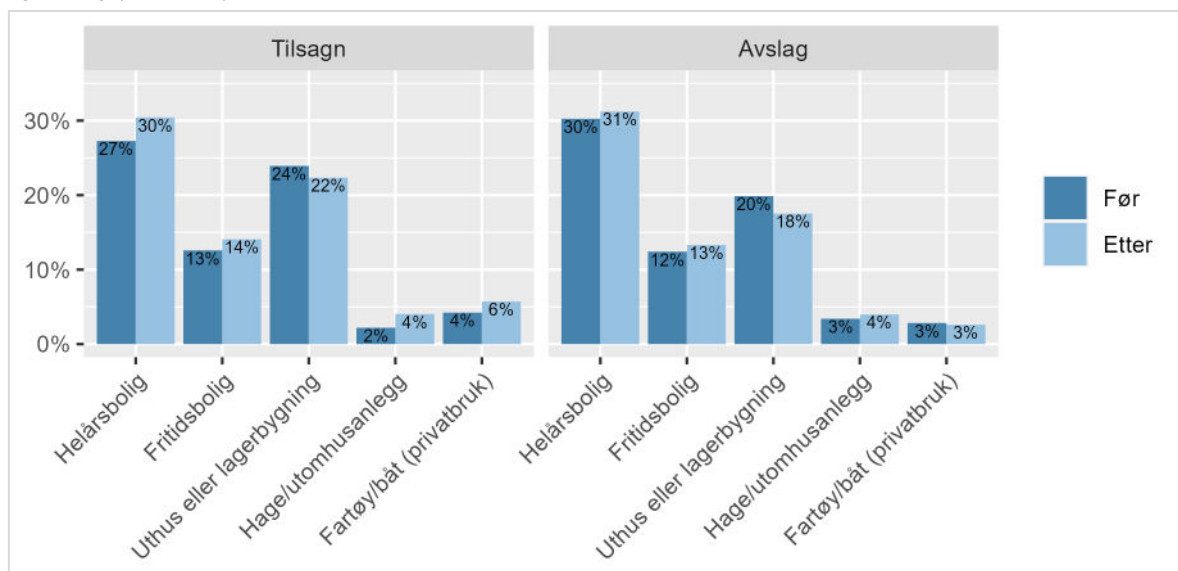
På samtlige andre dimensjoner har de som fikk tilsagn en mer positiv opplevelse av istandsettelsens effekt, enn de som fikk avslag. 7 prosentpoeng flere av de som fikk tilsagn, opplever en stor eller svært stor kvalitetsmessig forbedring for eget bruk. 9 prosentpoeng flere setter betydelig større pris på kulturminnet etter istandsettingen. 17 prosentpoeng flere opplever at de i stor eller svært stor grad har fått mer kunnskap om kulturminnets historie eller betydning. 25 prosentpoeng flere opplever at de i stor eller svært stor grad har fått mer kunnskap om tradisjonshåndverk eller hvordan vedlikeholde kulturminnet.

Resultatene tyder på at istandsettingsprosjekter som får støtte av Kulturminnefondet, samlet sett har noen kvaliteter som gjør at prosjektene har spesielt positive virkninger på kulturminnenes bruksverdi og ikke-bruksverdi, slik eierne opplever det. Dataene gir ikke et sikkert svar på hvorfor det er slik. En mulig forklaring er at Kulturminnefondet, gjennom sin saksbehandling, i større grad gir tilsagn til prosjekter som har disse kvalitetene.

Samtidig er det svar i spørreundersøkelsen som kan peke mot andre mulige forklaringer. Da søkerne som fikk tilsagn ble spurt hva som ville skjedd med kulturminnet hvis prosjektet ikke hadde fått støtte fra Kulturminnefondet, svarte 31 prosent at avslag ville gjort at prosjektet fikk lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk. Da søkerne som fikk avslag ble spurt om hva som faktisk skjedde med kulturminnet, svarte 8 prosent det samme. Det indikerer at Kulturminnefondets støtte hadde en tydelig positiv effekt på den antikvariske kvaliteten i prosjektene. Det er flere svar som støtter en slik forklaring. Da vi spurte søkerne som fikk tilsagn om prosjektplanene ble påvirket av Kulturminnefondets veiledning eller søknadsskjemaets krav til utfylling, svarte 42 prosent at de tok kontakt med håndverkere med høyere antikvarisk kompetanse enn de først hadde tenkt. Blant søkerne som fikk avslag svarte 28 prosent det samme. Det tyder på at Kulturminnefondet, gjennom sin interaksjon med søkerne, både i søknadsprosessen og etterpå, tilfører prosjektene kvaliteter som gir kulturminnene større verdi.

Kulturminnenes bruksverdi er knyttet til hva et kulturminne kan brukes til, for eksempel som bolig, fritidsbolig, næringslokale, museum og så videre. I en serie med spørsmål har vi undersøkt hvilken bruk kulturminnene hadde før og etter istandsettelsen. Søkere som fikk avslag, ble spurt om bruken før og etter søknaden. Figur 9 oppsummerer svarene om bruksområdene for eierne selv.

Figur 9 Hvilken bruk hadde kulturminnet før (og etter) istandsettelsen? Flere svar er mulig. Tilsagn (N = 1137) og avslag (N = 1233).

Note: Til søkere med avslag, var spørsmålsstillingen litt annerledes: «Hvilken bruk hadde kulturminnet før søknaden om tilskudd? Flere svar er mulig.» og «Hvilken bruk har kulturminnet nå? Flere svar er mulig.»

Svarene viser at etter istandsettelsen, var det flere kulturminner enn før som ble brukt som helårsbolig, fritidsbolig, hage/utomhusanlegg og fartøy/båt til privat bruk. Forskjellen mellom før- og ettersituasjonen varierte mellom +1 og +3 prosentpoeng. I alle disse tilfellene var den positive endringen større enn for kulturminnene som fikk avslag. Unntaket var bruksområdet uthus eller lagerbygning. Etter istandsettelsen var det en lavere andel kulturminner som ble brukt som dette. Samlet sett, tyder svarene på at prosjektene som Kulturminnefondet støttet, førte til positive endringer i bruksverdien for eierne.

Når Kulturminnefondets tilskudd gir positive virkninger for eiere av kulturminner, kan det i en viss forstand betraktes som private goder som eierne selv ville vært villige til å betale for. At eierne har betalingsvilje, har vi allerede sett i forrige kapittel, gjennom en betydelig egeninnsats i prosjektene. Hvis de positive virkningene kun berørte eierne og ingen andre, ville en offentlig tilskuddsordning ikke vært nødvendig.

Undersøkelsen viser at så ikke er tilfellet. På spørsmålet «hvem er det som opplever kulturminnet?» hadde tilskuddsmottakerne mulighet til å peke på seg selv, men også på en rekke andre grupper som kunne oppleve kulturminnet på den ene eller andre måten, inkludert ansatte, naboer, forbipasserende, gjester, kunder og andre brukere. Kun 3 prosent av respondentene svarte at det kun var personer som bor på eiendommen som opplever kulturminnet.²⁹ Det innebærer at nærmest alle – 97 prosent av tilskuddsmottakerne – svarte at også andre enn de selv opplever kulturminnet. Resultatet peker i retning av videre, offentlige virkninger av prosjektene som samfunnet som helhet bør være villige til å betale for. Kulturminnefondet er et uttrykk for samfunnets betalingsvilje.

6.2 Virkninger for håndverkere

Vi har brukt intervjuene med håndverkere og andre fagpersoner til å belyse effekter av tilskuddene fra Kulturminnefondet. Håndverkere drar nytte av at tilskuddet huseierne får brukes på håndverkstjenester og tilstandsanalyser. Fagpersoner drar nytte av det på tilsvarende måte, men i form av etterspørsel etter rådgivertjenester og kursing. Dette gir direkte økonomisk støtte til deres virksomheter. Videre gir prosjektene håndverkerne muligheten til å lære opp egne ansatte i tradisjonshåndverk, noe som hever kompetansen i bedriften og øker tilfanget av oppdrag. Kompetansehevingen har ringvirkninger lokalt, regionalt og nasjonalt. Gjennom prosjektene får håndverkerne økt kunnskap og forståelse for ulike tradisjonsteknikker, bedre oversikt over hvor de kan hente materialer, samt styrket nettverk med andre håndverkere. Støtten fra Kulturminnefondet bidrar derfor til å opprettholde ulike tradisjonsteknikker og øke kunnskapen om disse i håndverksmiljøet. Kulturminnefondet bidrar dermed til å skape jobber for håndverkere og andre fagpersoner, noe som styrker lokalt næringsliv.

6.3 Virkninger for andre samfunnsgrupper og næringsliv

I dette delkapittelet ser vi nærmere på hvordan kulturminner som mottar støtte fra Kulturminnefondet inngår i større kulturmiljøer, samt hvilken effekt istandsettelsen har på næringsvirksomhet og tilgjengelighet for allmennheten. Vi undersøker også bruken av kulturminner før og etter istandsettelsen, og hvem som opplever disse kulturminnene i det daglige.

Resultatene fra spørreundersøkelsen gir innsikt i hvordan tilskuddene påvirker økonomisk aktivitet, offentlig tilgjengelighet og den generelle opplevelsen av kulturminnene. Dette delkapittelet belyser de samfunnsmessige og økonomiske gevinstene ved å bevare kulturminner og integrere dem i næringsvirksomhet og lokalsamfunn.

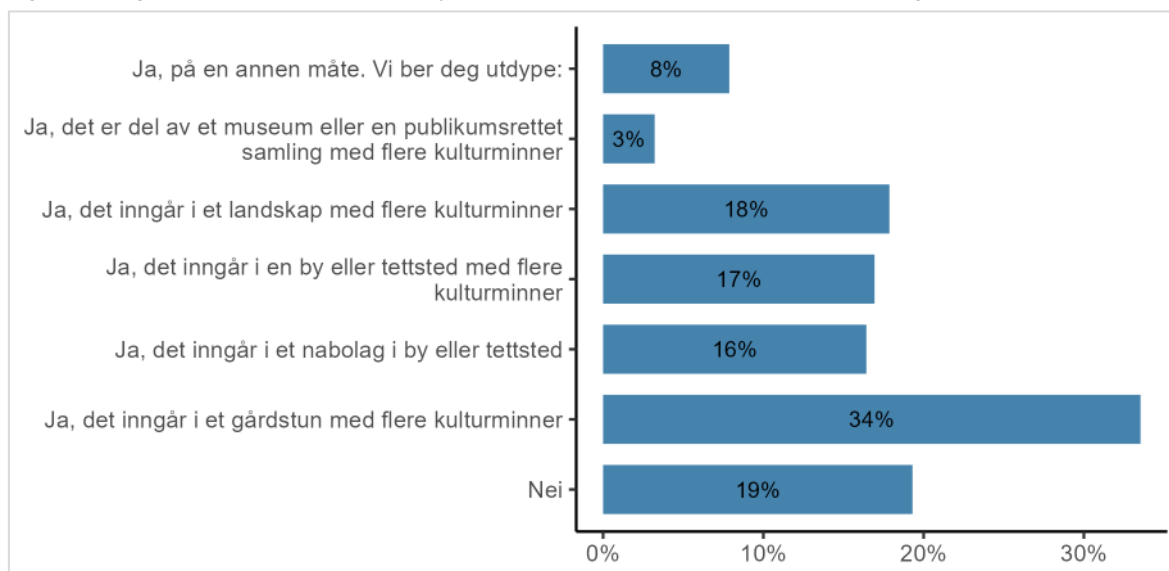
²⁹ 32 av 1103 respondenter.

6.3.1 Resultater fra spørreundersøkelsen

Kulturmiljøer med flere kulturminner

I spørreundersøkelsen spurte vi om kulturminnet inngår i et kulturmiljø med flere kulturminner. Figur 10 oppsummerer tilskuddsmottakernes svar.

Figur 10 Inngår kulturminnet i et kulturmiljø med flere kulturminner? Flere svar er mulig. N = 1181.

Resultatene viser at en betydelig andel av kulturminnene som fikk tilskudd, inngår i kulturmiljøer med flere kulturminner (Figur 10). Kun 19 prosent svarte «nei» på spørsmålet. Det innebærer at hele 81 prosent av kulturminnene inngår i et større kulturmiljø på ulike måter. Det vanligste er at kulturminnet inngår i et gårdstun med flere kulturminner, som ble rapportert av 34 prosent av respondentene. Dette indikerer at mange kulturminner er en del av større, historiske landbruksenheter.

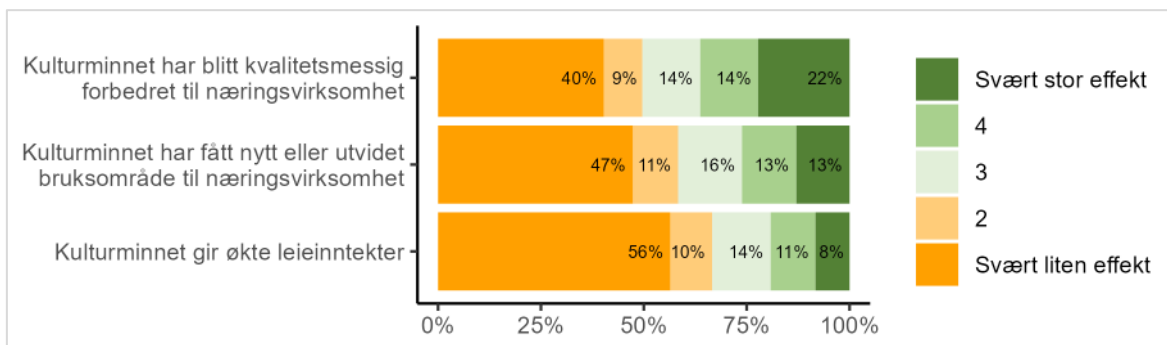
16 prosent av respondentene oppga at kulturminnet inngår i et nabolag i by eller tettsted, og 17 prosent svarte at det inngår i en by eller tettsted med flere kulturminner. Dette viser at en betydelig andel av kulturminnene er plassert i urbane eller tett befolkede områder med rik kulturhistorie. 18 prosent av kulturminnene er en del av et landskap med flere kulturminner, mens en mindre andel – 3 prosent – svarte at kulturminnet er del av et museum eller en publikumsrettet samling med flere kulturminner.

Samlet sett viser resultatene at Kulturminnefondets tilskudd ofte bidrar til bevaring av kulturminner som er en del av større kulturmiljøer. Dette kan styrke den samlede kulturhistoriske verdien og konteksten til disse objektene.

Effekter på næringsvirksomhet

I spørreundersøkelsen spurte vi om hvilken effekt istandsettelsen har hatt på ulike områder knyttet til økte leieinntekter eller næringsvirksomhet. Figur 11 oppsummerer svarene.

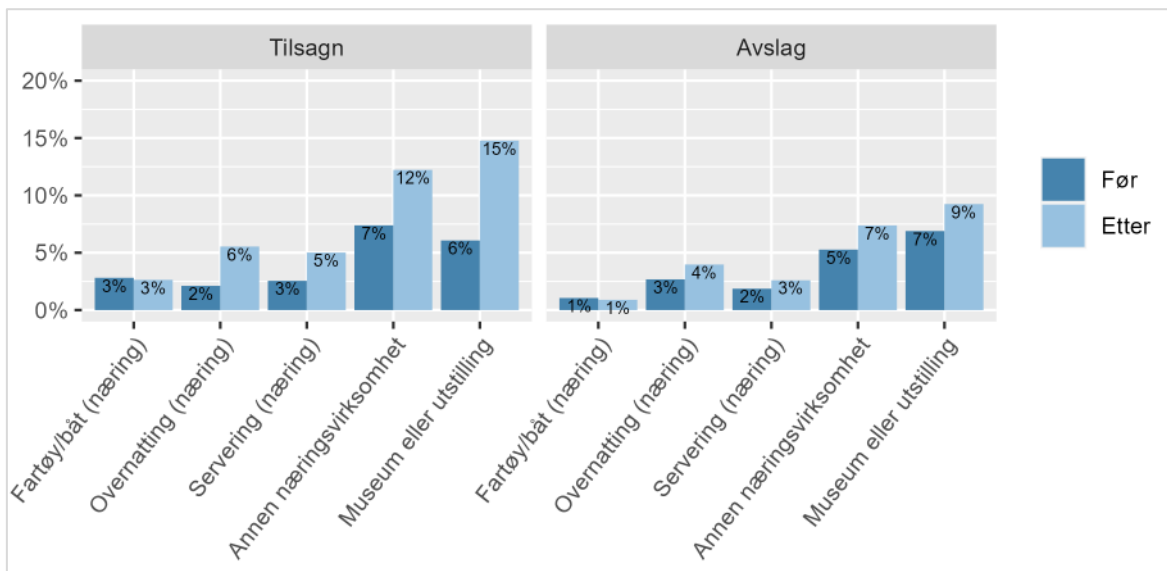
Figur 11 Hvilken effekt har istandsettelsen hatt på disse områdene? Vurder hvert av områdene på en skala fra 1 til 5, der 1 tilsvarer svært liten effekt, og 5 tilsvarer svært stor effekt. Tilsagn (N = 1152).

Resultatene viser at istandsettelsen av kulturminner har hatt varierende effekter på ulike næringsrelaterte områder. Når det gjelder økte leieinntekter, vurderte 56 prosent av respondentene at istandsettelsen har hatt svært liten effekt, mens 8 prosent mente effekten var svært stor. For nytt eller utvidet bruksområde til næringsvirksomhet, vurderte 47 prosent effekten som svært liten, mens 13 prosent vurderte den som svært stor. Når det gjelder kvalitetsmessig forbedring til næringsvirksomhet, opplevde 40 prosent at effekten var svært liten, mens 22 prosent vurderte den som svært stor. Samlet sett indikerer resultatene at istandsettelsen bidrar til kvalitetsforbedringer av kulturminner for næringsbruk, selv om den økonomiske gevinsten ikke alltid er umiddelbar for alle prosjekter.

Vi har også belyst effekter på næringsvirksomhet ved å spørre om kulturminnenes bruk før og etter istandsettingen. Figur 12 oppsummerer svarene.

Figur 12 Hvilken bruk hadde kulturminnet før (og etter) istandsettelsen? Flere svar er mulig. Tilsagn (N = 1137) og avslag (N = 1233).

Note: Til søkere med avslag, var spørsmålsstillingen litt annerledes: «Hvilken bruk hadde kulturminnet før søknaden om tilskudd? Flere svar er mulig.» og «Hvilken bruk har kulturminnet nå? Flere svar er mulig.»

Blant tilskuddsmottakerne har bruken av kulturminner til overnatting økt fra 2 prosent før istandsettelsen til 6 prosent etter (Figur 12). Tilsvarende har bruken til servering økt fra 3 til 5 prosent, og bruken til annen næringsvirksomhet har økt fra 7 til 12 prosent. Mest markant er økningen i bruken av kulturminner som museum eller utstilling, som har gått fra 6 før istandsettelsen til 15 prosent etter.

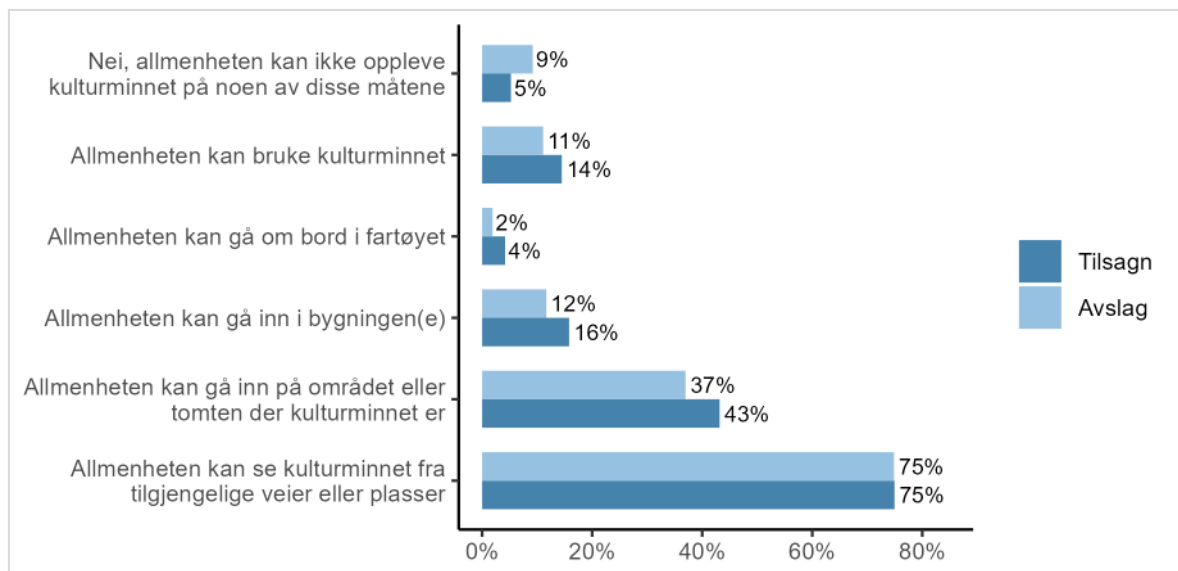
For de som fikk avslag på sine søknader, er økningen i bruken av kulturminner mindre uttalt. For eksempel økte bruken til overnatting fra 3 prosent før søknaden til 4 prosent etter, og bruken som museum eller utstilling økte fra 7 prosent før søknaden til 9 prosent etter. Disse tallene indikerer at tilskudd fra Kulturminnefondet har betydning for å realisere prosjekter som fører til at kulturminner brukes i næringsvirksomhet.

Om allmennhetens opplevelse av kulturminnet

Vi har tidligere skrevet at hvis de positive virkningene av prosjektene kun berørte eierne og ingen andre, ville en offentlig tilskuddsordning ikke vært nødvendig. Undersøkelsen viser at så ikke er tilfellet. Resultatet peker i retning av videre, offentlige virkninger av prosjektene som samfunnet som helhet bør være villige til å betale for.

Vi har belyst allmenhetens opplevelse av kulturminnene ved å stille søkerne ulike spørsmål om hvem som opplever kulturminnet, og hvor mange det er. Figur 13 oppsummerer svarene på spørsmålet «Har allmenheten mulighet til å oppleve kulturminnet?»

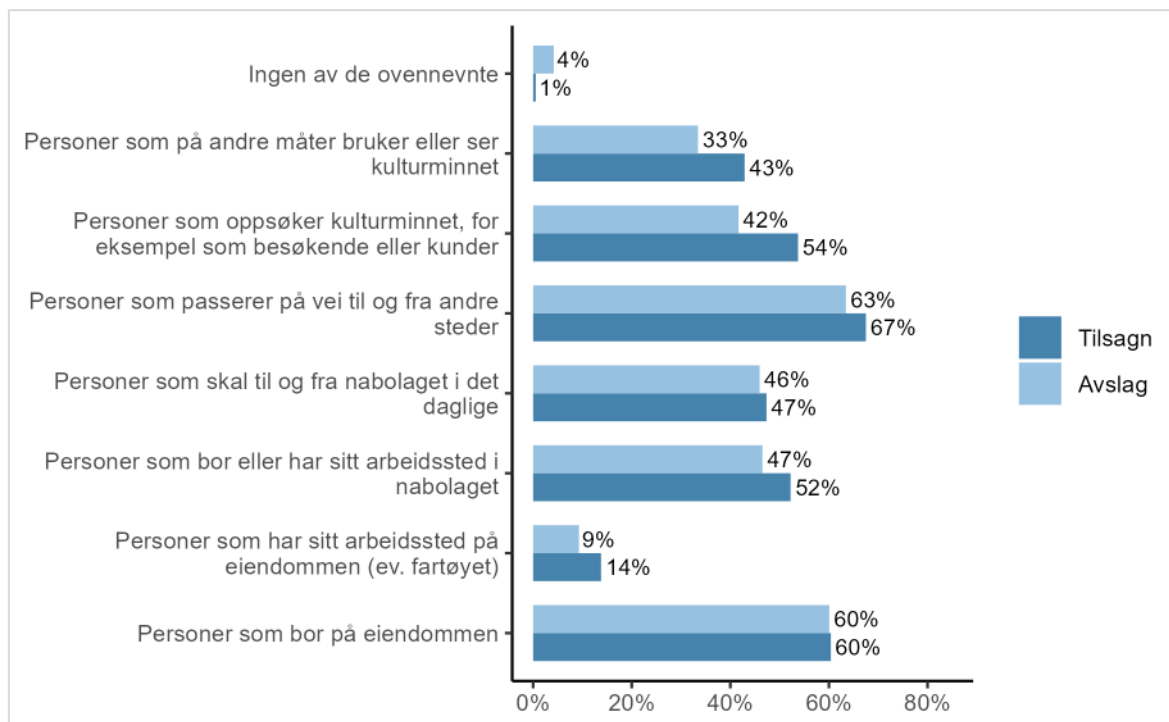
Figur 13 Har allmenheten mulighet til å oppleve kulturminnet? Vi ber deg indikere på hvilke måter. Flere svar er mulig. Tilsagn (N = 1126) og avslag (N = 1217).

Resultatene viser at 75 prosent av både tilskuddsmottakere og de som fikk avslag rapporterer at allmennheten kan se kulturminnet fra tilgjengelige veier eller plasser. 43 prosent av tilskuddsmottakerne oppgir at allmennheten kan gå inn på området eller tomten der kulturminnet er, sammenlignet med 37 prosent av de som fikk avslag. Videre svarer 16 prosent av tilskuddsmottakerne at allmennheten kan gå inn i bygningene, mens denne andelen er 12 prosent blant de som fikk avslag. Andelen som oppgir at allmennheten kan bruke kulturminnet, er 14 prosent av tilskuddsmottakerne og 11 prosent av de som fikk avslag. Blant de som fikk avslag, rapporterer 9 prosent at allmennheten ikke kan oppleve kulturminnet på noen måte, sammenlignet med 5 prosent blant tilskuddsmottakerne.

Vi har også undersøkt hvilke ulike samfunnsgrupper som kan oppleve kulturminnene ved å stille spørsmålet «Hvem er det som opplever kulturminnet?»

Figur 14 Hvem er det som opplever kulturminnet? Flere svar er mulig. Tilsagn (N = 1126) og avslag (N = 1217).

Resultatene viser at 60 prosent av både tilskuddsmottakere og de som fikk avslag rapporterer at personer som bor på eiendommen opplever kulturminnet (Figur 14). Personer som bor eller har sitt arbeidssted i nabolaget, opplever kulturminnet i 52 prosent av tilfellene for tilskuddsmottakere, og 47 prosent for de som fikk avslag. Videre rapporterer 54 prosent av tilskuddsmottakerne at personer som oppsøker kulturminnet som besøkende eller kunder, opplever det, mens denne andelen er 42 prosent blant de som fikk avslag. Andelen som rapporterer at personer som passerer på vei til og fra andre steder opplever kulturminnet, er 67 prosent blant tilskuddsmottakerne og 63 prosent blant de som fikk avslag.

Antall mennesker som opplever et kulturminne har betydning for samfunnsnyttien. For å kunne gjøre vurderinger av antall mennesker, har vi bedt søkerne gjøre anslag. Vi har spurt «Hvor mange mennesker opplever kulturminnet? Vi ber deg anslå det daglige gjennomsnittet.» Tabell 6 viser tilskuddsmottakernes svarfordeling.

Tabell 6 Hvor mange mennesker opplever kulturminnet? Vi ber deg anslå det daglige gjennomsnittet.

	Tilsagn (N = 1126)
0	3.11%
1–5	29.93%
6–20	24.42%
21–50	14.21%
51–100	9.33%
101–250	7.82%
mer enn 250	11.19%

Ved å ta midtpunktet av hvert anslag og multiplisere med antall svar, tilsier det at anslagsvis 78 000 mennesker opplever respondentenes kulturminner daglig.

Ved å multiplisere det opp til det totale antall gjennomførte prosjekter i undersøkelsesperioden, tilsier det at anslagsvis 240 000 mennesker daglig opplever kulturminnene som Kulturminnefondet har støttet.

Beregningene er basert på forutsetningen om at midtpunktet til kategorien «mer enn 250» er 375, som er en forsiktig ekstrapolering av økningen i midtpunktet fra svarkategori til svarkategori. Hvis «mer enn 250» i stedet settes til 250, vil anslaget reduseres fra 240 000 til 190 000. Da kan man allikevel anta at det totale antall mennesker er over 190 000. Trolig vil det reelle antall mennesker som daglig opplever kulturminner i byene være langt flere enn 250. Det tilsier at selv 240 000 er et forsiktig anslag som i noen grad undervurderer det reelle antallet.

I tillegg til å anslå antall mennesker, har vi bedt søkerne vurdere om det er færre eller flere mennesker som opplever kulturminnet etter prosjektet, og anslå hvor stor endringen eventuelt har vært. Tabell 7 og Tabell 8 viser svarfordelingene.

Tabell 7 Tror du det er færre eller flere mennesker som opplever kulturminnet nå, sammenlignet med situasjonen før prosjektet?

	Tilsagn (N = 1126)
Færre mennesker enn før	1 %
Noenlunde like mange mennesker som før	60 %
Flere mennesker enn før	40 %

Tabell 8 Hvor stor er endringen i antall mennesker som opplever kulturminnet? Vi ber deg anslå.

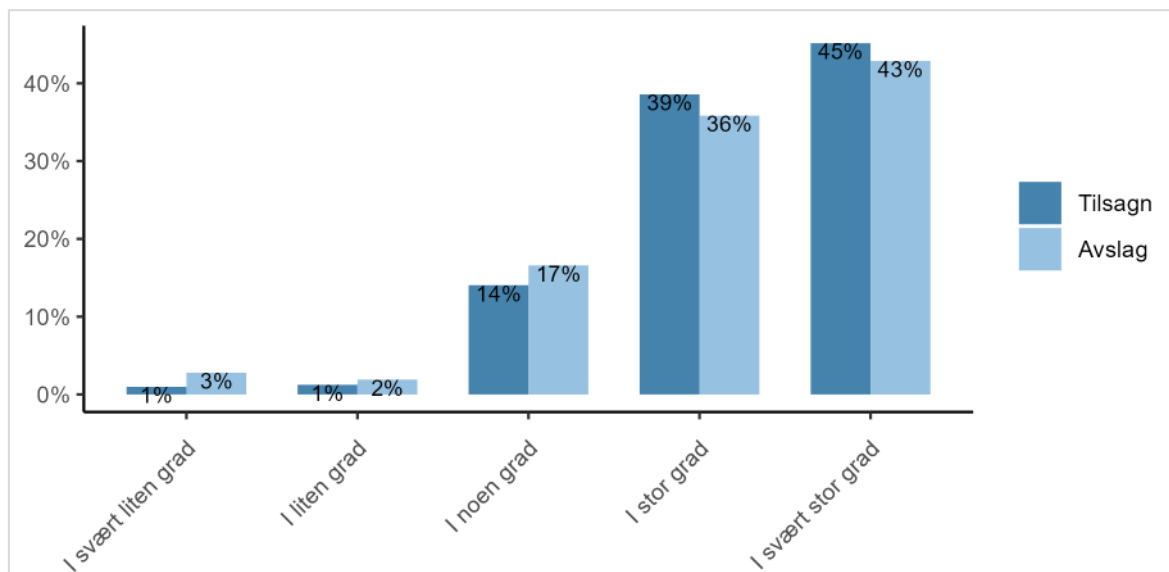
	Tilsagn (N = 456)
Liten (under 10 prosent færre/flere)	18 %
Middels (10–25 prosent færre/flere)	39 %
Stor (mer enn 25 prosent færre/flere)	44 %

Basert på respondentenes opplysninger om eventuelle endringer i antall mennesker som opplever kulturminnet, og hvor store endringene anslås å være, har vi beregnet et anslag av det totale antallet mennesker som opplevde kulturminnene før og etter prosjektene som Kulturminnefondet har støttet. Anslått antall mennesker før prosjektene er 216 000, mens antallet etter prosjektene er estimert til 239 000. Dette representerer en økning på 23 000 mennesker, noe som tilsvarer 11 prosent økning.³⁰

Spørsmålet om hvor stor pris disse menneskene setter på istandsettingen, er også viktig for å vurdere samfunnsnyttene. Innenfor prosjektets rammer har vi kun hatt mulighet til å spørre søkerne om dette. Derfor er det også knyttet usikkerhet til tallene. Vi har spurt tilskuddsmottakerne, i tillegg til de som fikk avslag og allikevel gjennomførte noe istandsetting, om i hvilken grad de tror andre mennesker setter pris på istandsettingen. Figur 15 oppsummerer svarene.

³⁰ Forutsetninger: Liten endring settes til 5 prosent. Middels endring settes til 17,5 prosent. Stor endring settes til 30 prosent. Vi forutsetter videre at respondentenes svar er generaliserbare til samtlige gjennomførte prosjekter i undersøkelsesperioden.

Figur 15 I hvilken grad tror du andre mennesker setter pris på istandsettelsen av kulturminnet? Tilsagn (N = 1125) og avslag (N = 681).

Resultatene viser at et flertall av både tilskuddsmottakere og de som fikk avslag, mener at andre mennesker setter stor eller svært stor pris på istandsettingen av kulturminnet. Blant tilskuddsmottakerne svarte til sammen 84 prosent at andre mennesker setter pris på istandsettelsen i stor eller svært stor grad. Tilsvarende andel blant de som fikk avslag er 79 prosent. Kun en liten andel av respondentene mener at istandsettelsen blir satt pris på i svært liten eller liten grad, med 2 prosent blant tilskuddsmottakerne og 5 prosent blant de som fikk avslag. Dette indikerer en generelt positiv oppfatning om verdien som istandsettelsen av kulturminner tilfører samfunnet, selv blant de som ikke mottok tilskudd.

6.3.2 Funn fra intervjuene

En fylkeskommune pekte på at mye av tilskuddene går til privatpersoner, noe som gjør det vanskelig å bedømme den samlede effekten. De viste til at når for eksempel et slitent bygg settes i stand, har det en positiv effekt på lokalmiljøet, og at prosjekter med næringsvirksomhet bidrar enda mer til utvikling. Informanten viste også til at støtte fra Kulturminnefondet kan skape oppdrag for håndverkere og muligheter for kurs og restaurering av landskapsvernområder. Informanten mente også at fondet har beveget seg mot økonomisk verdiskaping og uttrykte behov for en bedre balanse mellom økonomiske og kulturelle verdier, ettersom vern har en verdi i seg selv.

En representant fra en statlig virksomhet trakk frem Hamningberg i Båtsfjord kommune som et eksempel på et fraflyttet fiskevær som tiltrekker seg turister på grunn av sin historiske verdi. Prosjekter støttet av Kulturminnefondet bidrar til den totale opplevelsen av stedet. De understreket viktigheten av å tjene penger og identifisere ubenyttet potensial, i tillegg til betydningen av totalopplevelsen for og kunnskapsformidling til besøkende. Det ble påpekt at dagens turister er mer opptatt av historiske og autentiske opplevelser, noe som er stadig mer viktig for et bærekraftig reiseliv.

En informant fra en interesseorganisasjon pekte på at bevaring av kulturminner hever attraktiviteten til bygd og by, og at gamle gårder er en viktig del av kulturlandskapet og reiselivet. De fremhevet også den direkte verdiskapingen for håndverkere, som gir arbeidsplasser. Økonomisk utvikling og vekst i turistnæringen ble illustrert med eksempler som Olavsrostedene, hvor historiske hoteller og gårdsturisme har blitt viktige inntektskilder. Informanten bemerket at næringslivet ofte bruker kulturminner for å styrke sin merkevare og regionale identitet, og at det er et potensial for å markedsføre kultur mer i tråd med endrede turistpreferanser.

En representant fra en interesseorganisasjon viste til den nye nasjonale reiselivsstrategien, hvor kulturarv nå er inkludert.³¹ Ivaretagelse og bruk av kulturarv bidrar til arbeidsplasser og videreføring av kunnskaper. De nevnte at bevaring av kulturminner støttet av Kulturminnefondet har bidratt til økonomisk utvikling og vekst i turistnæringen, med eksempler som Dalen hotell. Kulturmiljøer med flere kulturminner får også mye oppmerksomhet. Næringslivet bruker i økende grad kulturminner for å styrke sin merkevare og regionale identitet, noe som er reflektert i reiselivsmeldingen. Eksempler som Røros og Visit Bergen viser hvordan merkevaren er sterkt knyttet til kulturminner og historie.

6.3.3 Våre vurderinger

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser hvordan Kulturminnefondets tilskudd påvirker kulturminnene og deres omgivelser.

For eksempel inngår de fleste kulturminnene som mottar tilskudd i større kulturmiljøer, noe som kan forsterke den samlede kulturhistoriske verdien.

Når det gjelder økonomiske effekter, viser dataene at tilskudd fra Kulturminnefondet bidrar til økte leieinntekter, nytt eller utvidet bruksområde og kvalitetsmessig forbedring av kulturminner til næringsvirksomhet. Resultatene viser imidlertid en betydelig variasjon i oppfatningen om effektene, med mange som rapporterer liten økonomisk gevinst, men samtidig med en viktig del som ser store forbedringer.

Bruken av kulturminner til næringsvirksomhet og offentlig tilgjengelighet øker også etter istandsettelse, spesielt når det gjelder overnatting, servering, annen næringsvirksomhet og bruk som museum eller utstilling. Dette indikerer at Kulturminnefondet spiller en viktig rolle i å aktivisere kulturminner og integrere dem i økonomiske og sosiale aktiviteter.

Allmennhetens tilgang til og opplevelse av kulturminnene er en viktig faktor for å vurdere samfunnsnyttene. Resultatene viser at en stor andel av tilskuddsmottakernes kulturminner er tilgjengelige for allmennheten, enten visuelt fra veier og plasser, eller ved at folk kan gå inn på området, i bygningene, eller bruke kulturminnene. Dette bekreftes også av at tilskuddsmottakerne rapporterer økt tilgang for allmennheten etter prosjektene.

Videre tyder undersøkelsen på at personer som bor på eller i nærheten av eiendommen, samt besøkende og kunder, ofte opplever kulturminnene. Antallet mennesker som opplever kulturminnene øker betydelig etter prosjektene, noe som tyder på at tilskudd fra Kulturminnefondet bidrar til å gjøre kulturminner mer tilgjengelige og opplevelsesrike for et bredt publikum. Dette er spesielt viktig i lys av at moderne turister verdsetter autentiske og historiske opplevelser, som fremhevet i intervjuene.

Intervjuene gir ytterligere innsikt i hvordan bevaring av kulturminner bidrar til lokal og regional utvikling. En informant fra en fylkeskommune påpekte at istandsetting av historiske bygninger har en positiv effekt på lokalmiljøet, og kan skape oppdrag for håndverkere og muligheter for kurs og opplæring. Samtidig ble det påpekt et behov for å balansere økonomisk verdiskaping med bevaring av kulturminner for deres egenverdi.

En informant fremhevet eksempelet Hamningberg i Båtsfjord kommune, som viser hvordan prosjekter støttet av Kulturminnefondet kan tiltrekke turister og gi en totalopplevelse av stedets historiske verdi.

³¹ Innovasjon Norge. (2021). *Nasjonal reiselivsstrategi 2030: Sterke inntrykk med små avtrykk*. Oslo: Innovasjon Norge. <https://business.visitnorway.com/no/strategi-for-norsk-reiseliv/>

Informanter fra interesseorganisasjoner understreket at bevaring av kulturminner kan heve attraktiviteten til bygd og by, gi økonomisk verdiskaping og arbeidsplasser, samt styrke næringslivets merkevare og regional identitet.

Samlet sett indikerer resultatene at Kulturminnefondets tilskudd har en positiv effekt på bevaring, økonomisk bruk og tilgjengelighet av kulturminner. Dette bidrar til økt samfunnsnytte ved å gjøre at kulturminner blir en integrert del av både næringsliv og offentlig opplevelse.

6.4 Samfunnsutviklingsprosesser og bærekraft

Nedenfor oppsummer vi svarene i intervjuene og spørreundersøkelsen på spørsmålene som dreide seg spesielt om fokusområdene kulturminners bidrag til samfunnsutvikling og miljømessig bærekraft.

6.4.1 Kulturminners bidrag til samfunnsutvikling

På spørsmål om hvordan bevaring av kulturminner kan bidra til samfunnsutvikling, var det en klar oppfatning blant informantene at kulturminner spiller en viktig rolle. En interesseorganisasjon uttrykte at det var «opplest og vedtatt» at kulturminner bidrar til samfunnsutvikling, og dette ble bekreftet av flere av de øvrige informantene. Spesielt fremhevet de at kulturminnevern skaper lokal tilhørighet og samhold, noe som fører til aktive lokalsamfunn med dype røtter. Dette er viktige dimensjoner av kulturminners betydning for sosial bærekraft, jf. delkapittel 3.1.

En interesseorganisasjon påpekte at det tidligere har vært en *holdning* i samfunnet om at gamle hus er problematiske. Kulturminnefondet har bidratt til holdningsendring, ved å hjelpe huseiere å se verdien i å bevare gamle bygninger. Selv om det er utfordringer knyttet til bevaring, som mangel på tradisjonshåndverkere og riktig bruk av materialer, nevnte flere informanter at disse utfordringene kan løses med riktig kunnskap og innsats.

Flere kommuner ga eksempler på prosjekter støttet av Kulturminnefondet som hadde skapt noe utover bare det å restaurere. Begreper som «identitetsbygging» og «stolthet» ble ofte nevnt som videre virkninger – også dette dimensjoner av sosial bærekraft. En annen interesseorganisasjon understreket betydningen av å ivareta håndverkstradisjoner, som skaper arbeidsplasser og økonomisk verdiskaping. En reiselivsaktør nevnte også at kulturminner tiltrekker turister og dermed bidrar til lokal og nasjonal verdiskaping. Dette er viktige dimensjoner av økonomisk bærekraft, jf. delkapittel 3.1.

6.4.2 Effekten av tilskuddsmidlene

I likhet med de andre datakildene, indikerer intervjuene at tilskudd fra Kulturminnefondet har positive effekter. Flere informanter mente at tilskuddsmidlene øker bevisstheten om fondets muligheter, noe som får flere til å reflektere over egne kulturminneverdier og hva de kan gjøre for å bevare dem. Dette fører også til økt interesse blant eiendomsutviklere, som blir nysgjerrige på kulturminneverdier når de ser vellykkede prosjekter. Fondet spiller en viktig rolle i å ivareta bygninger og anlegg som ligger i «mellomsjiktet» – de som ikke er fredet etter kulturminneloven. Dette gjør at flere verneverdige bygninger får nødvendig oppmerksomhet og blir bevart, noe som ellers kunne blitt oversett uten støtteordningen.

På spørsmål om i hvilken grad midler fra fondet utløser andre investeringer, og hva som ville skjedd uten tilskudd, fremstod informantene samstemte. Kulturminnefondet er viktig. Tilskudd fra Kulturminnefondet har positive ringvirkninger ved å øke bevisstheten om kulturminner og stimulere til nye investeringer. Fondet blir sett på som et kvalitetsstempel, og støtten bidrar også til frivillig innsats, dugnadstimer og fellesskap. Støtten gir også økonomiske ringvirkninger i form av arbeid for lokale håndverkere og entreprenører.

6.4.3 Kunnskapsdeling og innovasjon

På spørsmål om hvordan opplæring og kunnskapsdeling foregår hos de ulike informantene, og om Kulturminnefondet kan spille en rolle her, viser intervjuene variasjon. Interesseorganisasjonene fremstår generelt mest fornøyde, de opplever å ha god dialog med Kulturminnefondet, samt god tilgang til kunnskap og informasjon. Håndverkene ser ut til å få den meste kunnskapen gjennom egne nettverk og prosjekter, ikke like mye fra Kulturminnefondet. Kommunene fremstod som de som hadde minst nettverk og opplæring, og flere trakk frem at det derfor var ønskelig med mer dialog med fondet.

6.4.4 Hvordan kulturminner er innarbeidet i kommunal og regional planlegging

De fleste av de intervjuede kommunene har egne kulturmiljøplaner, og kulturminner fremstår generelt godt ivaretatt i planverket gjennom hensynssoner og retningslinjer/bestemmelser. Det samme gjaldt for de intervjuede fylkeskommunene, men en fylkeskommune kunne fortelle at kulturminner ikke var en så stor del av det fylkeskommunale planverket. Fylkeskommunen trakk frem at de følger lovpålagte krav etter plan- og bygningsloven, og at arkeologiske kulturminner har godt vern, men at bygningsvern (nyere tids kulturminner) har for dårlig vern.

Kommunene fremhevet varierende grad av oppfølging av verneverdig bebyggelse i deres kommuner. Det kan være manglende forståelse for fagfeltet, både blant politikere og i administrasjonen. Her er det helt klart et større potensiale, som kan gi økt samfunnsnytte. Kommunene trakk også frem manglende ressurser, at det hverken blir satt av tid eller penger til å følge opp kulturminnearbeidet mer systematisk.

6.4.5 Miljømessig bærekraft

På spørsmål om hvordan bevaring av kulturminner kan bidra til miljømessig bærekraftig utvikling, var det en tydelig oppfatning blant informantene at de mest bærekraftige byggene er de som allerede er bygget. Flere uttalte at bygningsvern er et konkret tiltak som reduserer klimagassutslipp, at bygg- og anleggsnæringen står for store andeler av utslipp i dag og at bevaring er et virkemiddel her. En håndverker trakk frem at selve grunntanken innen bygningsvern er bærekraftig – man reparerer fremfor å kjøpe nytt. En annen håndverker trakk frem at tap av kulturminner var tap av historisk forankring, og at det var viktig å ta vare på historien. Gamle bygninger bærer historiske spor som binder fortid og fremtid sammen, og tap av slike kulturminner er et tap av historien.

Informantene fremhevet at bevaring av eksisterende bygninger gir stor miljøgevinst, da dette gir mindre miljøavtrykk enn nybygging. De understreket også viktigheten av tilgang til tradisjons- håndverkere og tradisjonsteknikker. Etterutdanning av håndverkere er essensielt for å sikre riktig ivaretagelse av verneverdige bygninger.

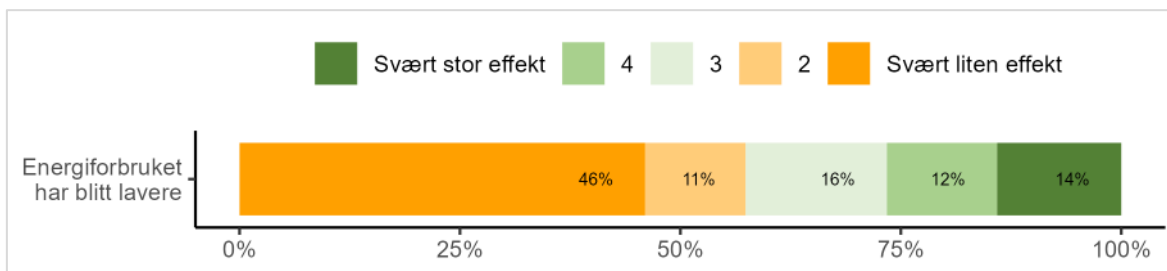
Energieffektivisering

Når det gjelder energieffektivitet, mente flere informanter at eksisterende tilskuddsordninger for energieffektivisering ikke fungerer optimalt for bygg med kulturminneverdier. Dette medfører at gode løsninger uteblir, og at mindre gunstige løsninger blir iverksatt. En interesseorganisasjon vi snakket med, mente at det fantes et urealisert potensial innenfor dette feltet, og at man i fremtiden burde jobbe for økt kunnskap og formidling.

Effekten av istandsettelse på energiforbruk

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om hvilken effekt istandsettelsen har hatt på energiforbruket i kulturminnene. Figur 16 oppsummerer svarene.

Figur 16 Hvilken effekt har istandsettelsen hatt på disse områdene? Vurdér hvert av områdene på en skala fra 1 til 5, der 1 tilsvarer svært liten effekt, og 5 tilsvarer svært stor effekt. Tilsagn (N = 1152).

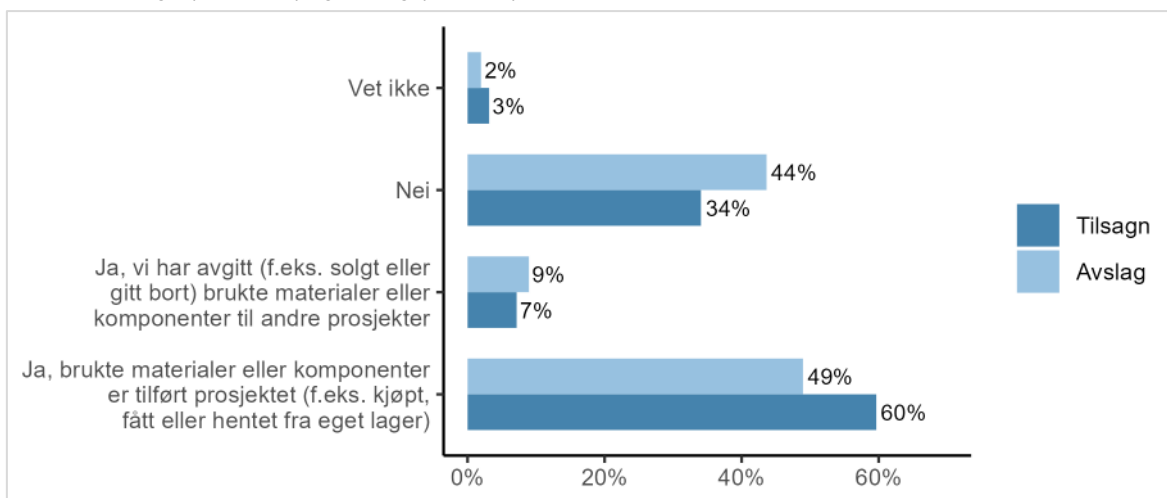

46 prosent av respondentene svarte at istandsettelsen hadde hatt en svært liten effekt på energiforbruket (Figur 16). Videre oppga 11 prosent en liten effekt, mens 16 prosent vurderte effekten som middels. En større effekt ble rapportert av 12 prosent av respondentene, og 14 prosent vurderte effekten som svært stor. Dette viser en betydelig variasjon i oppfatningen av effekten av istandsettelsen på energiforbruket blant de som fikk tilsagn.

Ombruk i prosjektene

I spørreundersøkelsen spurte vi også om prosjektene har involvert ombruk av materialer eller komponenter. Figur 17 oppsummerer svarene.

Figur 17 «Ombruk» er at materialer eller komponenter demonteres og hele eller deler brukes på nytt til et tilsvarende formål som de opprinnelig var utformet for, uten vesentlig bearbeiding. Har prosjektet involvert ombruk? Tilsagn (N = 1145) og avslag (N = 715).

Blant tilskuddsmottakerne rapporterte 60 prosent at de har ombrukt materialer eller komponenter som er tilført prosjektet, mens denne andelen var 49 prosent blant de som fikk avslag (Figur 17). Videre oppga 7 prosent av tilskuddsmottakerne at de har avgitt brukte materialer eller komponenter til andre prosjekter, sammenlignet med 9 prosent av de som fikk avslag. Totalt sett viste resultatene at 34 prosent av tilskuddsmottakerne ikke har involvert ombruk i sine prosjekter, mens 44 prosent av de som fikk avslag svarte det samme.

6.5 Vurdering av samfunnsverdiene

Verdimatrisevurderinger er en systematisk metode som kan brukes for å analysere og vurdere de ulike virkningene av prosjekter på kulturminneområdet.³² Metoden kan hjelpe oss til å forstå direkte og indirekte effekter på samfunnsnytte, inkludert bruksverdi og ikke-bruksverdi. Ved å bruke metoden kan vi få et mer helhetlig bilde av hvordan prosjektene støttet av Kulturminnefondet påvirker ulike samfunnsgrupper og miljøer. Tekstboksen nedenfor gir en beskrivelse av metoden. Omtalen er basert på fremstillingen i DFØs *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*, kapittel 3.4.5.³³

Tabell 9 nedenfor oppsummerer våre verdimatrisevurderinger av ulike virkninger av prosjekter støttet av Kulturminnefondet.

Verdimatrisen – et verktøy for å finne den samfunnsøkonomiske verdien av ikke-prissatte virkninger

Verdimatrisemetoden er en kvalitativ metode for å vurdere samfunnsøkonomiske verdier av ikke-prissatte virkninger som kvalitet, miljø og opplevelser. Metoden består av tre hovedsteg:

1. **Vurdering av antall berørte:** Identifiser hvor mange som blir påvirket av virkningen.
2. **Vurdering av påvirkning per person:** Vurder hvor stor påvirkning tiltaket vil ha på hver enkelt berørt person.
3. **Vurdering av enhetsverdi:** Bestem enhetsverdien basert på tidligere forskning og kvalitative vurderinger.

Metoden bruker en ni-delt skala for å vurdere virkningene, fra «meget stor negativ virkning» til «meget stor positiv virkning». Ved å sammenstille kvantum og enhetsverdi i en verdimatrise, får man en systematisk og dokumenterbar vurdering av de ikke-prissatte virkningene, som bidrar til en helhetlig samfunnsøkonomisk analyse.

Tabellen nedenfor viser et eksempel på en verdimatrise. Hvis man for eksempel har vurdert enhetsverdien til å være «høy» og kvantumet til å være «middels positivt», kan vi lese av matrisen at den samfunnsøkonomiske verdien på den ikke-prissatte virkningen er «stor positiv».

Enhetsverdi Kvantum	Liten	Middels	Høy
Stort negativt	Middels negativ	Stor negativ	Meget stor negativ
Middels negativt	Liten negativ	Middels negativ	Stor negativ
Lite negativt	Ubetydelig/ingen	Liten negativ	Middels negativ
Verken positivt eller negativt	Ubetydelig/ingen	Ubetydelig/ingen	Ubetydelig/ingen
Lite positivt	Ubetydelig/ingen	Liten positiv	Middels positiv
Middels positivt	Liten positiv	Middels positiv	Stor positiv
Stort positivt	Middels positiv	Stor positiv	Meget stor positiv

³²Direktoratet for økonomistyring. (2021). *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*. <https://dfo.no/fagomrader/utredning-og-analyse-av-statlige-tiltak/samfunnsokonomiske-analyser>.

³³Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ). (2023). *Veileder i samfunnsøkonomiske analyser*. <https://www.dfo.no>

Tabell 9 Verdimatrisevurderinger av Kulturminnefondets virkninger

Virkning	Kvantum	Enhetsverdi	Samfunnsøkonomisk verdi	Begrunnelse
Bruksverdi – Direkte bruksverdi				
Bruksverdi – Direkte bruksverdi for eiere	Stort positivt	Høy	Meget stor positiv	Flertallet av tilskuddsmottakere rapporterer betydelig økt bruk som bolig, næringslokale osv. Økt bruksverdi er viktig for eiere og har stor betydning for deres opplevelse av kulturminnene.
Økt markedsverdi for eiere	Middels positivt	Middels	Middels positiv	Ikke alle kulturminner får markedsverdiøkning, men de som gjør, opplever betydelige forbedringer. Økt markedsverdi er økonomisk gunstig, men ikke den primære verdien.
Økte leieinntekter for eiere	Lite positivt	Middels	Liten positiv	Noen eiere rapporterer om økte leieinntekter etter istandsetting. Økte leieinntekter gir økonomiske fordeler, men varierer med bruk og lokasjon.
Økt etterspørsel etter håndverkere	Middels positivt	Høy	Stor positiv	Flere og større oppdrag for håndverkere gir økonomisk støtte og kompetanseheving. Viktig for håndverkeres inntekt og kompetanse.
Bruksverdi – indirekte bruksverdi				
Bruksverdi – Indirekte bruksverdi for eiere	Middels positivt	Middels	Middels positiv	Eiere får bedre kunnskap og forståelse av kulturminner. Kunnskapsøkning er verdifullt for eiere.
Økt kunnskap og nettverk for håndverkere	Middels positivt	Middels	Middels positiv	Håndverkere rapporterer om økt kunnskap og nettverksbygging. Kunnskap og nettverk er viktig for håndverksbransjen.
Ikke-bruksverdi				
Økt allmenn tilgang til kulturminner	Stor positivt	Høy	Meget stor positiv	Flere kulturminner blir tilgjengelige for allmennheten. Allmenn tilgang har stor samfunnsverdi og øker kulturell opplevelse.
Økt turisme og næringsvirksomhet	Middels positivt	Middels	Middels positiv	Økt turisme og økonomisk aktivitet i områder med kulturminner. Økt turisme og næringsvirksomhet gir økonomiske fordeler.
Økt kulturell verdi for allmennheten	Middels positivt	Høy	Stor positiv	Kulturminner gir økt kulturell verdi og identitet for samfunnet. Stor betydning for samfunnets kulturelle rikdom og identitet.

Miljømessig bærekraft – Redusert energiforbruk og økt ombruk	Lite positivt	Middels	Liten positiv	Noen prosjekter rapporterer redusert energiforbruk og ombruk av materialer. Miljøgevinster er viktige, men varierer mellom prosjekter.
---	---------------	---------	---------------	--

Hver virkning i tabellene er vurdert med hensyn til kvantum, enhetsverdi og samfunnsøkonomisk verdi. Kvantum beskriver omfanget av virkningen, enhetsverdi angir verdien per enhet, og samfunnsøkonomisk verdi viser den samlede verdien av virkningen, vurdert ved hjelp av en figur som vist i tekstboksen.

Det er noen forbehold om hva tabellene kan og ikke kan si om samfunnsverdi. Skalaen i verdimatrisen er brukt for å vurdere kvantum og enhetsverdier, men selv om vi har forsøkt å gjøre mest mulig faglige og objektive vurderinger, er vurderingene også skjønnsmessige. Videre, når vi bruker verdimatrisen for å vurdere samfunnsøkonomiske virkninger, må vi huske at:

Kun en liten del av Norges befolkning søker om midler fra Kulturminnefondet. Når vi for eksempel vurderer kvantum som stor positiv virkning, er dette en relativ vurdering basert på den aktuelle målgruppen. Dette innebærer at selv om kvantumet kan ha stor positiv effekt for målgruppen, kan det være begrenset i omfang når det ses i sammenheng med hele befolkningen.

Vurderingen av enhetsverdi er også subjektiv og kan variere avhengig av hvem som gjør vurderingen. For eksempel kan en eier av et kulturminne verdsette bruken av tradisjonshåndverk høyere enn en utenforstående som ikke har samme tilknytning eller interesse.

I tillegg er det viktig å huske at vurderingene er basert på begrensede data. Dette gjør at vi må være forsiktige med å trekke for vidtrekkende konklusjoner fra disse vurderingene.

Vi mener allikevel at verdimatrisen er egnet til å gjøre vurderinger av hvilke virkninger som er størst og minst.

Verdimatrisevurderingen illustrerer at prosjektene støttet av Kulturminnefondet har betydelig samfunnsnytte på flere områder. Prosjektene bidrar ikke bare til bevaring og vedlikehold av kulturminner, men også til å øke deres bruksverdi for eiere, som igjen kan føre til økt markedsverdi og leieinntekter. Økt etterspørsel etter håndverkere og fagpersoner bidrar til lokal økonomisk vekst og opprettholdelse av tradisjonelle håndverksteknikker.

I tillegg til de økonomiske fordelene, viser vurderingene at Kulturminnefondets prosjekter har viktige sosiale og kulturelle gevinster. Økt allmenn tilgang til kulturminner og økt turisme og næringsvirksomhet styrker lokalsamfunn og bidrar til en mer levende kulturarv. Disse prosjektene gir også allmennheten økt kulturell verdi ved å bevare viktige historiske og kulturelle elementer som styrker samfunnets identitet og tilhørighet.

Miljømessige gevinster, som redusert energiforbruk og økt ombruk av materialer, understreker også prosjektenes bidrag til bærekraftig utvikling. Ved å bevare eksisterende bygninger og bruke tradisjonelle materialer og teknikker, reduserer prosjektene behovet for nye ressurser og minimerer miljøpåvirkningen.

6.5.1 Oppsummering

Intervjuene viser at Kulturminnefondet har betydelig samfunnsnytte på flere områder:

Kulturminnefondet bidrar til økt bevissthet om kulturminner i lokalsamfunnene. Dette fører til at flere mennesker reflekterer over kulturminneverdier og hva de kan gjøre for å bevare dem.

Engasjementet skaper også stolthet og identitetsbygging i lokalsamfunnene. Tilskudd fra fondet gir også økonomiske ringvirkninger, som arbeid til lokale håndverkere og ulike entreprenører. Dette gir økonomisk støtte til lokalsamfunnene og fremmer frivillig innsats og dugnad. Kulturminnefondet ivaretar bygninger og anlegg som ellers kunne forfalle eller gå tapt. Dette bidrar til å bevare viktige kulturminner for fremtiden. Bevaring av eksisterende bygninger er mer bærekraftig enn å bygge nytt, da det reduserer klimagassutslipp og fremmer bruk av tradisjonelle håndverksteknikker og materialer. Dette støtter miljømessig bærekraft.

7 Hvordan kan Kulturminnefondet øke sin samfunnsnytte?

I dette kapittelet ser vi på mulige endringer og justeringer i Kulturminnefondets tilskuddsordning med mål om å øke samfunnsnyten og bidra til oppnåelse av de nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken. Kapittelet er strukturert som følger:

Vi starter med en beskrivelse av dagens situasjon, hvor vi kort redegjør for de eksisterende strukturene og prosessene knyttet til tilskuddsordningen. Deretter presenterer vi relevante resultatene fra spørreundersøkelsen, det vil si særlig de delene som dreier seg om erfaringer og synspunkter på ordningen. Resultatene kan bidra til å identifisere styrker og svakheter ved ordningen. Deretter ser vi på relevante funn fra intervjuene.

Basert på dataene fra spørreundersøkelsen og intervjuene, gir vi våre vurderinger. Vi peker på områder hvor det er rom for forbedringer og diskuterer mulige endringer som kan bidra til å øke samfunnsnyten og oppnå de nasjonale målene. Til slutt vil vi komme med konkrete anbefalinger for justeringer og forbedringer av tilskuddsordningen.

7.1 Kulturminnefondets tilskuddsforvaltning

I dag kan private eiere, frivillige lag og organisasjoner søke om tilskudd til kulturminner de eier eller forvalter. Kommuner kan i særlige tilfeller søke for egne kulturminner. Tilskuddet kan brukes til tiltak innenfor hele kulturminnefeltet, som istandsetting av bygninger, hager, veier og andre faste kulturminner, samt sikringstiltak, formidling og fagseminarer.

Det er løpende søknadsfrist, så søknader kan sendes inn når som helst. Søknaden sendes digitalt via Kulturminnefondets søknadssenter.

Kulturminnefondet vil at søknadene inneholder blant annet kostnadsoverslag, finansieringsplan og søknadssum. Minimum 30 prosent privat medfinansiering er hovedregelen. Kulturminnefondet kan dekke opptil 70 prosent i visse saker.

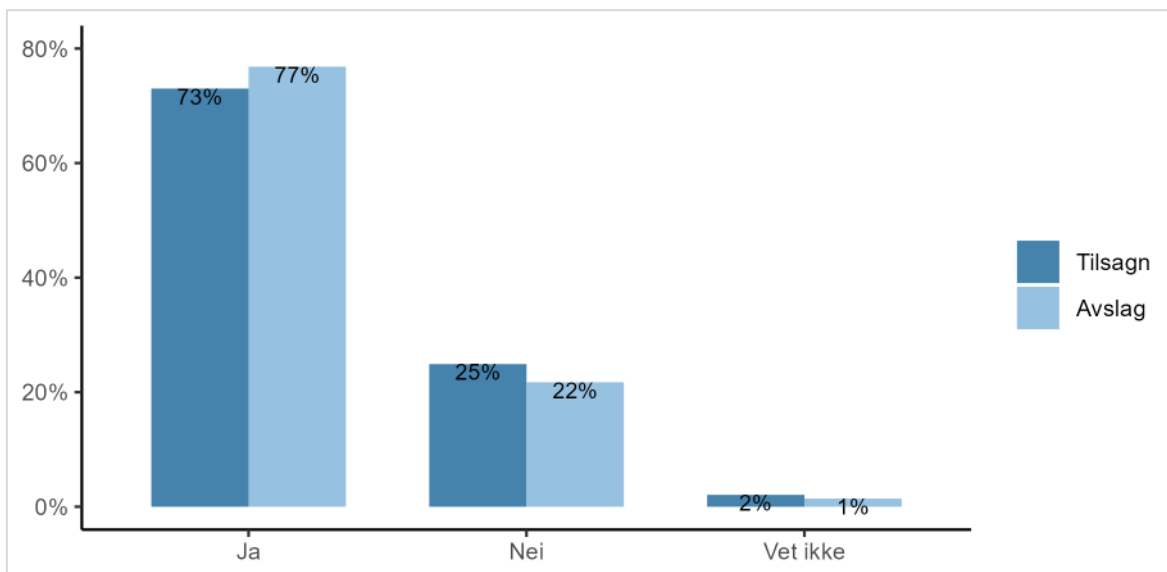
Søknadene vurderes skjønnsmessig ut fra kulturminnefaglig verdi og muligheter for bruk etter istandsetting. Prioritet gis prosjekter med samfinansiering og som kommer allmennheten til gode.

Som tidligere nevnt, er denne utredningen ikke en full gjennomgang av Kulturminnefondets aktiviteter og tilskuddsforvaltning, slik man ville gjort i en tilskuddsevaluering. Vi har allikevel stilt enkelte spørsmål i spørreundersøkelsen og de kvalitative intervjuene som belyser deler av Kulturminnefondets tilskuddsforvaltning. Nedenfor beskriver vi resultatene av dette, før vi ser nærmere på informantenes innspill til mulige tiltak.

7.1.1 Kjennskap

I spørreundersøkelsen til søkerne stilte vi spørsmålet «kjente du/dere til at Kulturminnefondets tilskuddsordning fantes, den gang du/dere begynte å planlegge prosjektet?». Figur 18 oppsummerer svarene.

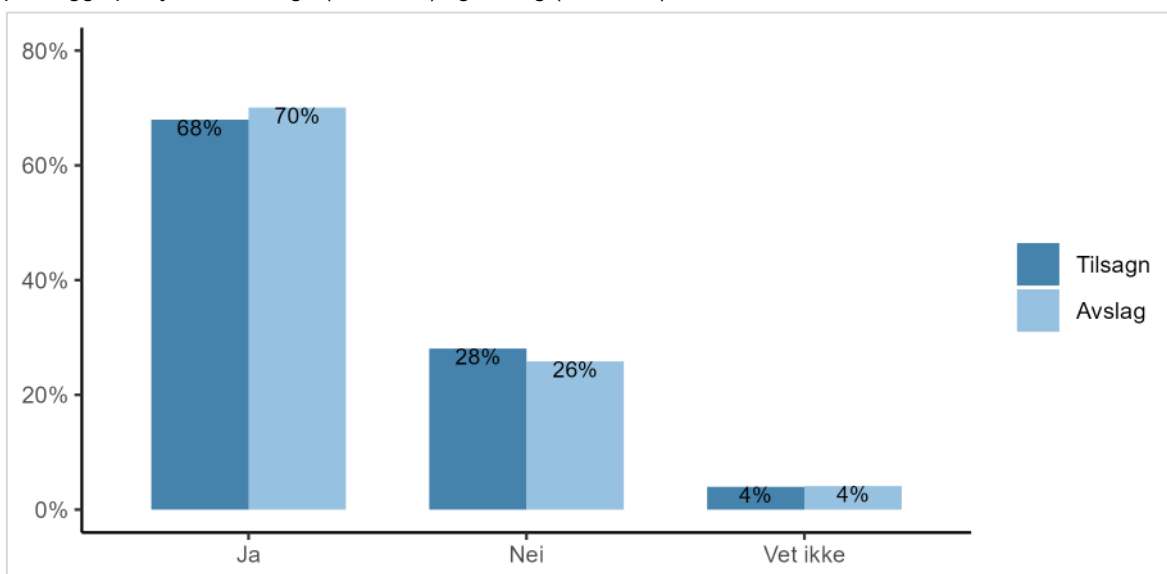
Figur 18 Kjente du/dere til at Kulturminnefondets tilskuddsordning fantes, den gang du/dere begynte å planlegge prosjektet? Tilsagn (N = 1108) og avslag (N = 1196).

Svarene indikerer at det generelt sett var god kjennskap til Kulturminnefondets tilskuddsordning, både blant de som mottok tilskudd og de som fikk avslag (Figur 18). En høy andel av respondentene i begge grupper kjente til ordningen før de startet planleggingen av sine prosjekter: 73 prosent av tilskuddsmottakerne og 77 prosent av de som fikk avslag. Det tyder på at Kulturminnefondet er godt synlig blant mulige søkere. Det er imidlertid fortsatt en betydelig andel som ikke kjente til ordningen da de begynte å planlegge sine prosjekter. Det kan indikere et behov for ytterligere informasjons- og kommunikasjonsarbeid for å øke kjennskapen til tilskuddsordningen. Samtidig gir det en indikasjon på at søkerne generelt sett har høy egen motivasjon til å gjennomføre prosjektet.

Kjennskap og motivasjon er også underliggende temaer i det neste spørsmålet i spørreundersøkelsen, som var «hadde du/dere til hensikt å søke om tilskudd fra Kulturminnefondet allerede da du/dere begynte å planlegge prosjektet?» Figur 19 oppsummerer svarene.

Figur 19 Hadde du/dere til hensikt å søke om tilskudd fra Kulturminnefondet allerede da du/dere begynte å planlegge prosjektet? Tilsagn (N = 1108) og avslag (N = 1196).

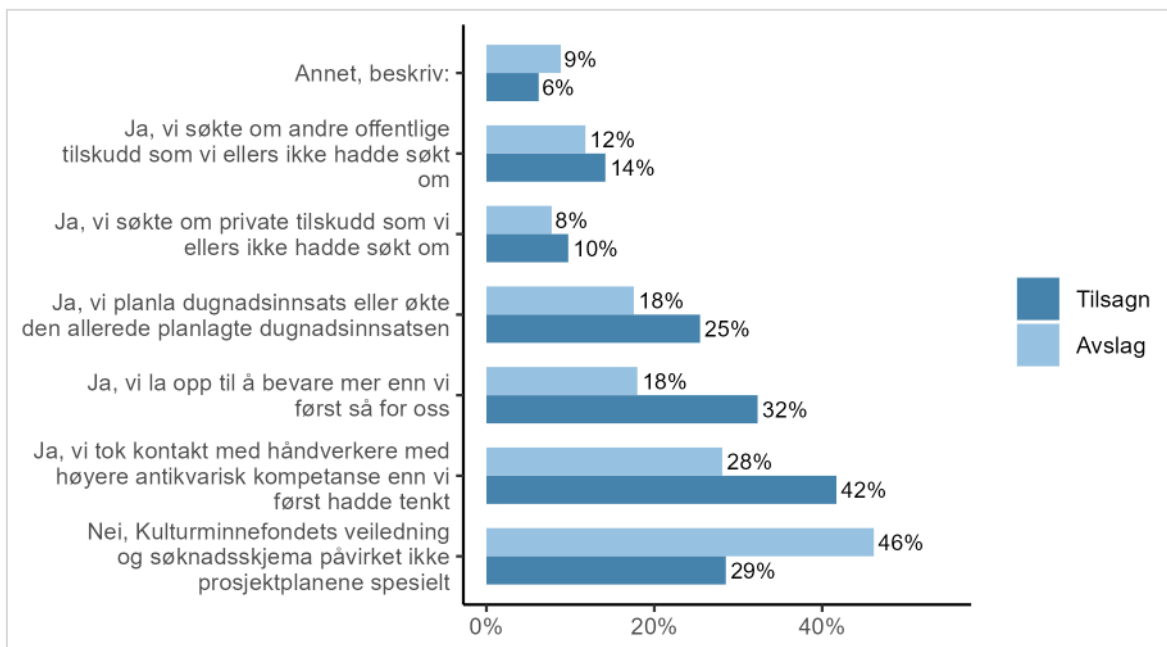
Resultatene viser at en betydelig andel av både de som mottok tilskudd og de som fikk avslag, hadde til hensikt å søke om tilskudd fra ordningen allerede da de begynte å planlegge sine prosjekter (Figur 19). Blant tilskuddsmottakerne hadde 68 prosent dette som hensikt, mens blant de som fikk avslag, var andelen 70 prosent.

Det indikerer at Kulturminnefondet er en del av planleggingsprosessen for mange prosjekter. Resultatene viser også at majoriteten av prosjektene er planlagt ut fra at man skal søke om støtte fra fondet, noe som indikerer at tilskuddsordningen er relevant og av betydning for hvordan prosjektet planlegges.

7.1.2 Kulturminnefondets påvirkning

Vi har undersøkt hvordan Kulturminnefondet påvirker prosjektenes innretning ved å stille spørsmålet «ble prosjektplanene påvirket av Kulturminnefondets veiledning eller søknadsskjemaets krav til utfylling?» Figur 20 oppsummerer svarene.

Figur 20 Ble prosjektplanene påvirket av Kulturminnefondets veiledning eller søknadsskjemaets krav til utfylling? Flere svar er mulig. Tilsagn (N = 1108) og avslag (N = 1196).

Blant søkerne som fikk tilsagn var det 29 prosent som svarte «Nei, Kulturminnefondets veiledning og søknadsskjema påvirket ikke prosjektplanene spesielt» (Figur 20). Blant de som fikk avslag svarte 46 prosent det samme. Det indikerer at prosjektene som fikk støtte i langt større grad hadde latt seg påvirke av signaler og føringer fra Kulturminnefondet. Kulturminnefondet bruker for eksempel vedtakene til å sette vilkår om materialbruk, gjenbruk og så videre.

En stor andel av tilskuddsmottakerne (42 prosent) tok kontakt med håndverkere med høyere antikvarisk kompetanse enn først planlagt, og 32 prosent la opp til å bevare mer enn opprinnelig tenkt. Dette tyder på at veiledningen og kravene bidro til å heve kvaliteten og omfanget av bevaringsarbeidet. Videre svarte 25 prosent av tilskuddsmottakerne og 18 prosent av de som fikk avslag, at de planla eller økte dugnadsinnsatsen som følge av veiledningen og søknadsskjemaet. Dette indikerer at ordningen også stimulerte til økt frivillig innsats.

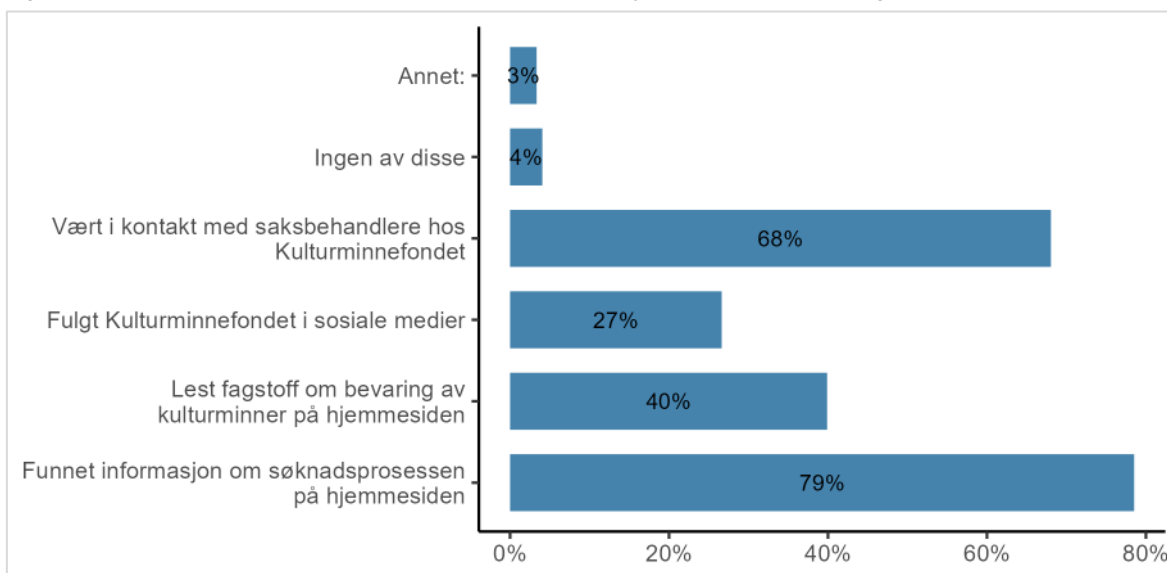
En mindre, men fortsatt betydelig andel av respondentene søkte om private og andre offentlige tilskudd som de ellers ikke ville ha søkt om. Det tyder på at veiledningen bidro til å øke den samlede finansieringen av prosjektene.

Samlet sett indikerer disse resultatene at Kulturminnefondets veiledning og søknadsskjema har en positiv effekt på kvaliteten og omfanget av bevaringsprosjekter, og på mobiliseringen av ressurser og frivillig innsats.

7.1.3 Kulturminnefondets informasjonskanaler

På spørsmålet «har du brukt noen av Kulturminnefondets informasjonskanaler?» svarte tilskuddsmottakerne som følger (Figur 21):

Figur 21 Har du brukt noen av Kulturminnefondets informasjonskanaler? Vi ber deg indikere hvilke. N = 1108.

Figur 21 viser at flertallet av tilskuddsmottakerne hadde brukt Kulturminnefondets informasjonskanaler aktivt. Den mest brukte kanalen var hjemmesiden, der 79 prosent av respondentene hadde funnet informasjon om søknadsprosessen. Dette indikerer at hjemmesiden er en viktig ressurs for mulige søkere. I tillegg hadde 40 prosent av respondentene lest fagstoff om bevaring av kulturminner på hjemmesiden, noe som viser at det også er betydelig interesse for faglig informasjon og veiledning om bevaring.

Kontakten med saksbehandlere hos Kulturminnefondet var også en sentral informasjonskilde. 68 prosent av tilskuddsmottakerne hadde vært i kontakt med dem.

Bruken av sosiale medier er også relativt høy. 27 prosent av tilskuddsmottakerne har fulgt Kulturminnefondet på disse plattformene. Det indikerer at sosiale medier kan være en effektiv kanal for å nå ut til en bredere målgruppe.

En liten andel av tilskuddsmottakerne – 4 prosent – har ikke brukt noen av de nevnte informasjonskanalene, og 3 prosent har brukt andre kanaler som ikke er spesifisert i spørsmålet.

Samlet sett tyder resultatene på at Kulturminnefondets informasjonskanaler er godt brukt og viktige kilder til kunnskap for tilskuddsmottakerne.

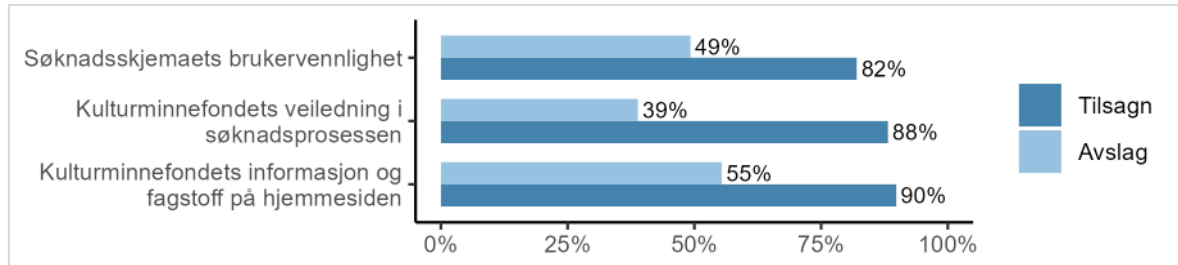
7.1.4 Kulturminnefondet som et lavterskeltilbud

Kulturminnefondet har som strategi å være et lavterskeltilbud for private eiere. Det skal være enkelt for eiere å søke om tilskudd, og det skal være enkelt å kontakte Kulturminnefondet.

Kulturminnefondet ønsker å finne gode, gjennomførbare og bærekraftige løsninger sammen med eierne. Kulturminnefondet kobler denne delen av strategien eksplisitt til det første nasjonale målet om at alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.

I spørreundersøkelsen til søkerne har vi stilt flere spørsmål som på forskjellige måter belyser i hvilken grad Kulturminnefondet er et lavterskeltilbud. Vi spurte blant annet «Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ... Kulturminnefondets informasjon og fagstoff på hjemmesiden? / Kulturminnefondets veiledning i søknadsprosessen? / Søknadsskjemaets brukervennlighet?» Figur 22 oppsummerer hvor mange som var fornøyd eller svært fornøyd.

Figur 22 Andel fornøyd eller svært fornøyd. Tilsagn (N = 1108) og avslag (N = 1196).

Resultatene viser en tydelig forskjell i tilfredshet mellom de som mottok tilskudd og de som fikk avslag (Figur 22). Generelt er tilskuddsmottakere mer fornøyd med Kulturminnefondets informasjonskanaler, veiledning og søknadsskjemaets brukervennlighet, enn de som fikk avslag.

Når det gjelder *Kulturminnefondets informasjon og fagstoff på hjemmesiden*, var til sammen 90 prosent av tilskuddsmottakerne enten fornøyd eller svært fornøyd. Til sammenligning var 55 prosent av de som fikk avslag fornøyd eller svært fornøyd.

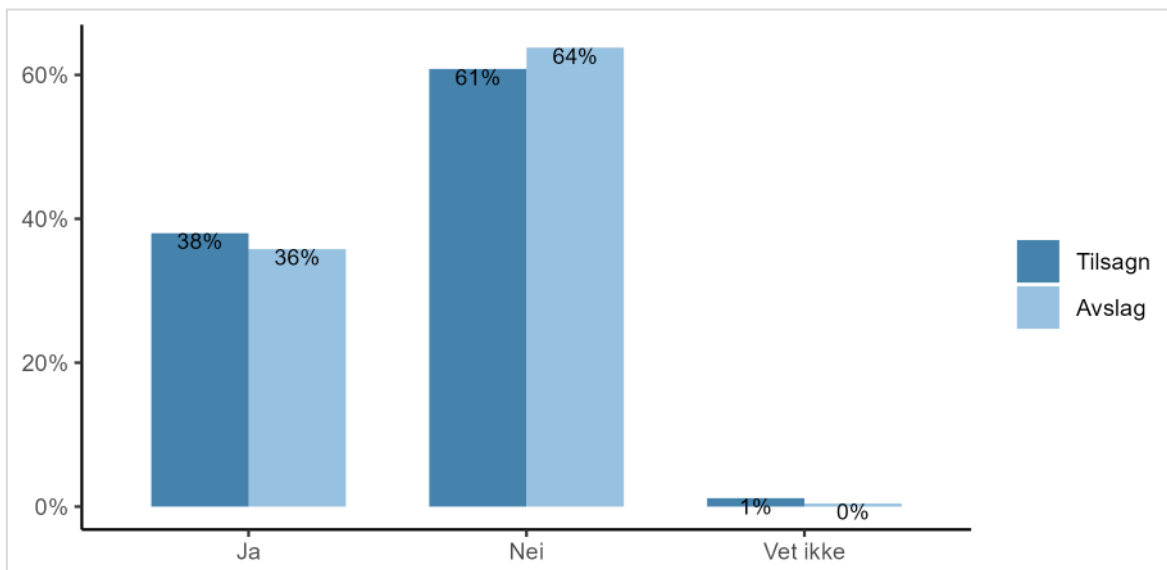
Veiledningen i søknadsprosessen får også høy tilfredshet blant tilskuddsmottakerne, med til sammen 88 prosent som er fornøyd eller svært fornøyd. Blant de som fikk avslag, er tilfredsheten betydelig lavere, med til sammen 39 prosent som er fornøyd eller svært fornøyd.

Når det gjelder *søknadsskjemaets brukervennlighet*, er til sammen 82 prosent av tilskuddsmottakerne fornøyd eller svært fornøyd, mens blant de som fikk avslag er denne andelen 49 prosent.

Samlet sett tyder resultatene på at Kulturminnefondet i stor grad oppfyller behovene til de som mottar tilskudd, mens de som får avslag i større grad opplever utfordringer knyttet til informasjon, veiledning og søknadsprosessens brukervennlighet.

En annen indikator på søknadsskjemaets brukervennlighet er i hvilken grad søkerne innhentet hjelp fra fagfolk til å skrive søknaden. At eiere av kulturminner kan skrive søknaden selv, uten spesialisthjelp, kan være et tegn på at terskelen ikke er for høy og at Kulturminnefondets veiledning fungerer godt. Vi spurte søkerne «Innhentet du/dere bistand fra fagfolk til å skrive søknaden?» Figur 23 oppsummerer svarene.

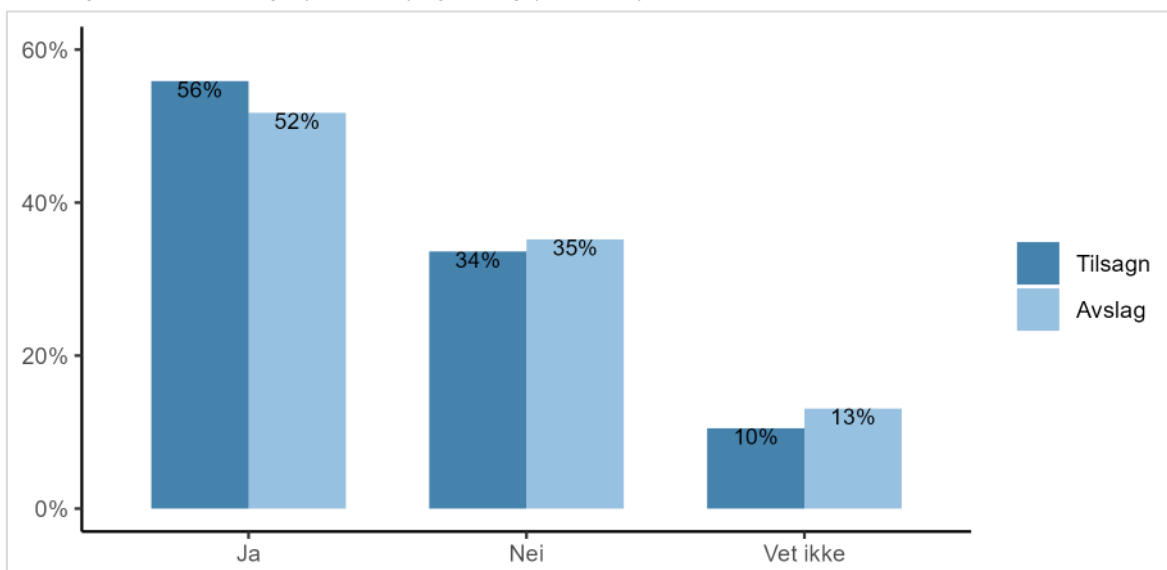
Figur 23 Innhentet du/dere bistand fra fagfolk til å skrive søknaden? Tilsagn (N = 1108) og avslag (N = 1196).

Resultatene viser at 38 prosent av tilskuddsmottakerne og 36 prosent av de som fikk avslag, innhentet hjelp fra fagfolk til å skrive søknaden (Figur 23). Det innebærer at det var et tydelig flertall av søkere som skrev søknaden selv. Vi har sjekket om søkere som var misfornøyd med søknadsskjemaets brukervennlighet, i større grad innhentet hjelp fra fagpersoner, men vi kan ikke finne en slik sammenheng. Det tyder på at valget på å bruke fagfolk i mange tilfeller var basert på andre hensyn og behov, for eksempel kapasitet eller kompetanse i prosjektplanleggingen. Den relativt høye andelen søkere som skrev søknaden selv, ikke minst blant tilskuddsmottakerne, kan tyde på at Kulturminnefondet var kommet et stykke på vei med å forenkle søknadsprosessen. Vi har ikke undersøkt søknadsskjemaet nærmere for å gjøre en mer konkret vurdering av brukervennligheten.

Spørsmålet om i hvilken grad Kulturminnefondet er et lavterskeltilbud, kan også belyses av den formelle vernestatusen til kulturminnene som får støtte. Figur 24 viser søkerens svar på spørsmålet «Har kulturminnet en formell vernestatus? F.eks. SEFRAK-registrert, kommunalt listeført, regulert til bevaring, fredet e.l.»

Figur 24 Har kulturminnet en formell vernestatus? F.eks. SEFRAK-registrert, kommunalt listeført, regulert til bevaring, fredet e.l. Tilsagn (N = 1181) og avslag (N = 1293).

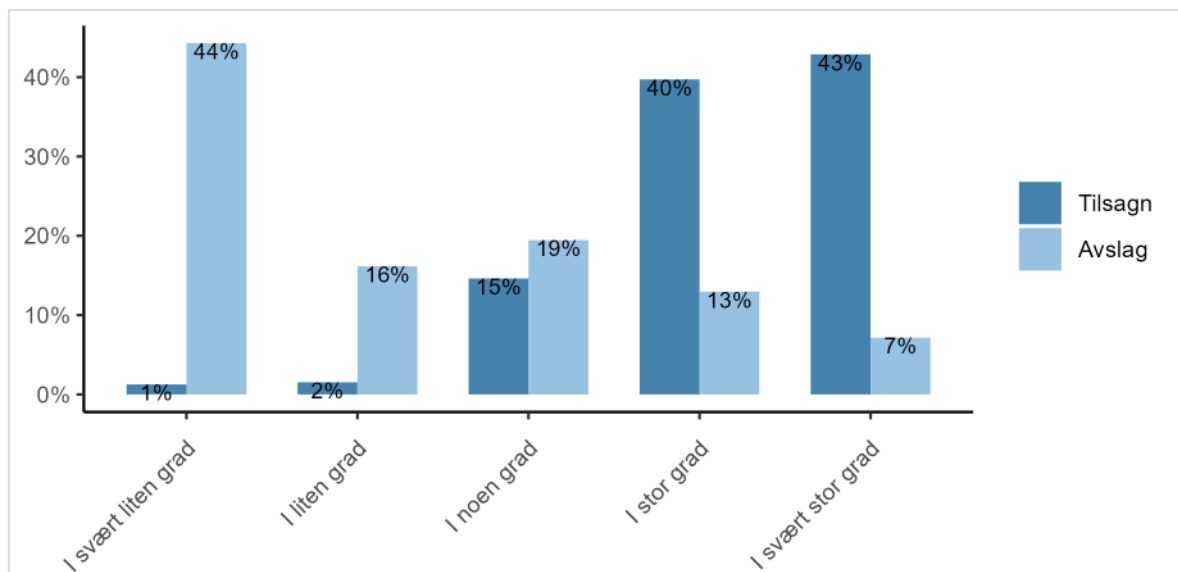
Resultatene indikerer at over halvparten av både tilskuddsmottakere og de som fikk avslag, hadde kulturminner med formell vernestatus, men at innslaget av objekter uten formell vernestatus var betydelig – 34–35 prosent (Figur 24). At andelen med formell vernestatus er relativt høy er ikke overraskende, all den tid tilskuddsordningen er rettet mot kulturminner, og vernestatusen er en indikator på verneverdien av objektet. At innslaget av objekter uten formell vernestatus allikevel er så betydelig, viser at ikke alle verneverdige objekter har formell vernestatus, at Kulturminnefondet gjør en selvstendig vurdering av prosjektenes kvaliteter, og at ordningen ikke er forbeholdt objektene med formell vernestatus. Det taler for at terskelen ikke er for høy. Samtidig tar vi forbehold om at vi ikke har vurdert konkret om fordelingen mellom objekter med og uten formell vernestatus er tilfredsstillende.

Andelen som ikke vet om deres kulturminne har en formell vernestatus, er relativt lik for begge grupper, men noe høyere blant de som fikk avslag (13 prosent) sammenlignet med tilskuddsmottakerne (10 prosent). Det kan indikere et behov for bedre informasjon og veiledning til søkere om formell vernestatus og hva det innebærer.

Samlet sett viser resultatene i Figur 24 at en formell vernestatus er relativt vanlig blant kulturminnene som er involvert i søknader til Kulturminnefondet.

Med bakgrunn i at det første nasjonale målet i kulturmiljøpolitikken er «alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø», valgte vi å stille direkte spørsmål om søkerens opplevelse av Kulturminnefondets bidrag. Spørsmålet var «alt i alt, i hvilken grad har Kulturminnefondet bidratt til at du/dere kan engasjere dere og ta ansvar for kulturminner?». Figur 25 oppsummerer svarene.

Figur 25 Alt i alt, i hvilken grad har Kulturminnefondet bidratt til at du/dere kan engasjere dere og ta ansvar for kulturminner? Tilsagn (N = 1108) og avslag (N = 1188).

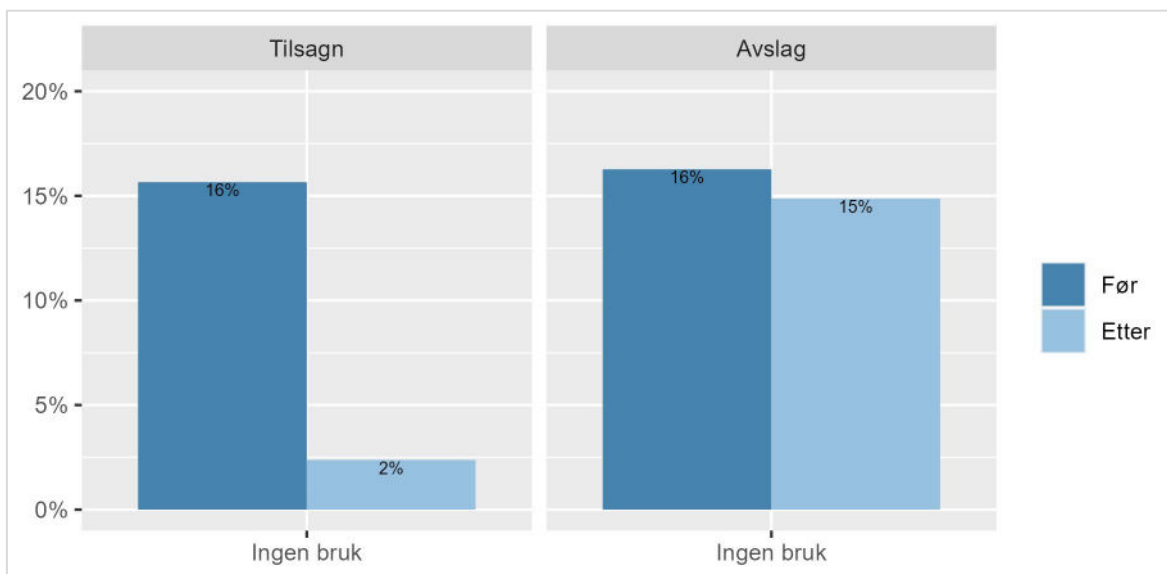
Resultatene indikerer at tilskuddsmottakerne opplever at Kulturminnefondet i stor grad har bidratt til at de kan engasjere seg og ta ansvar for kulturminner (Figur 25). Hele 83 prosent av tilskuddsmottakerne oppga at Kulturminnefondet har bidratt i stor eller svært stor grad. Dette står i kontrast til de som fikk avslag, hvor kun 20 prosent opplevde at Kulturminnefondet har bidratt i stor eller svært stor grad. Forskjellen mellom tilskuddsmottakerne og de som fikk avslag, indikerer at tilskuddet har en tydelig positiv effekt i tråd med det første nasjonale målet i kulturmiljøpolitikken, slik søkerne opplever det.

Samlet sett tyder resultatene på at Kulturminnefondet i stor grad oppfyller behovene til de som mottar tilskudd, mens de som får avslag i større grad opplever utfordringer knyttet til engasjement og ansvar for kulturminner.

7.1.5 Vern gjennom bruk

Kulturminnefondets visjon er vern gjennom aktiv bruk.³⁴ Tidligere i rapporten har vi omtalt endringer i omfanget av ulike typer bruk etter gjennomførte bevaringsprosjekter. Hva så med objektene som stod ubrukt før istandsettingen? Figur 26 viser søkerens svar om situasjonen før og etter prosjektet.

Figur 26 Hvilken bruk hadde (har) kulturminnet før (etter) istandsettelsen? Tilsagn (N = 1137) og avslag (N = 1233).

Note: Til søkere med avslag, var spørsmålsstillingen litt annerledes: «Hvilken bruk hadde kulturminnet før søknaden om tilskudd? Flere svar er mulig.» og «Hvilken bruk har kulturminnet nå? Flere svar er mulig.»

Resultatene indikerer at en betydelig andel av kulturminnene ikke hadde noen bruk før istandsettelsen eller før søknaden om tilskudd (Figur 26). Det er imidlertid en markant forskjell i bruk etter istandsettelse mellom de som mottok tilskudd og de som fikk avslag.

Blant tilskuddsmottakerne er det en betydelig reduksjon i andelen kulturminner uten bruk etter istandsettelsen, fra 16 prosent til 2 prosent. Dette viser at tilskudd fra Kulturminnefondet i stor grad bidrar til at kulturminner tas i bruk etter istandsettelsen.

For de som fikk avslag, er det derimot en langt mindre endring i bruk. Andelen kulturminner uten bruk går fra 16 prosent før søknaden til 15 prosent etter søknaden. Dette kan indikere at mangelen på tilskudd hindrer mange av disse kulturminnene i å bli tatt i bruk, og understreker den positive effekten av tilskuddet.

Samlet sett tyder resultatene på at tilskudd fra Kulturminnefondet spiller en viktig rolle i å sikre at kulturminner blir tatt i bruk etter istandsettelse. Dette underbygger fondets betydning i arbeidet med å bevare og ta aktivt i bruk kulturminner, og er i tråd med Kulturminnefondets visjon.

³⁴ Kulturminnefondet (2021) *Vern gjennom aktiv bruk – Strategiplan*

7.2 Funn fra intervjuene

Nedenfor oppsummer vi svarene i intervjuene på spørsmålene som dreide seg om informantenes generelle inntrykk av Kulturminnefondet. Vi beskriver også informantenes tanker om hvilke tiltak og strategier som Kulturminnefondet kan iverksette for å styrke sitt bidrag til målene for kulturmiljøpolitikken.

7.2.1 Inntrykk av Kulturminnefondet

Svarene vi oppsummerer nedenfor dreide seg om informantenes erfaringer med og kjennskap til Kulturminnefondet og dets tilskuddsordning.

En fagekspert mente at Kulturminnefondet hjelper til med å endre holdninger og tilbyr finansiering for enkeltpersoner, noe som inspirerer andre gjennom et bredt spekter av tiltak. Informanten mente at Kulturminnefondet er flink til å informere og at deres nettsider og Facebook-sider er gode informasjonskilder. Informanten var imidlertid usikker på om Kulturminnefondet når ut til alle mulige søkere.

En interesseforening beskrev sine erfaringer med Kulturminnefondet som svært positive. De har hatt et godt samarbeid innen informasjonstiltak, og huseiere bruker fondet i stor grad. Dette skaper aktivitet og oppmerksomhet rundt kulturminnerfeltet. De mente at Kulturminnefondet har bidratt til at kulturminnerfeltet har blitt bredere og mindre sært.

En annen interesseforening betraktet Kulturminnefondets tilskuddsordning som svært vellykket og viktig. De fremhevet fondets dyktighet innen markedsføring og synlighet, og beskrev det som et kvalitetsstempel å få støtte derfra. De la også vekt på at ansatte i Kulturminnefondet er hyggelige og servicevennlige.

En tredje interesseforening hadde hatt et langt samarbeid med Kulturminnefondet, særlig gjennom kurs for eiere og lærlinger. De mente at fondet gir verdifulle tilskudd til kursvirksomhet, som er viktig for å sikre tilstrekkelig antall kvalifiserte håndverkere.

En fjerde interesseforening beskrev ordningen som positiv, men uttrykte bekymring over at mange eiere får avslag på sine søknader, noe som skaper frustrasjon. De mente også at geografiske hensyn kan føre til skjevhet i tildelingen, noe som kan være vanskelig å forstå for eiere i områder som ofte prioriteres lavere.

Også en femte interesseorganisasjon beskrev erfaringene som veldig positive, at det er mye «positivitet» rundt ordningen. Det ble vist til at det fungerer som et kvalitetsstempel å få midler fra fondet.

Flere kommuner hadde positive erfaringer med Kulturminnefondet. En kommune fortalte at de hadde invitert Kulturminnefondet til en kulturminnekveld for kommunens innbyggere, hvor representanter fra fondet deltok og oppfordret til å søke. De beskrev Kulturminnefondet som svært tilgjengelige og villige til å omstille seg for å møte lokale behov. En annen kommune nevnte at de fleste eiere henvender seg til kommunen for rådgivning før de søker til Kulturminnefondet. Videre pekte en kommune på at de kjente til fondet gjennom privat interesse og påpekte at noen eiere ønsker å få sine kulturminner registrert i kulturmiljøplaner for å styrke sine søknader. En fjerde kommune bemerket at de fleste eiere henvender seg til kommunen og at kommunen ofte henviser til et bygningsvernssenter for ytterligere bistand.

Samlet sett indikerer intervjuene at Kulturminnefondet har et godt omdømme og blir betraktet som en viktig aktør innen kulturminnervern. Fondet er kjent for sin gode informasjon og tilgjengelighet, og det oppleves som en verdifull samarbeidspartner. Samtidig mener noen det er utfordringer knyttet til avslag på søknader og geografisk skjevhet i tildelingen, som kan skape frustrasjon blant søkerne.

7.2.2 Mulige tiltak og strategier

En av informantene uttalte at Kulturminnefondet burde bidra mer til utvikling på klimaområdet og engasjere seg mer i klimatiltak. Det ble foreslått at fondet kunne fokusere mer på klimatilpasning og klimagassreduksjon.

En interesseorganisasjon påpekte at betingelser i tildelingen kunne bidra til økt miljøfokus, for eksempel ved å oppmuntre til gjenbruk av bygg som fritidsboliger i stedet for å bygge nytt. De foreslo også at Kulturminnefondet kunne ha en pott for tilstandsanalyse slik at eiere blant annet kunne betale for råd fra håndverkere om miljøvennlige istandsettingsmetoder.

En annen interesseorganisasjon mente det var et potensial for økt interaksjon mellom Innovasjon Norge og Kulturminnefondet for å styrke miljømessig bærekraft.

En annen håndverksbedrift påpekte behovet for større politisk engasjement og økt bevissthet rundt kulturminnevern og bærekraft. De understreket viktigheten av at Kulturminnefondet fungerer som en motivasjonsfaktor og fremhevet historiske perspektiver som essensielle.

En interesseorganisasjon foreslo at Kulturminnefondet kunne gi tilskudd til energieffektivisering i gamle hus, og begrunnet det med at eksisterende ordninger ikke alltid treffer Kulturminnefondets målgruppe. De mente også at bygningsvernssentrene hjelper med å sikre gode søknader og riktig bruk av midlene.

En interesseorganisasjon viste til at det er viktig å gi midler til prosjekter som kan involvere mange mennesker, for eksempel at man bør gi til foreninger. Der vil det være mange som kan delta i prosjektaktiviteter. Man bør derfor i mindre grad gi til enkeltpersoner.

Flere kommuner mente at formidlingen og kommunikasjonen om klimaeffektene av istandsetting kunne forbedres. De foreslo også at Kulturminnefondet burde vise konkrete konsekvenser av prosjektene for å synliggjøre miljøgevinsten.

En kommune foreslo at Kulturminnefondet kunne vurdere lavterskelsøknader og tilby midler til enkel skjøtsel og små reparasjoner. Dette kunne være aktuelt for mindre interessegrupper med begrensede behov, og kunne hindre at behovene vokser eller at vedlikeholdsetterlepet blir større.

En annen kommune påpekte viktigheten av at kommunen tar vare på sine egne bygninger og foreslo at Kulturminnefondet kunne støtte initiativer for å hindre at verdifulle bygg blir stående tomme.

En kommune mente at Kulturminnefondet gir mest mulig samfunnsnytte ved å gå i aktiv dialog, gi råd og støtte prosjekter som har en positiv retning, selv om disse ikke skulle være fullgode.

Av konkrete forslag til hvordan kommunene kan få til bedre samhandling med Kulturminnefondet, ble det pekt på at fondet kunne informere kommunene om hvilke prosjekter som har fått støtte i deres kommuner, gjerne gjennom nyhetsbrev. Det ble også ytret ønske om årlige nettverksmøter mellom fondet og kommunene.

7.3 Våre vurderinger

Spørreundersøkelsen viser at kjennskapen til Kulturminnefondet var relativt god blant søkerne, og at tilfredsheten med fondet naturlig nok varierer mellom de som har fått tilsagn og de som har fått avslag. Tilskuddsmottakere er generelt mer fornøyde med fondets tjenester enn de som har fått avslag. Det gjelder blant annet Kulturminnefondets informasjon og veiledning. Det indikerer at de som lykkes i å få tilskudd, opplever prosessen som mer positiv og støttende enn de som har fått avslag.

Inntrykket fra intervjuene er også positivt. Flere informanter fremhever Kulturminnefondets viktige rolle i bevaring av kulturminner og dets bidrag til samfunnsnytt. De mener samtidig at det er noen utfordringer knyttet til avslag på søknader og geografiske skjevheter i tildelinger, som kan skape frustrasjon blant søkere.

Basert på funnene fra spørreundersøkelsen og intervjuene, i tillegg til fondets formål om å styrke bevaringsarbeid, bidra til mangfold og fremme sirkulær økonomi, har vi identifisert syv områder for tiltak som kan bidra til å øke fondets samfunnsnytte. Tiltakene er valgt for å adressere både styrkene og svakhetene som har kommet frem i datainnsamlingen.

I løpet av utredningen har det kommet frem mange forslag til tiltak. Derfor løfter vi frem de vi antar kan gi størst effekt på samfunnsnytt. Ut fra hensynet til videreutvikling av fondet, bør prioriteringen baseres på tiltak som har potensial til å øke engasjementet, forbedre miljømessig bærekraft og styrke den faglige kvaliteten på bevaringsarbeidet.

Vi vil i denne omgang peke på tiltaksområder som kan øke miljøfokus i prosjektene, styrke veiledning og informasjon, og bidra til energieffektivisering. Vi har valgt å ikke løfte frem enkelte kategorier av tiltak, til tross for at de også kan bidra til økt samfunnsnytte. Det gjelder for eksempel tiltak vi tror vil kreve betydelig økonomiske ressurser. Videre velger vi å ikke løfte frem tiltaksområder hvor vi er usikre på effektene. Dette kan inkludere tiltaksområder med uklare målsettinger, mangelfullt dokumenterte metoder eller begrenset empirisk støtte.

I tillegg vil vi ikke løfte frem tiltak som allerede har omfattende støtteordninger fra andre offentlige instanser, for å unngå overlapp og sikre mer effektiv bruk av midlene. Tiltak som krever svært spesialisert fagkompetanse utenfor Kulturminnefondets kjerneområde bør heller ikke bli prioritert, da disse kan håndteres bedre av spesialiserte institusjoner eller programmer.

De foreslåtte tiltakene kan ha virkninger på Kulturminnefondets ressursbruk. Vi har ikke utført en vurdering av de økonomiske og administrative konsekvensene av disse tiltakene, men det er klart at de kan kreve ulik grad av ressursbruk. Det vil måtte ligge som forbehold når ulike tiltak skal vurderes.

Økt miljøfokus i veiledning og tildelingskriterier

Begrunnelse: Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at Kulturminnefondets veiledning og søknadsskjema har en positiv innvirkning på prosjektplanene for mange søkere. For eksempel tok 42 prosent av tilskuddsmottakerne kontakt med håndverkere med høyere antikvarisk kompetanse enn først planlagt, og 32 prosent la opp til å bevare mer enn opprinnelig tenkt. Det understreker mulighetene Kulturminnefondet har til å påvirke prosjektenes innretning. Flere informanter fra interesseorganisasjoner mente at kriteriene for tildeling kan bidra til økt miljøfokus i prosjektene, som å oppmuntre til gjenbruk av bygg i stedet for å bygge nytt. Økt ombruk av materialer og komponenter er også et viktig hensyn.

Tiltak: Innføre kriterier som premierer prosjekter som inkluderer miljøvennlige tilstandsanalyser og oppfordrer til gjenbruk av eksisterende strukturer og ombruk av materialer og komponenter. Dette kan også omfatte å støtte prosjekter som inkluderer miljøtiltak som energieffektivisering og bruk av bærekraftige materialer.

Styrket veiledning og informasjon fra Kulturminnefondet

Begrunnelse: Det var stor forskjell mellom tilskuddsmottakerne og de som fikk avslag i tilfredsheten med Kulturminnefondets veiledning og informasjon. Samtidig viser spørreundersøkelsen at det også var en del prosjektaktivitet blant søkerne som fikk avslag. Det tyder på at Kulturminnefondets veiledning og informasjon også kan ha positive virkninger der prosjekter får avslag. Flere informanter mente det var behov for bedre informasjon og veiledning.

For eksempel mente en fagekspert at Kulturminnefondet er flinke til å informere, men at det er vanskelig å si sikkert om de når ut til alle mulige søkere.

Tiltak: Vurdere om det er behov for mer omfattende og tilgjengelige veiledningsressurser. Dette kan bidra til å øke tilfredsheten med søknadsprosessen, gjøre det lettere for søkere å forstå og oppfylle kravene, og øke samfunnsnyttene av prosjekter som gjennomføres selv om de får avslag.

Tilskudd til energieffektivisering av kulturminner

Begrunnelse: Informanter fra både interesseorganisasjoner og håndverksbedrifter foreslo tilskudd til energieffektivisering av gamle hus. De mener at nåværende ordninger ikke treffer målgruppen godt nok. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at tilskudd fra Kulturminnefondet i stor grad bidrar til at kulturminner tas i bruk etter istandsettelsen.

Tiltak: Vurdere om det er behov for å opprette en egen tilskuddsordning innen Kulturminnefondet som støtter tiltak for å forbedre energieffektiviteten i verneverdige bygninger. Dette kan for eksempel inkludere isolasjon, vindusrestaurering, bruk av bærekraftige energikilder og andre tiltak som reduserer energiforbruket og øker bærekraften til kulturminnene.

Støtte til utdanning og formidling

Begrunnelse: Flere informanter påpekte viktigheten av utdanning innen tradisjonshåndverk for å sikre nok kvalifiserte håndverkere til å utføre restaureringsarbeid. Dette er essensielt for å bevare kulturminner over tid. Informanter fra både kurs- og lærlingeprogrammer nevnte at fondet gir verdifulle tilskudd til kursvirksomhet, som er viktig for å sikre tilstrekkelig antall kvalifiserte håndverkere.

Tiltak: Øke støtten til utdanningsprogrammer og kurs innen tradisjonshåndverk og restaureringsteknikker. Fondet kan forbedre kommunikasjonen om klimaeffektene og samfunnsnyttene av kulturminnevern, for eksempel gjennom markedsføringskampanjer og samarbeidsprosjekter med utdanningsinstitusjoner.

Ytterligere forenkling av søknadsprosessen

Begrunnelse: Flere informanter og resultater fra spørreundersøkelsen indikerte at for noen er søknadsprosessen fortsatt krevende.

Tiltak: Vurdere om det er behov for å ytterligere forenkle søknadsprosessen, for eksempel gjennom veiledning og maler. Dette kan inkludere digitale verktøy som automatiserer deler av søknadsprosessen, i tillegg til økt tilgjengelighet til personlig veiledning for søkere som trenger ekstra hjelp.

Rette oppmerksomhet mot de som får avslag

Begrunnelse: Blant søkere som får avslag er det en andel som helt eller delvis gjennomfører det omsøkte bevaringsprosjektet. Kulturminnefondet kan vurdere veilednings- og informasjonstiltak som kan bidra til å øke kvaliteten på disse prosjektene. Selv om de ikke får direkte økonomisk støtte, kan de gjennom veiledning og informasjon få innspill som øker graden av bevaring, gjenbruk, ombruk og gjennomføringsevne.

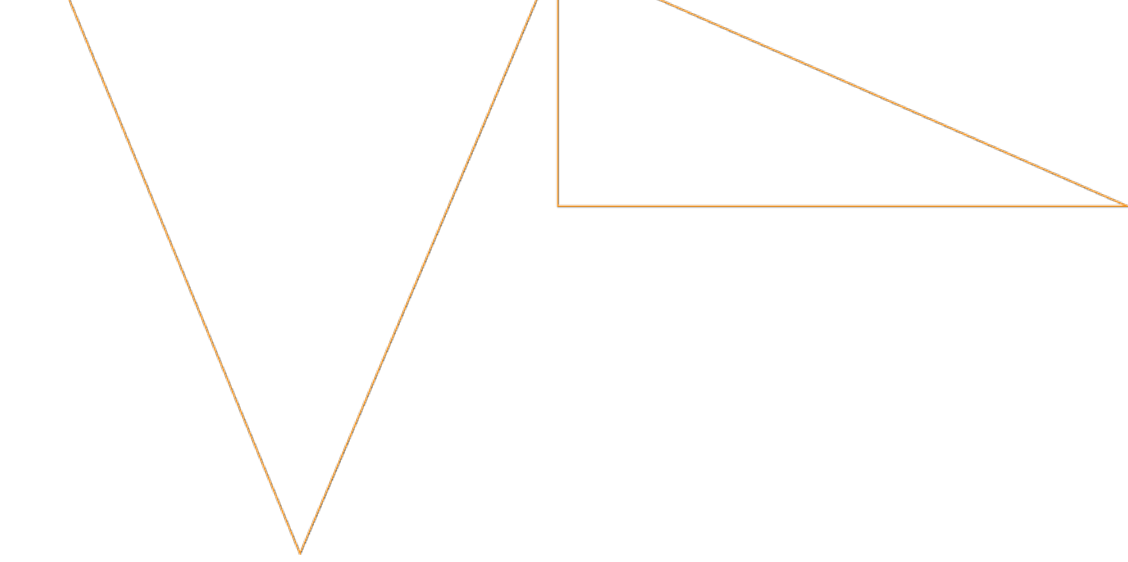
Tiltak: Ytterligere tilpasning og utvikling av informasjon og veiledning rettet mot eller gjort tilgjengelig for søkere som får avslag.

Evaluerings av utforming og forvaltning av ordningen

Begrunnelse: Denne utredningen er ikke en full gjennomgang av Kulturminnefondets aktiviteter og tilskuddsforvaltning, slik man ville gjort i en tilskuddsevaluering etter regelverket for økonomistyring i staten. Utredningen er orientert mot å vurdere Kulturminnefondets samfunnsnytte gjennom å

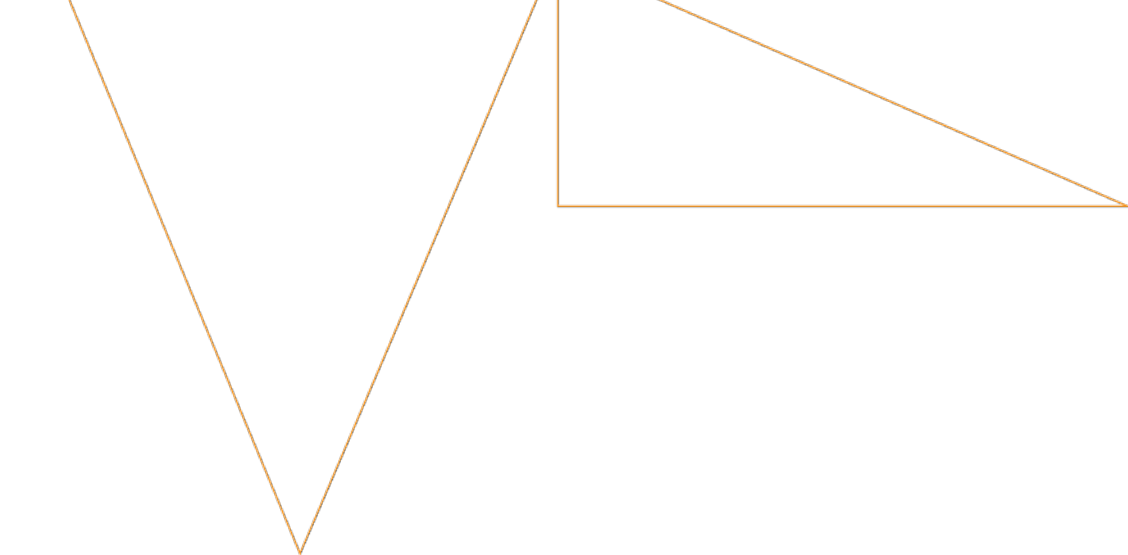
belyse virkningene av tilskuddet. På den måten belyses tilskuddsforvaltningen kun indirekte. På generelt grunnlag vil vi bemerke at både et tilskudds utforming og dets forvaltning vil kunne ha betydning for samfunnsnyttens til tilskuddsordningen. Evalueringer av tilskuddsordninger er nødvendig for å sikre at de oppfyller sine mål effektivt. Regelverket for statlig økonomistyring krever at slike ordninger evalueres med jevne mellomrom. En evaluering bør omfatte effekter og måloppnåelse, forvaltning og utforming for å identifisere områder som kan forbedres, sikre god ressursbruk og oppnå de ønskede samfunnseffektene.

Tiltak: Hvis det på et senere tidspunkt igjen blir aktuelt med en analyse av Kulturminnefondets samfunnsnytte, bør det vurderes om det i stedet skal gjennomføres en tilskuddsevaluering i tråd med regelverket for økonomistyring i staten. En tilskuddsevaluering vil kunne gå nærmere inn på Kulturminnefondets forvaltning av tilskuddsordningen, herunder hvordan informasjon, veiledning, tildelingskriterier og saksbehandling brukes for å få størst mulig samfunnsnytte av tilskuddet.

Vedlegg

1. Spørreskjema Tilskuddsmottakere
2. Spørreskjema søkere med avslag

Vedlegg

1. Spørreskjema Tilskuddsmottakere

1. Velkommen til spørreundersøkelsen om Kulturminnefondet!

-

2. Om databehandling og personvern

-

3. OM KULTURMINNET

4. 1. Inngår kulturminnet i et kulturmiljø med flere kulturminner? Flere svar er mulig.

Nei, Ja, det inngår i et gårdstun med flere kulturminner, Ja, det inngår i et nabolag i by eller tettsted, Ja, det inngår i en by eller tettsted med flere kulturminner, Ja, det inngår i et landskap med flere kulturminner, Ja, det er del av et museum eller en publikumsrettet samling med flere kulturminner, Ja, på en annen måte. Vi ber deg utdype:

5. 2. Har kulturminnet en formell vernestatus? F.eks. SEFRAK-registrert, kommunalt listeført, regulert til bevaring, fredet e.l.

Ja, Nei, Vet ikke

6. EFFEKTER AV ISTANDSETTELSE

7. 3. Hvilken effekt har istandsettelsen hatt på disse områdene? Vurdér hvert av områdene på en skala fra 1 til 5, der 1 tilsvarer svært liten effekt, og 5 tilsvarer svært stor effekt.

- 7.1 Kulturminnet har fått nytt eller utvidet bruksområde for mitt / vår eget bruk
- 7.2 Kulturminnet har blitt kvalitetsmessig forbedret for mitt / vår eget bruk
- 7.3 Vi setter større pris på kulturminnet nå enn før
- 7.4 Vi har fått mer kunnskap om kulturminnets historie eller betydning
- 7.5 Vi har fått mer kunnskap om tradisjonshåndverk eller hvordan vedlikeholde kulturminnet
- 7.6 Kulturminnet gir økte leieinntekter
- 7.7 Kulturminnet har fått nytt eller utvidet bruksområde til næringsvirksomhet
- 7.8 Kulturminnet har blitt kvalitetsmessig forbedret til næringsvirksomhet
- 7.9 Energiforbruket har blitt lavere

1 - Svært liten effekt, 2, 3, 4, 5 - Svært stor effekt, ? - Ikke relevant

8. OMBRUK AV MATERIALER/KOMPONENTER

9. 4. "Ombruk" er at materialer eller komponenter demonteres og hele eller deler brukes på nytt til et tilsvarende formål som de opprinnelig var utformet for, uten vesentlig bearbeiding. Har prosjektet involvert ombruk?

Ja, brukte materialer eller komponenter er tilført prosjektet (f.eks. kjøpt, fått eller hentet fra eget lager), Ja, vi har avgitt (f.eks. solgt eller gitt bort) brukte materialer eller komponenter til andre prosjekter, Nei, Vet ikke

10. HVA VILLE SKJEDD UTEN TILSKUDD?

11. 5. Hva ville skjedd med kulturminnet hvis prosjektet ikke hadde fått tilskudd fra Kulturminnefondet?

Kulturminnet ville blitt istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ville blitt istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ville blitt istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ville blitt istandsatt, Ingenting ville blitt gjort med kulturminnet, Annet:

12. 5.1 Du har svart at kulturminnet ville blitt istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk. Vi ber deg anslå hvor mye bruken av tradisjonshåndverk ville blitt redusert i forhold til det realisererte prosjektet.

om lag 25 prosent redusert, om lag 50 prosent redusert, om lag 75 prosent redusert, om lag 100 prosent redusert

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 11. 5. Hva ville skjedd med kulturminnet hvis prosjektet ikke hadde fått tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ville blitt istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk

13. 5.1 Du har svart at bare deler av kulturminnet ville blitt istandsatt. Vi ber deg anslå hvor mye omfanget av prosjektet ville blitt redusert.

om lag 25 prosent redusert prosjekt, om lag 50 prosent redusert prosjekt, om lag 75 prosent redusert prosjekt, om lag 100 prosent redusert prosjekt

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 11. 5. Hva ville skjedd med kulturminnet hvis prosjektet ikke hadde fått tilskudd fra Kulturminnefondet? = Bare deler av kulturminnet ville blitt istandsatt

14. BRUK AV KULTURMINNET

15. 6. Hvilken bruk hadde kulturminnet før istandsettelsen? Flere svar er mulig.

Helårsbolig, Fritidsbolig, Uthus eller lagerbygning, Hage/utomhusanlegg, Fartøy/båt (privatbruk), Fartøy/båt (næring), Overnatting (næring), Servering (næring), Annen næringsvirksomhet, Museum eller utstilling, Ingen bruk, Annet:

16. 7. Hvilken bruk har kulturminnet etter istandsettelsen? Flere svar er mulig.

Helårsbolig, Fritidsbolig, Uthus eller lagerbygning, Hage/utomhusanlegg, Fartøy/båt (privatbruk), Fartøy/båt (næring), Overnatting (næring), Servering (næring), Annen næringsvirksomhet, Museum eller utstilling, Ingen bruk, Annet:

17. 8. Har allmenheten mulighet til å oppleve kulturminnet? Vi ber deg indikere på hvilke måter. Flere svar er mulig.

Allmenheten kan se kulturminnet fra tilgjengelige veier eller plasser, Allmenheten kan gå inn på området eller tomten der kulturminnet er, Allmenheten kan gå inn i bygningen(e), Allmenheten kan gå om bord i fartøyet, Allmenheten kan bruke kulturminnet, Nei, allmenheten kan ikke oppleve kulturminnet på noen av disse måtene

18. 9. Hvem er det som opplever kulturminnet? Flere svar er mulig.

Personer som bor på eiendommen, Personer som har sitt arbeidssted på eiendommen (ev. fartøyet), Personer som bor eller har sitt arbeidssted i nabolaget, Personer som skal til og fra nabolaget i det daglige, Personer som passerer på vei til og fra andre steder, Personer som oppsøker kulturminnet, for eksempel som besøkende eller kunder, Personer som på andre måter bruker eller ser kulturminnet, Ingen av de ovennevnte

19. 10. Hvor mange mennesker opplever kulturminnet? Vi ber deg anslå det daglige gjennomsnittet.

0, 1–5, 6–21, 21–50, 51–100, 101–250, mer enn 250

20. 11. Tror du det er færre eller flere mennesker som opplever kulturminnet nå, sammenlignet med situasjonen før prosjektet?

Færre mennesker enn før, Noenlunde like mange mennesker som før, Flere mennesker enn før

21. 11.1 Hvor stor er endringen i antall mennesker som opplever kulturminnet? Vi ber deg anslå.

Liten (under 10 prosent færre/flere), Middels (10–25 prosent færre/flere), Stor (mer enn 25 prosent færre/flere)

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 20. 11. Tror du det er færre eller flere mennesker som opplever kulturminnet nå, sammenlignet med situasjonen før prosjektet? = Færre mennesker enn før, Flere mennesker enn før

22. 12. I hvilken grad tror du andre mennesker setter pris på istandsettelsen av kulturminnet?

1 - I svært liten grad , 2 - I liten grad , 3 - I noen grad , 4 - I stor grad, 5 - I svært stor grad

23. 13. I hvilken grad setter du/dere selv pris på istandsettelsen av kulturminnet?

1 - I svært liten grad , 2 - I liten grad , 3 - I noen grad , 4 - I stor grad, 5 - I svært stor grad

24. UTLØSE ANDRE TILSKUDD

25. 14. Fikk prosjektet tilskudd fra andre aktører som forutsatte at dere allerede hadde fått tilsagn fra Kulturminnefondet? Hvis ja, ber vi deg indikere hvilke aktører.

Kommunen, Fylkeskommunen, Private, f.eks. stiftelser, Andre, Ingen av de ovennevnte

26. 14.1 Du har svart at dere fikk tilskudd som var utløst av støtten fra Kulturminnefondet. Hvor stort var det samlede støttebeløpet fra aktørene du har kryssset av for? Tilskudd som dere uansett hadde fått, skal ikke regnes med. Skriv kronebeløpet inn i feltet under. Skriv kun tall, ikke tekst.

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 25. 14. Fikk prosjektet tilskudd fra andre aktører som forutsatte at dere allerede hadde fått tilsagn fra Kulturminnefondet? Hvis ja, ber vi deg indikere hvilke aktører. = Kommunen, Fylkeskommunen, Private, f.eks. stiftelser, Andre

27. OM SØKNADSPROSESSEN

28. 15. Kjennte du/dere til at Kulturminnefondets tilskuddsordning fantes, den gang du/dere begynte å planlegge prosjektet?

Ja, Nei, Vet ikke

29. 16. Hadde du/dere til hensikt å søke om tilskudd fra Kulturminnefondet allerede da du/dere begynte å planlegge prosjektet?

Ja, Nei, Vet ikke

30. 17. Ble prosjektplanene påvirket av Kulturminnefondets veiledning eller søknadsskjemaets krav til utfylling? Flere svar er mulig.

Nei, Kulturminnefondets veiledning og søknadsskjema påvirket ikke prosjektplanene spesielt, Ja, vi tok kontakt med håndverkere med høyere antikvarisk kompetanse enn vi først hadde tenkt, Ja, vi la opp til å bevare mer enn vi først så for oss, Ja, vi planla dugnadsinnsats eller økte den allerede planlagte dugnadsinnsatsen, Ja, vi søkte om private tilskudd som vi ellers ikke hadde søkt om, Ja, vi søkte om andre offentlige tilskudd som vi ellers ikke hadde søkt om, Annet, beskriv:

31. 18. Har du brukt noen av Kulturminnefondets informasjonskanaler? Vi ber deg indikere hvilke.

Funnet informasjon om søknadsprosessen på hjemmesiden, Lest fagstoff om bevaring av kulturminner på hjemmesiden, Fulgt Kulturminnefondet i sosiale medier, Vært i kontakt med saksbehandlere hos Kulturminnefondet, Ingen av disse, Annet:

32. 19. Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ...

32.1 Kulturminnefondets informasjon og fagstoff på hjemmesiden

32.2 Kulturminnefondets veiledning i søknadsprosessen

32.3 Søknadsskjemaets brukervennlighet

1 - Svært misfornøyd, 2 - Misfornøyd, 3 - Hverken/eller, 4 - Fornøyd, 5 - Svært fornøyd, ? - Ikke relevant

33. 20. Innhentet du/dere bistand fra fagfolk til å skrive søknaden?

Ja, Nei, Vet ikke

34. AVSLUTTENDE SPØRSMÅL

35. 21. Alt i alt, i hvilken grad har Kulturminnefondet bidratt til at du/dere kan engasjere dere og ta ansvar for kulturminner?

1 - I svært liten grad, 2 - I liten grad, 3 - I noen grad, 4 - I stor grad, 5 - I svært stor grad

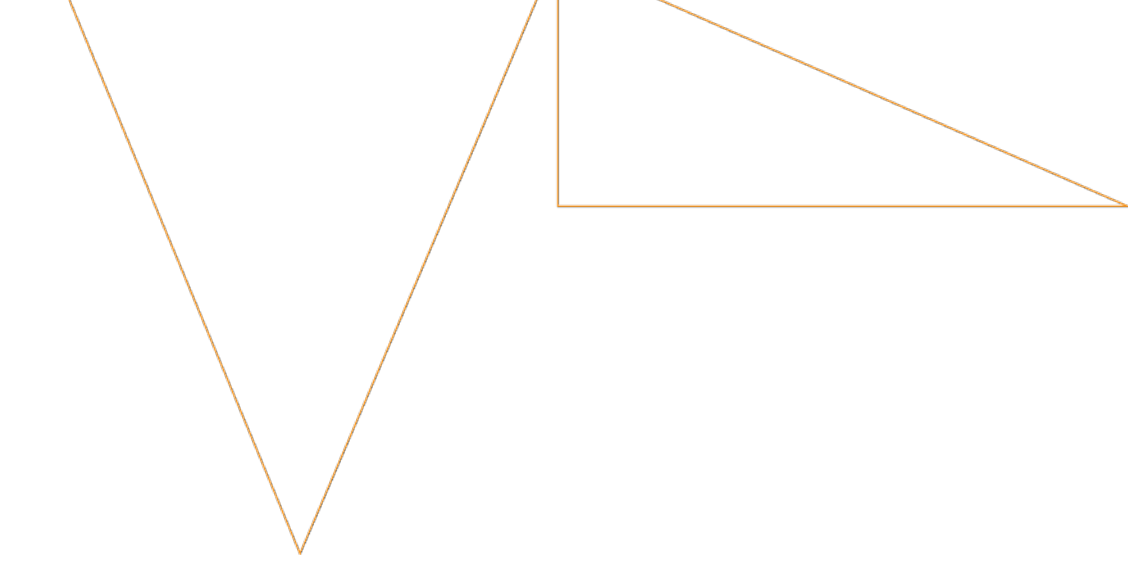
36. 22. Hvis du ønsker å utdype noe eller har kommentarer til Kulturminnefondets virksomhet, kan du skrive her. Unngå bruk av personopplysninger.

37. Er du klar til å levere?

Du har nå vært gjennom alle spørsmålene i skjemaet. Det er fortsatt mulighet for å gå tilbake og gjøre endringer, dersom du ønsker det. For å levere skjemaet, klikk på neste-knappen.

38. Din tilbakemelding er registrert

Du har nå besvart de spørsmålene vi ønsket å stille deg. Takk for at du tok deg tid til å svare!

Vedlegg

2. Spørreskjema søkere med avslag

1. Velkommen til svarskjemaet!

2. Om databehandling og personvern

3. OM KULTURMINNET

4. 1. Inngår kulturminnet i et kulturmiljø med flere kulturminner? Flere svar er mulig.

Nei, Ja, det inngår i et gårdstun med flere kulturminner, Ja, det inngår i et nabolag i by eller tettsted, Ja, det inngår i en by eller tettsted med flere kulturminner, Ja, det inngår i et landskap med flere kulturminner, Ja, det er del av et museum eller en publikumsrettet samling med flere kulturminner, Ja, på en annen måte. Vi ber deg utdype:

5. 2. Har kulturminnet en formell vernestatus? F.eks. SEFRAK-registrert, kommunalt listeført, regulert til bevaring, fredet e.l.

Ja, Nei, Vet ikke

6. HVA HAR SKJEDD ETTER AVSLAGET?

7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet?

Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ble istandsatt, Ingenting har blitt gjort med kulturminnet, Annet:

8. 3.1 Du har svart at kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk. Vi ber deg anslå hvor mye bruken av tradisjonshåndverk ble redusert i forhold til det som var planlagt ved søknaden.

om lag 25 prosent redusert, om lag 50 prosent redusert, om lag 75 prosent redusert, om lag 100 prosent redusert

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk

9. 3.1 Du har svart at bare deler av kulturminnet ble istandsatt. Vi ber deg anslå hvor mye omfanget av prosjektet ble redusert.

om lag 25 prosent redusert prosjekt, om lag 50 prosent redusert prosjekt, om lag 75 prosent redusert prosjekt, om lag 100 prosent redusert prosjekt

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Bare deler av kulturminnet ble istandsatt

10. OMBRUK AV MATERIALER/KOMPONENTER

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ble istandsatt

11. 4. "Ombruk" er at materialer eller komponenter demonteres og hele eller deler brukes på nytt til et tilsvarende formål som de opprinnelig var utformet for, uten vesentlig bearbeiding. Har prosjektet involvert ombruk?

Ja, brukte materialer eller komponenter er tilført prosjektet (f.eks. kjøpt, fått eller hentet fra eget lager), Ja, vi har avgitt (f.eks. solgt eller gitt bort) brukte materialer eller komponenter til andre prosjekter, Nei, Vet ikke

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ble istandsatt

12. EFFEKTER AV EN EVENTUELL ISTANDSETTELSE

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ble istandsatt

13. 5. Hvilken effekt har istandsettelsen hatt på disse områdene? Vurdér hvert av områdene på en skala fra 1 til 5, der 1 tilsvarer svært liten effekt, og 5 tilsvarer svært stor effekt.

- 13.1 Kulturminnet har fått nytt eller utvidet bruksområde for mitt / vår eget bruk
- 13.2 Kulturminnet har blitt kvalitetsmessig forbedret for mitt / vår eget bruk
- 13.3 Vi setter større pris på kulturminnet nå enn før
- 13.4 Vi har fått mer kunnskap om kulturminnets historie eller betydning
- 13.5 Vi har fått mer kunnskap om tradisjonshåndverk eller hvordan vedlikeholde kulturminnet
- 13.6 Kulturminnet gir økte leieinntekter
- 13.7 Kulturminnet har fått nytt eller utvidet bruksområde til næringsvirksomhet
- 13.8 Kulturminnet har blitt kvalitetsmessig forbedret til næringsvirksomhet
- 13.9 Energiforbruket har blitt lavere

1 - Svært liten effekt, 2, 3, 4, 5 - Svært stor effekt, ? - Ikke relevant

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ble istandsatt

14. BRUK AV KULTURMINNET

15. 6. Hvilken bruk hadde kulturminnet før søknaden om tilskudd? Flere svar er mulig.

Helårsbolig, Fritidsbolig, Uthus eller lagerbygning, Hage/utomhusanlegg, Fartøy/båt (privatbruk), Fartøy/båt (næring), Overnatting (næring), Servering (næring), Annen næringsvirksomhet, Museum eller utstilling, Ingen bruk, Annet:

16. 7. Hvilken bruk har kulturminnet nå? Flere svar er mulig.

Helårsbolig, Fritidsbolig, Uthus eller lagerbygning, Hage/utomhusanlegg, Fartøy/båt (privatbruk), Fartøy/båt (næring), Overnatting (næring), Servering (næring), Annen næringsvirksomhet, Museum eller utstilling, Ingen bruk, Annet:

17. SAMFUNNSNYTTE

18. 8. Har allmenheten mulighet til å oppleve kulturminnet? Vi ber deg indikere på hvilke måter. Flere svar er mulig.

Allmenheten kan se kulturminnet fra tilgjengelige veier eller plasser, Allmenheten kan gå inn på området eller tomten der kulturminnet er, Allmenheten kan gå inn i bygningen(e), Allmenheten kan gå om bord i fartøyet, Allmenheten kan bruke kulturminnet, Nei, allmenheten kan ikke oppleve kulturminnet på noen av disse måtene

19. 9. Hvem er det som opplever kulturminnet? Flere svar er mulig.

Personer som bor på eiendommen, Personer som har sitt arbeidssted på eiendommen (ev. fartøyet), Personer som bor eller har sitt arbeidssted i nabolaget, Personer som skal til og fra nabolaget i det daglige, Personer som passerer på vei til og fra andre steder, Personer som oppsøker kulturminnet, for eksempel som besøkende eller kunder, Personer som på andre måter bruker eller ser kulturminnet, Ingen av de ovennevnte

20. 10. Hvor mange mennesker opplever kulturminnet? Vi ber deg anslå det daglige gjennomsnittet.

0, 1-5, 6-21, 21-50, 51-100, 101-250, mer enn 250

21. 11. Tror du det er færre eller flere mennesker som opplever kulturminnet nå, sammenlignet med situasjonen før prosjektet?

Færre mennesker enn før, Noenlunde like mange mennesker som før, Flere mennesker enn før

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ble istandsatt

22. 11.1 Hvor stor er endringen i antall mennesker som opplever kulturminnet? Vi ber deg anslå.

Liten (under 10 prosent færre/flere), Middels (10–25 prosent færre/flere), Stor (mer enn 25 prosent færre/flere)

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 21. 11. Tror du det er færre eller flere mennesker som opplever kulturminnet nå, sammenlignet med situasjonen før prosjektet? = Færre mennesker enn før, Flere mennesker enn før

23. 12. I hvilken grad tror du andre mennesker setter pris på istandsettelsen av kulturminnet?

1 - I svært liten grad , 2 - I liten grad , 3 - I noen grad , 4 - I stor grad, 5 - I svært stor grad

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ble istandsatt

24. 13. I hvilken grad setter du/dere selv pris på istandsettelsen av kulturminnet?

1 - I svært liten grad , 2 - I liten grad , 3 - I noen grad , 4 - I stor grad, 5 - I svært stor grad

Spørsmålet vises på betingelse: Vis hvis 7. 3. Hva har skjedd med kulturminnet etter at prosjektet fikk avslag på tilskudd fra Kulturminnefondet? = Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men for egen regning, Kulturminnet ble istandsatt på samme måte som i søknaden, men med støtte fra andre aktører, Kulturminnet ble istandsatt, men med lavere kvalitet og mindre bruk av tradisjonshåndverk, Bare deler av kulturminnet ble istandsatt

25. OM SØKNADSPROSESSEN

26. 14. Kjennte du/dere til at Kulturminnefondets tilskuddsordning fantes, den gang du/dere begynte å planlegge prosjektet?

Ja, Nei, Vet ikke

27. 15. Hadde du/dere til hensikt å søke om tilskudd fra Kulturminnefondet allerede da du/dere begynte å planlegge prosjektet?

Ja, Nei, Vet ikke

28. 16. Ble prosjektplanene påvirket av Kulturminnefondets veiledning eller søknadsskjemaets krav til utfylling? Flere svar er mulig.

Nei, Kulturminnefondets veiledning og søknadsskjema påvirket ikke prosjektplanene spesielt, Ja, vi tok kontakt med håndverkere med høyere antikvarisk kompetanse enn vi først hadde tenkt, Ja, vi la opp til å bevare mer enn vi først så for oss, Ja, vi planla dugnadsinnsats eller økte den allerede planlagte dugnadsinnsatsen, Ja, vi søkte om private tilskudd som vi ellers ikke hadde søkt om, Ja, vi søkte om andre offentlige tilskudd som vi ellers ikke hadde søkt om, Annet, beskriv:

29. 17. Har du brukt noen av Kulturminnefondets informasjonskanaler? Vi ber deg indikere hvilke.

Funnet informasjon om søknadsprosessen på hjemmesiden, Lest fagstoff om bevaring av kulturminner på hjemmesiden, Fulgt Kulturminnefondet i sosiale medier, Vært i kontakt med saksbehandlere hos Kulturminnefondet, Ingen av disse, Annet:

30. 18. Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ...

30.1 Kulturminnefondets informasjon og fagstoff på hjemmesiden

30.2 Kulturminnefondets veiledning i søknadsprosessen

30.3 Søknadsskjemaets brukervennlighet

1 - Svært misfornøyd, 2 - Misfornøyd, 3 - Hverken/eller, 4 - Fornøyd, 5 - Svært fornøyd, ? - Ikke relevant

31. 19. Innhentet du/dere bistand fra fagfolk til å skrive søknaden?

Ja, Nei, Vet ikke

32. AVSLUTTENDE SPØRSMÅL

33. 20. Alt i alt, i hvilken grad har Kulturminnefondet bidratt til at du/dere kan engasjere dere og ta ansvar for kulturminner?

1 - I svært liten grad, 2 - I liten grad, 3 - I noen grad, 4 - I stor grad, 5 - I svært stor grad

34. 21. Hvis du ønsker å utdype noe eller har kommentarer til Kulturminnefondets virksomhet, kan du skrive her. Unngå bruk av personopplysninger.

35. Er du klar til å levere?

Du har nå vært gjennom alle spørsmålene i skjemaet. Det er fortsatt mulighet for å gå tilbake og gjøre endringer, dersom du ønsker det. For å levere skjemaet, klikk på neste-knappen.

36. Din tilbakemelding er registrert

Du har nå besvart de spørsmålene vi ønsket å stille deg. Takk for at du tok deg tid til å svare!

AGENDA KAUPANG

Agenda Kaupang bidrar til omstilling og utvikling av offentlig sektor. Vi bistår ledere og medarbeidere med faktabaserte beslutningsgrunnlag og effektivisering av prosesser. Agenda Kaupang gjennomfører analyser og rådgiving innen ledelsesutvikling, styring, økonomi, organisasjonsutvikling og digitalisering.